

YU ISSN 0021-6933

JEZIK IN SLOVSTVO

letnik XXIX – leto 1983/84 – št. 2–3

Jezik in slovstvo

Letnik XXIX, številka 2-3

Ljubljana, november-december 1983/84

Časopis izhaja mesečno od oktobra do maja (8 številke)

Izdaja ga Slavistično društvo Slovenije v Ljubljani

Glavni in odgovorni urednik: Gregor Kocijan, Ljubljana, Aškerčeva 12

Uredniški odbor: Gregor Kocijan (slovstvena zgodovina), Hermina Jug-Kranjec (jezikoslovje),

Aleksander Skaza (primerjalna slavistika), Franc Žagar (metodika)

Lektor in korektor: Jože Sever

Tehnični urednik: Ivo Gaul

Svet časopisa: Marjeta Vasič (predsednica), Marjan Javornik, Marko Juvan, Mira Medved,

Jože Munda, Pavle Vozlič, France Vurnik in uredniki

Tisk Aero, kemična, grafična in papirna industrija, Celje

Opremila inž. Dora Vodopivec

Naročila sprejema uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Tekoči račun: Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana 50100-678-45265

Letna naročnina 200.- din, polletna 100.- din, posamezna številka 25.- din

Za dijake in študente, ki dobivajo revijo pri poverjenikih, 80.- din

Za tujino celoletna naročnina: 450.- din

Rokopise pošiljajte na naslov: Uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Revijo gmotno podpira Kulturna skupnost SRS, razliko med polno in znižano ceno za dijake in študente pa krije Izobraževalna skupnost SRS za družboslovje

Vsebina druge in tretje številke

- 49 Izjava o skupnih programskih jedrih za materni jezik in književnost

Razprave in članki

- 50 *Gerhard Neweklowsky*, Pogostnost gramatičnih kategorij v slovenskih časopisnih besedilih
62 *Igor Gedrih*, Jarčevi pesniški začetki
67 *Olga Kunst-Gnamuš*, Kako jezikovni pouk povezati z govorno dejavnostjo

Metodične izkušnje

- 79 *Franc Žagar*, Besedni red

Bibliografija

- 84 *Marko Kranjec s sodelovanjem Alenke Logar-Pleško in Anke Sollner-Perdih*, Slovenistika v letu 1982
102 *Marko Kranjec*, Dopolnilo k Bibliografiji dr. Marje Boršnikove

Jubilanti

- 103 *Niko Jež*, Življenjski jubilej Rozke Štefanove

V spomin

- 105 *Ivan Verč*, Umrl je starosta italijanskih slavistov Ettore Lo Gatto

Ocene in poročila

- 107 *Vilko Novak*, Prekmurska gesla v leksikonu Slovenska književnost
108 *Miran Hladnik*, Osemnajsti zvezek Literarnega leksikona
110 *Danica Cedilnik*, Poljudnoznanstvena knjiga o slovenskem jeziku
112 *Tone Pretnar*, Kobylamamaľbok

2-3/3 **Prejeli smo v oceno**

IZJAVA O SKUPNIH PROGRAMSKIH JEDRIH ZA MATERNI JEZIK IN KNJIŽEVNOST

Slavisti, zbrani na občnem zboru v Ptujju dne 7. oktobra 1983, smo razpravljali o zasnovah enotnega šolskega sistema in o četrti verziji skupnih programskih jeder za materni jezik in književnost. Strinjamo se s prizadevanji za smotrno zblíževanje šolskega sistema v Jugoslaviji, vendar se v celoti pridružujemo odklonilnim stališčem družbeno-političnih in strokovnih teles SR Slovenije glede sedanje zasnove jeder, posebej še jeder za pouk maternega jezika in književnosti, in podpiramo naše delegate s strokovnega in političnega področja pri uveljavljanju slovenskih stališč na zvezni ravni. Prepričani smo, da bi jedra, katerih namen bi bilo nasilno integriranje jugoslovanskih narodov, učinkovala ne toliko raznarodovalno, kolikor razdruževalno. V jugoslovanski skupnosti narodov in narodnosti imajo nacionalne kulture izjemen pomen: njih posebnosti in razločki so veliko bogastvo in naša dolžnost je to bogastvo ohranjati in ga razvijati. Glede slovenske kulture je treba poudariti, da nas zavezuje enotni kulturni prostor, ki sega prek državnih meja SFRJ, da kar se da intenzivno spoznavamo sebe, svoj jezik, umetnost, zgodovino.

Ker pa verjamemo v potrebo po boljšem medsebojnem spoznavanju, predlagamo temeljito razpravo o temeljnih izhodiščih skupnega programa, pri čemer smo pripravljeno oblikovati nova izhodišča in jih predložiti skupni jugoslovanski obravnavi.

Zato je potrebno okrepiti že obstoječe komisije za pripravo učnih načrtov, da bi začeli takoj oblikovati nove zasnove. Njihovo delo naj spodbuja še komisija za pouk slovenskega jezika in književnosti pri Slavističnem društvu Slovenije.

Menimo tudi, da je prvi pogoj za smotrno vzgojno-izobraževalno delo odgovorno in enakopravno sodelovanje med šolsko politiko in strokovno prakso, predvsem pa stalno in sprotno obveščanje in dialog nosilcev vzgoje in izobraževanja z združenim delom. Dosedanji potek priprav za skupna jedra kot neke vrste skupne šolske standarde je povzročil zaradi napačnih izhodišč in metodologije veliko politično škodo. Zdaj bo potrebno veliko naporov, najprej da se zares spoznajo sestavljavci programov, nato da najdejo kar najbolj smotrno in sodobno obliko vzgoje in izobraževanja, skupno – in vendar v vsakem okolju povsem samostojno in tako, da z ničimer ni prizadeta nacionalna suverenost. Dolžnost vsakega slovenskega slavista pri tem je, da spremlja priprave, se s tvornimi pobudami pridružuje iskanju in nenehno izpopolnjuje svoje ožje in širše strokovne razglede.

Slavistično društvo Slovenije

Gerhard Neweklowsky

Slavistični inštitut Univerze v Celovcu

POGOSTNOST GRAMATIČNIH KATEGORIJ V SLOVENSKIH ČASOPISNIH BESEDILIH¹

Pričujoča raziskava pogostnosti v slovenskih časopisnih besedilih si postavlja za nalogo ugotoviti razporeditev gramatičnih kategorij, kot so *besedna vrsta*, *sklanjatev*, *število*, *spol*, *sklon*, *čas*, *oseba* in drugo. Poleg tega prinaša (s pridržkom) tudi podatke o frekvenci najpogostnejših leksemov in besednih oblik.

Teoretični in praktični pomen frekvenčnih raziskav splošne narave ali na opusu kakega pisatelja je potrjen v mnogih knjigah in člankih s tega področja, ki so izšli v zadnjih letih.² Spodbuda za naše delo izvira iz želje, da bi povečali učinkovitost pouka slovenščine kot tujega jezika, saj ni vseeno, ali mora učenec pri začetnem učenju obremenjevati svoj spomin z relativno redko nastopajočimi gramatičnimi kategorijami ali ne. Uporabna vrednost te raziskave³ bo še večja, ko bodo vanjo vključene druge besedilne zvrsti, kot na primer beletristična proza, dramatika, znanstvena besedila, intervju, vsakdanji sporazumevalni jezik.

Beseda in besedna oblika

Pod »besedo« razumemo tu vse besedne oblike, ki spadajo v paradigmo. To pomeni, da besedne oblike, kot na primer *biti*, *sem*, *si*, *sta*, *bil je*, *bila sta*, *bili so* in tako dalje, sestavljajo paradigmo besede »biti«. Oblike *je* ali *so* pri tem ne štejejo za posebne besede, ampak so sestavni del oblik *bil je*, *bili so*. Prav tako ne velja za posebno besedo reflektivni *se* pri glagolih, oblike *bom*, *boš* in tako dalje pri prihodnjiku in drugje. V nasprotju z drugimi frekvenčnimi raziskavami torej besede niso definirane kot zaporedje črk med dvema spacijama (tako v citiranih delih Suhadolnika in Suhadolnika/Janežičeve).

Obseg gradiva

Raziskovano gradivo obsega 10.654 besednih oblik, med katerimi je 5.143 različnih. To pomeni, da se vsaka besedna oblika v povprečju pojavi dvakrat. Besedne oblike pripadajo 2.886 različnim besedam (geslom, leksemom, slovarskim vneskom). Pri njihovi obravnavi se je strogo pazilo na ločevanje tako leksikalne kot tudi gramatične homonimije; nasprotno se pod stolpcem »leksemi« ni dalo ločiti homonimov, tako da so na primer oblike glagola »biti« (*sein*) in »biti« (*schlagen*) seštete. Takšne primere lahko kljub temu zaenkrat zanemarimo, saj rezultatov ne spreminjajo močno. Pogostnost nastopanja glagola *biti* (*bi-jem*) nasproti glagolu *biti* (*sem*) je zanemarljivo majhna. Ob zanemarjanju leksikalne homonimije se vsak leksem v raziskovanem gradivu pojavi 3,7-krat.

Število grafičnih besed (to pomeni natisanih zaporednih črk med dvema spacijama ali med spacijem in stavčnim znakom) znaša 11.717 ali za 10 % več kot število zgoraj definiranih besednih oblik.

Besedne kategorije

Vsaka klasifikacija gramatičnih kategorij je tudi teorija besednih vrst. Znano je, da v gramatični teoriji ni enotnosti glede na število besednih vrst. Medtem ko so v ruski gramatiki uvaljalne besede (*vvodnye slova; Schaltwörter*) jasno definirana besedna vrsta,⁴ v slovenski slovnici ta oznaka ni običajna.⁵ Najti je mogoče tekoče prehode med prislovi, »vvodnye slova« in členki, med prislovi in povedkovniki, priložnostno tudi med zaimki in števnik,

¹ Raziskavo je finančno podprla Komisija za raziskovanje pri Univerzi za izobraževalne znanosti v Celovcu. Hvala ležnost dolgujem dr. W. Steiningerju (Slavistični inštitut Univerze v Gradcu) in dipl. ing. H. Maierju (računalniški center Univerze v Celovcu) za prepustitev oziroma izdelavo računalniškega programa, s katerim sem izvajal raziskavo. Podatki so bili obdelani na VAX napravi Univerze v Celovcu, kakor tudi na napravi UNIVAC 1100 računalniškega centra Univerze v Gradcu. Nadalje se zahvaljujem profesorju S. Suhadolniku (SAZU v Ljubljani), da mi je dal na vpogled nenatisnjeni frekvenčni slovar SAZU in končno se zahvaljujem tudi magistru F. Kobenter, magistru J. Blajsu in študentu St. Schellandru za sodelovanje pri ekscerpiranju besedil.

² Primerjaj poročilo pri M. Lončariću, »O čestotnim rječnicima i čestotniku hrvatskoga književnog jezika«, *Suvremena lingvistika*, 15/16 (Zagreb 1977), 39–48. Pritegnili bi še *Častotnyj slovar' russkogo jazyka*, pod red. L. N. Zazorinoin, Moskva 1977 (Izd. »Russkij jazyk«). Prim. tudi G. Wytzens, *Der Wortschatz des »Krysolov«*, v: Marina Cvetava, *Krysolov – Der Rattenfänger*, izd. M.-L. Bott (Wiener slawistischer Almanach, Sonderband 7, 1982), str. 267–324 z literaturo. Za slovenščino glej: St. Suhadolnik in M. Janežič, »Plasti in pogostnost leksike«, *Jezik in slovnstvo*, 8(1962–63), 73–79, St. Suhadolnik, »Frekvenčna analiza besedišča v Tavčarjevi povesti Cvetje v jeseni«, *Slavistična revija*, 22 (1974), 31–40.

³ Ekscerpiranja je bila sobotna številka časopisa Delo, 3. oktober 1981, pri čemer so bili obravnavani naslednji članki (v oklepajih število natisnjenih besednih oblik):

- (474) Dobro delo naj odloča o kandidatih za funkcije
- (301) Bombe padle na Kuvajt
- (311) Večja pomoč namesto »soodvisnosti«
- (98) Vreme danes
- (408) Slovenija si mora čimveč energije zagotoviti doma
- (167) Sladkorno peso bodo pobirali tudi ročno
- (350) ZIS o odnosih s tujino
- (846) Leteči radarji so razcepili Washington
- (572) Manj beguncev v Somaliji
- (500) Srečanje fizikov v tržaškem centru
- (825) Variante zgodovine v delih Slovenske matice
- (397) Živa mladost na odru
- (421) Gledljiva glasba
- (333) Zdaj je čas za nakup zimske opreme za avto
- (407) Trupelce prekril sneg
- (443) Šah
- (545) Posvojil je kar 30.903 otroke
- (309) Razčlenitev ugrabitve letala
- (277) Oktobrski tabor proti paktu
- (307) Južnotirolsko vprašanje se vnovič razgreva
- (354) Živeti le v okviru tistega, kar ustvarimo
- (775) Olimpijske igre še v naslednjem stoletju
- (563) Koliko časa zares delamo
- (552) Tudi Sonce vpliva na človekov živčni sistem
- (656) Korak bliže k istemu cilju: zdravemu otroku
- (526) Človek se bo lahko branil pred virusi kar s tobakom

11.717

⁴ Prim. npr. A. V. Isačenko, *Die russische Sprache der Gegenwart*, Halle (Saale) 1968 (Niemeyer), 614–620, zur allgemeinen Problematik der Wortarten, str. 10–19.

⁵ Prim. J. Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor 1976 (Obzorja), 192 f. (9 besednih vrst: samostalnik, pridevnik, glagol, prislov, predikativ, predlog, veznik, členek, medmet).

morebiti tudi med drugimi besednimi vrstami. Navsezadnje obstajajo tudi prehodi med drugače jasno definiranimi besednimi vrstami, kot sta samostalni in pridevnik; pridevnik se uporablja samostalniško na primer pri imenih dežel tipa *Koroška, Madžarska, Finska*. Da bi se pri relativno majhnem korpusu izognili prevelikemu diferenciranju, se omejujem na naslednje besedne vrste: samostalni, pridevnik, glagol, prislov, zaimek, števniki, predlog, veznik. Medmeti se v časopisnih besedilih niso pojavljali.

Razvrstitev besednih vrst

	skupno	besedne oblike	leksemi
samostalni	3.375 = 31,68 %	2.178 = 42,34 %	1.308 = 43,92 %
pridevnik	1.371 = 12,87	1.162 = 22,59	586 = 19,68
glagol	1.573 = 14,76	1.062 = 20,65	639 = 21,46
prislov	1.061 = 9,96	306 = 5,95	297 = 9,97
zaimek	837 = 7,86	281 = 5,46	48 = 1,61
števniki	102 = 0,96	76 = 1,48	31 = 1,04
predlog	1.370 = 12,86	48 = 0,93	39 = 1,31
veznik	965 = 9,06	30 = 0,59	30 = 1,01
	10.654 = 100,00 %	5.143 = 100 %	(2.978 = 100 %)

Najpogostnejše besedne oblike

	frekvenca	leksem	nastopajoča oblika	kategorija
1.	341	in	in	veznik
2.	306	v	v	mest. predlog
3.	189	da	da	veznik
4.	166	za	za	tožil. predlog
5.	140	ki	ki	zaimek
6.	129	na	na	mest. predlog
7.	129	biti	je	3. os. ed. glagol
8.	122	pa	pa	veznik
9.	96	tudi	tudi	veznik
10.	88	na	na	tožil. predlog
11.	74	z	z	orod. predlog
12.	73	ne	ne	prislov
13.	67	s	s	orod. predlog
14.	62	kot	kot	veznik
15.	61	po	po	mest. predlog
16.	54	v	v	tožil. predlog
16.	54	iz	iz	rodil. predlog
16.	54	biti	so	3. os. mn. glagol
19.	51	o	o	mest. predlog
20.	50	še	še	prislov

Zgornja tabela omogoča naslednje sklepe: najpogostnejše besedne oblike so enozložne ali nezložne, z izjemo »tudi«, ki pa se pogovorno prav tako realizira enozložno. Z izjemo je

in so vse besedne oblike spadajo med nesklonljive. Skupna pogostnost prvih 20 besednih oblik znaša 2.306, to pomeni 21,65 % vseh nastopajočih besednih oblik.

Najpogostnejše besede

1.	360		v	11.	96		tudi
2.	341		in	12.	79		z*
3.	317		biti*	13.	73		s*
4.	217		na	13.	73		ne
5.	189		da	15.	62		po
6.	182		za	15.	62		kot
7.	162		ta	17.	59		delo
8.	140		ki	18.	54		iz
9.	124		on	19.	53		ves
10.	122		pa	20.	51		o

2.816

* Opomba: med 317 oblikami glagola *biti* ena pripada glagolu *biti* (schlagen), bijem; obliki *s* in *z* sta pravzaprav fonetični varianti ene besede.

Skupna pogostnost prvih 20 besed znaša 2.816, to je 26,43 % celotnega gradiva. Prvo mesto zdaj zavzema predlog *v* (veže se s tožilnikom in mestnikom), sledijo mu *in* ter oblike glagola *biti*. Prvi samostalniki se pojavi na 17. mestu (*delo*; gotovo ga pogojuje časopisna zvrst). Nadaljnje pregibne besede so *ta* (kazalni zaimsek), *on* (osebni zaimsek) in *ves* (nedoločni zaimsek). Za primerjavo 10 najpogostnejših besed v raziskavi Suhadolnika in Janežičeve, str. 73:

1.	in	6.	v
2.	biti	7.	da
3.	se	8.	pa
4.	ne	9.	na
5.	on	10.	s

V Suhadolnikovi raziskavi Tavčarjevega besedila *Cvetje v jeseni* (str. 33) je vrstni red naslednji:

1.	se	6.	da
2.	in	7.	on
3.	biti	8.	jaz
4.	ne	9.	na
5.	v	10.	ta

Vrstni red v frekvenčnem slovarju Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani je tale: *in*, *biti*, *se*, *v*, *ne*, *on*, *da*, *na*, *ta*, *jaz*.

Najbolj opazna posebnost je tukaj nastopanje osebnega zaimka *jaz*, ki se v časopisnih besedilih praktično ne pojavlja. Refleksivni *se* v naši raziskavi ne velja za leksem. Z didaktičnega vidika je zanimiva ugotovitev, da je s prvimi dvajsetimi besednimi oblikami, pa tudi s prvimi dvajsetimi besedami, ki v povprečju znašajo 21,65 oziroma 26,43 % nekega slovenskega časopisnega besedila, nemogoče tvoriti kakršenkoli stavek.

Razporeditev gramatičnih kategorij

1. SAMOSTALNIK (vključno z lastnimi imeni)

a) Sklanjatve

	besedne oblike skupno	besedne oblike različne
ajevska sklanjatev	1.130 = 33,48 %	747 = 34,30 %
ijevska sklanjatev	232 = 6,87	152 = 6,98
sam. m. sp.	1.425 = 42,22	892 = 40,96
sam. sr. sp.	588 = 17,42	387 = 17,77
	3.375 = 100 %	2.178 = 100 %

b) Števila

ednina	2.292 = 67,91 %	1.445 = 66,35 %
dvojina	28 = 0,83	27 = 1,24
množina	1.055 = 31,26	706 = 32,42
	3.375 = 100 %	2.178 = 100 %

c) Skloni

imenovalnik	778 = 23,05 %	514 = 23,60 %
rodilnik	1.051 = 31,14	601 = 27,59
dajalnik	90 = 2,67	79 = 3,63
tožilnik	707 = 20,95	500 = 22,96
orodnik	188 = 5,57	154 = 7,07
mestnik	561 = 16,62	330 = 15,15
	3.375 = 100 %	2.178 = 100 %

Najpogostejša je sklanjatev samostalnikov moškega spola. K njim se prištevajo tudi tri oblike ajevske sklanjatve, ki po naravnem spolu spadajo med maskulina (*kolega, starešina*). Oblike historične ojevske sklanjatve (m. in sr. sp.) obsegajo skoraj 60 % vseh nastopajočih samostalniških oblik. Obe sklanjatvi samostalnikov ž. sp. obsegata skupaj dobrih 40 % gradiva.

Edninske oblike nastopajo v razmerju do množinskih več kot dvakrat pogosteje, medtem ko dvojske oblike tvorijo zanemarljivo majhen del gradiva, pri čemer velja pripomniti še to, da vrsta dvojskih oblik oblikovno sovпада z množinskimi. Med sklonskimi oblikami so najpogostejše: rodilnik, imenovalnik in tožilnik. Pogostnost rodilnika je v časopisnih besedilih moč pojasniti po eni strani z zanikanim rodilnikom (kar je splošno-slovensko), po drugi pa s pogostnimi rodilniškimi prilastki v časopisni in poljudnoznanstveni zvrsti. Pogostnost imenovalnika kot subjektnega sklona in povedkovega določila je razumljiva. Tožilnik je sklon direktnega predmeta in številnih predložnih zvez. Dajalnik je kot sklon indirektnega predmeta in relativno maloštevilnih predložnih zvez najbolj redek.

Najpogostnejše samostalniške oblike

	frekvenca	leksem	nastopajoča oblika	kategorija
1.	21	delo	dela	sr. sp., rod., ed.
2.	16	razvoj	razvoju	m. sp., mest., ed.
2.	16	otrok	otrok	m. sp., rod., mn.
2.	16	država	držav	a-ž. sp., rod., mn.
5.	13	dolar	dolarjev	m. sp., rod., mn.
6.	12	leto	leta	sr. sp., rod., ed.
6.	12	delo	delo	sr. sp., im., ed.
8.	11	organizacija	organizacije	a-ž. sp., rod., ed.

117

Najpogostnejši samostalniki skupno

1.	59	delo	6.	24	otrok
2.	49	država	7.	22	dan
3.	44	leto	8.	21	čas
4.	26	razvoj	9.	20	človek
4.	26	organizacija	10.	18	politika

309

Najpogostnejši samostalniki

v ednini

1.	51	delo
2.	26	razvoj
3.	20	leto
4.	19	čas
5.	18	politika
6.	17	terapija
7.	16	sonce
7.	16	organizacija
9.	14	položaj

v množini

1.	35	država
2.	23	leto
3.	21	otrok
4.	16	begunec
5.	15	igra
6.	13	težava
6.	13	dolar
6.	13	človek
9.	12	razmera
9.	12	dan

Prva samostalniška oblika nastopa na 38. mestu pogostnostnega zaporedja. Izbor najpogostnejših samostalnikov je pač bistveno odvisen od zvrsti besedila. Vrstni red najpogostnejših samostalnikov v nenatisnjem frekvenčnem slovarju SAZU je, za primerjavo, naslednji: *človek, srce, leto, oko, dan, svet (Welt), mati, narod, oče, misel*. Le trije samostalniki so skupni, namreč *človek, leto* in *dan*; verjetno so precej neodvisni od zvrsti besedila. Preostale besede zavisijo od vsebine časopisnih objav in člankov. Nekateri leksemi nastopajo v eni sami besedni obliki, tako na primer »*dolarjev*« (samo rod. mn.), drugi pretežno

v eni obliki, npr. mest. ed. besede *razvoj*, ki je pogojen z besedno zvezo *država v razvoju*. Nekateri drugi leksemi so spet zgoščeni v enem samem članku; tako na primer 16 oblik besede *sonce* v ed. izvira pretežno iz nekega astronomskega prispevka, 16 oblik leksema *begunec* v mn. iz članka o problemu beguncev v Somaliji in 15 oblik besede *igra* iz članka o olimpijskih igrah.

2. PRIDEVNIK

a) Število

	besedne oblike skupne	besedne oblike različne
ednina	882 = 64,33 %	733 = 63,08 %
dvojina	8 = 0,58	8 = 0,69
množina	481 = 35,08	421 = 36,23
	1.371 = 100 %	1.162 = 100 %

b) Spol

moški	505 = 36,83	436 = 37,52
ženski	630 = 45,95	516 = 44,41
srednji	236 = 17,21	210 = 18,07
	1.371 = 100 %	1.162 = 100 %

c) Stopnjevanje

primernik	53 = 3,87 %	45 = 3,87
presežnik	23 = 1,68	21 = 1,81
osnovnik	1.295 = 94,45	1.096 = 94,32
	1.371 = 100 %	1.162 = 100 %

Razporeditev števil in spolov pri pridevniku se ne sklada popolnoma z razporeditvijo ustreznih kategorij pri samostalniku. Na 2,46 samostalnika pride v povprečju en pridevnik. Opazno je daleč večje število različnih pridevniških oblik v primerjavi s samostalniškimi. Pri pridevniku znaša razmerje števila vseh oblik nasproti številu različnih oblik 1,18, pri samostalniku pa 1,55.

Najpogostnejši pridevniki

Relativno majhno število pridevniških oblik se kaže tudi v tem, da najpogostnejša pridevniška oblika nastopa le dvakrat.

Najpogostnejši pridevniki (leksemi) so naslednji:

1.	40	velik	5.	16	mednaroden
2.	25	nov	5.	16	intenziven
3.	21	deloven	9.	15	zadnji
4.	19	gospodarski	10.	12	znanstven
5.	16	slovenski	10.	12	lasten
5.	16	olimpijski	10.	12	ameriški

Z izjemo pridevnikov *velik* in *nov* brez dvoma vse ostale določa časopisna zvrst in vsebina poročil oziroma poljudna znanstvenost članka.

3. GLAGOL

a) Število

	besedne oblike skupno	besedne oblike različne
ednina	771 = 59,86 %	449 = 55,02 %
dvojina	17 = 1,32	14 = 1,72
množina	500 = 38,82	353 = 43,26
	1.288 = 100 %	816 = 100 %

b) Časi (indikativ)

	besedne oblike skupno	besedne oblike različne
sedanjik	603 = 50,84 %*	280 = 38,62 %
preteklik	492 = 41,45 **	367 = 50,62
prihodnjik	89 = 7,50 ***	76 = 10,84
predpreteklik	2 = 0,17	2 = 0,28
	1.186 = 100 %	725 = 100 %

* Vsebujejo eno obliko 1. os. ed., 29 oblik 1. os. mn.

** Vsebujejo 15 oblik 1. os. mn.

*** Vsebujejo 1 obliko 1. os. ed., 1 obliko 1. os. mn.

c) Osebe

V časopisnih besedilih je treba pričakovati precejšnje prevladovanje 3. osebe v razmerju do obeh preostalih. To tudi drži. Nekaj pogostnejša je tudi prva oseba množine, ki pa se skoraj v vseh primerih uporablja za opisovanje splošno veljavnih situacij. Vseh drugih primerov je zanemarljivo malo.

d) Spoli (brez deležnikov)

	besedne oblike skupno	besedne oblike različne
moški	387 = 57,68 %	306 = 57,52 %
ženski	163 = 24,29	136 = 25,56
srednji	121 = 18,03	90 = 16,92
	671 = 100 %	532 = 100 %

e) Razporeditev spolov pri deležnikih

moški	54	52
ženski	59	53
srednji	32	23
	145	128

Med njimi 9 oblik glagola *združiti* in *združeno delo*.

f) Preostale glagolske oblike

	skupno	različne
nedoločnik	131	109
namenilnik	2	2
pogojnik	100	89
velelnik	3	3
glagolnik	3	3

Razmerje med ednino in množino se značilno razlikuje od tistega pri samostalniku; množinske oblike so relativno pogostnejše. Pri glagolu je opazno spremenjeno razmerje med skupnim številom besednih oblik in številom različnih besednih oblik, še posebej v sedanjiku. To je pogojeno s številnimi oblikami glagola *biti* (sem). Pri spolu je mogoče ugotoviti precejšnje prevladovanje moškega spola nad ženskim in srednjim. To bi lahko pojasnili tako, da v novicah nastopajo predvsem moške osebe.

Najpogostnejše glagolske oblike

frekvenca	leksem	nastopajoča obl.	kategorija
1. 129	biti	je	3. os. ed. sed.
2. 54	biti	so	3. os. mn. sed.
3. 24	biti	ni	3. os. ed. sed.
4. 15	biti	bilo je	3. os. ed. pret. sr. sp.
5. 14	nameravati	namerava	3. os. ed. sed.
6. 10	biti	bila je	3. os. ed. pret. ž. sp.
6. 10	biti	bili so	3. os. mn. pret. m. sp.
8. 9	imeti	imajo	3. os. mn. sed.

265

Prvih 8 besednih oblik znaša skoraj 17 odstotkov vseh besednih oblik.

Najpogostnejši glagoli (leksemi)

1. 317	biti*	6. 15	moči
2. 36	imeti	6. 15	iti
3. 17	priti	8. 12	razviti
4. 16	nameravati	8. 12	povedati
4. 16	morati		

* Med njimi 1 oblika glagola *biti*/bijem.

Oblike prvih devetih leksemov (456) znašajo okoli 29 % celotnega fonda glagolskih oblik (samo »biti« okoli 20 %). Za razliko od samostalnika se zdi, da gre pri najpogostnejših glagolih za lekseme, na katere le relativno malo vpliva vrsta besedila; med navedenimi sta taka predvsem *nameravati* in *razviti*. Skupno se v gradivu pojavlja 639 različnih glagolskih leksemov.

4. PRISLOV

Skupno število prislovov je 1.061, od tega je 297 različnih. V tem številu sta vsebovana 202 (129 različnih) iz pridevnikov izpeljana in 4 (4) iz glagolskih deležnikov izpeljani prislovi.

Najpogostnejše prislovne oblike

1.	73	ne	7.	29	lahko	13.	15	samo
2.	50	še	8.	22	le	13.	15	prav
3.	47	tako	9.	17	zato	15.	14	zdaj
4.	46	že	9.	17	treba			
5.	37	naj	11.	16	saj		445	
6.	31	več	11.	16	predvsem			

Prvih 15 prislovov znaša okoli 42 % vseh prislovnih oblik: med njimi so izključno iz drugih besednih vrst neizpeljani prislovi.

5. ZAIMEK

a) Spoli

	besedne oblike skupno	besedne oblike različne
moški	244 = 40,60 %	102 = 39,84 %
ženski	196 = 32,61	96 = 37,50
srednji	161 = 26,79	58 = 22,66
	601 = 100 %	256 = 100 %

b) Števila

ednina	427 = 64,11	156 = 56,73
dvojina	5 = 0,75	5 = 1,82
množina	234 = 35,14	114 = 41,45
	666 = 100 %	275 = 100 %

V nasprotju s samostalnikom je treba ugotoviti izrazito prevladovanje moškega spola nasproti ženskemu (prim., kar je bilo poprej povedano ob glagolu).

Iz skupnega števila 837 zaimkov (med katerimi je 281 različnih oblik) izhajajo, da znaša vsota zaimenskih oblik, ki ne razlikujejo spola, 236 (25 različnih), vsota tistih, ki ne razlikujejo števila, pa 171 (6 različnih).

Najpogostnejše zaimenske oblike

1.	140	ki	ki	
2.	34	ta	to	sr. sp. imen. ed.
3.	24	on	ga	m. sp. tož. ed.
4.	22	kar	kar	imen. ed.
5.	17	ta	tem	sr. sp. mest. ed.
6.	15	ta	to	sr. sp. tož. ed.
7.	15	sebe	si	daj. ed.
8.	14	on	jih	m. sp. tož. mn.
9.	13	nekaj	nekaj	
10.	12	on	jih	ž. sp. tož. mn.

306

Deset najpogostnejših oblik znaša 36,6 % celotnega fonda.

Najpogostnejši zaimki (leksemi)

1.	140	ki	6.	31	kar
2.	124	on	7.	26	svoj
3.	53	ves	8.	17	njihov
4.	40	drug	8.	17	nekateri
5.	33	kateri	8.	17	naš

Skupno: 498 oblik med 837 = 59,5 %.

6. ŠTEVNIK

Število števnških oblik je majhno (0,96 %). Najpogostnejši števnik (leksemi) so:

1.	14	en	5.	7	štirje
2.	11	prvi	6.	6	tretji
3.	10	dva	7.	5	tisoč
4.	8	trije			

7. PREDLOGI

Razporeditev glede na sklon

z	predlogi skupno	predlogi različni
rodilnikom	208 = 15,18 %	22 = 45,83 %
dajalnikom	20 = 1,46	4 = 8,33
tožilnikom	319 = 23,28	9 = 18,75
orodnikom	218 = 15,91	7 = 14,58
mestnikom	605 = 44,16	6 = 12,50
	1.370 = 100 %	48 = 100 %

V povprečju nastopa vsak predlog 28,5 krat. Omeniti je treba, da h/k in s/z štejeta kot dva predloga.

Najpogostnejši predlogi:

1.	306	v	mestnik = 22,34 %
2.	166	za	tožilnik = 12,12
3.	129	na	mestnik = 9,42
4.	88	na	tožilnik = 6,42
5.	74	z	orodnik = 5,40
6.	67	s	orodnik = 4,89
7.	61	po	mestnik = 4,45
8.	54	v	tožilnik = 3,94
9.	54	iz	rodilnik = 3,94
10.	51	o	mestnik = 3,72

1.050 = 76,64 %

Deset (če štejemo z/s za en predlog: devet) najpogostnejših predlogov pomeni več kot tri četrtine fonda predlogov.

8. VEZNIK

Najpogostnejši vezniki

1.	341	in	= 35,34 %
2.	189	da	= 19,59
3.	122	pa	= 12,64
4.	96	tudi	= 9,95
5.	62	kot	= 6,42
6.	22	ko	= 2,28
7.	21	če	= 2,18
8.	16	ter	= 1,66
9.	14	ali	= 1,45
10.	12	toda	= 1,24

895 = 92,75 %

Opazna je velika pogostnost prvih petih veznikov, ki jih vse lahko najdemo na listi 20 najpogostnejših besednih oblik. Predstavljajo 83,94 % vseh veznikov.

SKLEP

V tem delu so prvič predstavljene statistične vrednosti glede na razporeditev gramatičnih kategorij v slovenščini. Rezultate smo dobili iz časopisnih besedil in so zato relevantni le za ustrezne zvrsti. Nadaljnje raziskave bodo pokazale stilno odvisnost ali neodvisnost gramatičnih kategorij.

Čisto očitno je na primer razporeditev oseb pri glagolu odvisna od besedila (v časopisnih besedilih se skoraj izključno pojavlja tretja oseba). Neodvisna ali v manjši stopnji odvisna je raba predlogov, veznikov, sklonskih oblik itd. Podatke o pogostnosti za posamezne be-

sedne oblike in lekseme je zaradi majhnega obsega gradiva treba razumeti s pridržkom. Kaže pa se, da so najbolj zastopane oblike vendarle stilno neodvisne, saj so zastopane tudi v drugih raziskavah (Suhadolnik in Janežič). Samostalniki in glagol se v tem pogledu obnašata različno. Medtem ko so najbolj zastopani samostalniki močno odvisni od teme, naj to za glagole ne bi veljalo.

Predloženi rezultati opozarjajo tudi na praktično uporabnost pri poučevanju slovenščine kot tujega jezika, na primer pri tečaju »slovenščina pasivno«, ki se opira na branje časopisov in poljudnoznanstvenega berila.

Prevedla Marija Smolič

Igor Gedrih

Srednja vzgojiteljska šola v Ljubljani

JARČEVI PESNIŠKI ZAČETKI

Miran Jarc, čigar ustvarjalnost se je pričela med prvo svetovno vojno in se končala s smrtjo med drugo vojno, je kljub razvejenemu, raznorodnemu literarnemu pisanju ostal kot umetnik po krivici predolgo v zatišju, tudi po smrti ne tako priznan, kot mu gre. Zlasti velja pozornost Jarčevemu pesništvu, ki nesporno tvori osredje umetniškega dejanja. Še posebej je treba opozoriti na Jarčev pesniški prvenec »Človek in noč«, ki je po poetološki, miselni naravnosti ostal povsem samosvoj v pesniškem sporočilu, samosvoj po svoji vsebinski naravi in obupno iščočem miselnem naporu, čeprav je pesnik sam nelagodno občutil zamudni izid zbirke (1927).¹ V teh lastnostih in še drugih bi v slovenski poeziji med obema vojnama ne našli vzporednice k zbirki »Človek in noč«. Če je tedaj estetska pozornost naravnana na Jarčev pesniški prvenec kot osebno barvito in izrazno svojevrstno umetniško dejanje, se ob imanenci teh pesmi in interpretativnem loku ni mogoče izogniti vrsti vprašanj, ki lahko privedejo do temeljitejšega in globljega razumevanja »Človeka in noči«. Ni se mogoče izogniti vrsti vzporednih pojavov, ki so sooblikovali Jarčevo človeško in pesniško osebnost, in ne nazadnje, kaj vse je odločalo ali vsaj pripomoglo, da je Miran Jarc iz začetnih iskanj in tipanj prerasel ustvarjalne začetke v zrelo umetniško ustvaritev. Najsi je zahtevnost in obseg vprašanj večja, kot so lahko idealni odgovori in dognanja, pa je kljub ohranjenemu gradivu in pričevalcem mnogokaj izgubljenega oziroma je okrnjena možnost žive izpovedi.

Samodejno se pojavi vprašanje, zakaj tolikšna pozornost Jarčevim pesniškim začetkom in ali ni s tem nehote favorizirana zbirka »Človek in noč«, s tem pa dobita drugačno estetsko valenco zbirki »Novembrske pesmi« in pa »Lirika«. V okviru naslova ni mogoče primerjalno obravnavati vseh treh zbirk, ki so med seboj zelo različne, mogoče pa je izreči trditev, da so Jarčevi pesniški začetki z vsem zaledjem kulturnega, družbenega, osebnega in poetološkega dogajanja v marsičem simptomatični za Jarca, za njegovo iščočo naravo; v tej pesnikovi izkušnji, ki gre od prvih objav do prvenca, pa se zrcali splet miselnih in poetoloških premen, za pesniško ubesedovanje, ki gre od tradicionalnih (tudi neobjavljenih) poizkusov do dozorelosti, ki se nazadnje manifestira z zbirko »Človek in noč«. Ta

¹ Igor Gedrih »Ob Jarčevem pesniškem prvenecu«, JiS 1964.

zbirka je odsev notranje dinamike in krčevitega pesnikovega napora, ki v navzkrižju vojnega in povojnega časa in razvrednotenja človeka išče izpoveduje iz sebe in v sebi krizni čas, zavezan individualnemu gledanju na svet in pojave, a hkrati z odklonilno odločnostjo zoper meščanstvo. Nikjer kasneje v Jarčevem pesništvu niso zaznamovani tako intenzivni napor v miselnih korelacijah, pesniški motiviki in poetološki upodobitvi. Kakor da je začetna izkušnja utrla pot do kasnejših pesniških zbirk mnogo zložnejše, seveda prizadeto, z drugačno naravnostjo in malone brez tiste krčevitosti, ki je poznejši liriki kar nepotrebna.

Če Jarčeve tiskane začetke zaznamujemo z letnico 1916, jim ne gre pripisovati posebnega pomena, šele pesmi od 1918. dalje so znanilke ekspresionista, ki se je zmožen dokopati do pesniške dognanosti. Vendar pa tudi prva tiskana besedila zaznamujejo – ob možnostih časa in razmer – Jarčevo zgodnjo zavezanost nedeklarativnemu, kritičnemu humanizmu, kar ga je spremljalo vse življenje. Ni mogoče prezreti Jarčeve gimnazijske zagrelosti za umetnost nasploh in njegovo odprtost za naravoslovne vede; vse to je trajalo do mobilizacije, ko so bili Jarčevi vrstniki vpoklicani k vojakom in je pesnik ostal skoraj sam. Poprej opazno delujoči novomeški krog mladih in umetniško odprtih zagnancev je tedaj presahnil spričo vsiljenih razmer. Jarc je ohranil nekatere vezi, toda življenjsko se je navezal na Božidarja Jakca, prijateljstvo med njima je trajalo vse življenje in je bilo ob njunih različnih temperamentih in različni umetniški impulzivnosti komplementarno. Pri obeh se je zgodaj razvil čut za glasbo, kar je potlej pri obeh postala potreba in se je pri obeh na svoj način kazalo v delih. Če je štiriletni Miran vsak teden poslušal črnomeljsko mestno godbo, je to odsev otroške zvedavosti in privlačnosti; če je štirinajstletni dijak poslušal Mozarta, Haydna in Beethovna ter skomponiral po Gestrinovi »Baladi o prepelici«² skladbo za glasove in viole, ne gre tega pojmovati kompozicijsko resno, toda Jarčeva zavezanost glasbi ima svoj odsev v njegovem pojmovanju ritma pri pesnjenju, gotovo tudi v pojmovanju ekspresivne muzikalnosti, ki je razklana in s tem soskladna z vsebino ekspresionističnih pesmi.³ Atonalna glasba, ki jo je zgodaj spoznal in dojel, je lahko pandan razbitemu verzu, ritmu ali kitici, čeprav ne kaže spregledati, da je nekaj tega (na drugačen način) uveljavila že pesniška moderna, zlasti O. Župančič. Muzikalnost pri Jarcu, če jo pojmuje kot ritmično, verzno in kompozicijsko vprašanje, ohranja vseskozi načelo, da muzikalnost verza izhaja iz osnove besedila in naravnega ritma, ki je skladen s sporočilnim jedrom. Tako npr. ritem in muzikalnost ostajata pri prvencu razklana, disharmonična, pri »Liriki« z urbano in moderno klasično formalno postavitvijo pa docela drugačna, prilagojena zahtevam moderno klasične forme in vsebine. Za ilustracijo naj govori troje heterogenih odlomkov iz pesmi, ki so različne po nastanku in zmogljivosti. Iz 1915 je prva kitica »Domovine« močno klasična:

*Ko stopam mimo teh grobov (,)
povsod od vseh strani
se smrt mi v obraz reži (,)
ko pot me pelje v dom moj nov.*

u –	u –	u –	u –
u –	u –	u –	
u –	u –	u –	
u –	u –	u –	u –

Celotna kitica temelji na jambski osnovi, kjer sta si oklepajoči vrstici enaki v štiristopični akatalektični gradnji, sredinski vrstici pa sta tristopični neokrnjeni. Po slogu je taka gradnja sorodna Gregorčičevi domoljubni pesmi; to so »učna leta« petnajstletnega gimnazijca, ne kaže pa pozabiti, da je avstrijska cenzura skrbno bdela nad vsem, kar se je pisalo. Toda Jarc je naglo miselno zazorel in je kmalu sledila vse bolj osamosvojena pesniška izpoved, ki v pomaturitetnem času (študij) zadobi zrelo in celostno pesniško obliko. Drugačna ritmična in slogovna osnova se razodeva v pesmi »Človek in noč« iz 1920:

² Jarčevo pismo B. Jakcu 2. 5. 1914.

³ Prim. I. Gedrih »Nekaj metričnih problemov ob Jarčevem prvencu«, Dialogi 1971.

Kam ...

V tem čudnem hipu – nikogar ... sredi kaosa

sem sam,

sam ...

O, zakaj sem se izločil, izločil iz neskončnih temin,
zakaj!

—
u—u—u||u—u||—u—u||
—||
—u—u—u—u||u—u—u—u—||
u—||

Pri prejšnji kitici je bil poudarek na metrični shemi z njeno jasno določenostjo, pri zaključnem delu ekspresionistične pesmi pa je razviden ritem, ne več metrična enakomernost, poleg tega igrajo odmore posebno vlogo in razmerja v dolžini svobodno oblikovanih verzov. Pri prvi kitici je Jarc »napel« besedilo na kopito shematične metrike, pri drugi je besedilo izvor za ritem, presledke in kompozicijo verzov. Pesniški odmor ima vsebinsko težo pri izpovedi, ritem je nepravilen s stališča tedaj še vedno cenjene metrike, a ujemajoč se z lastno disonantnostjo, kot jo je občutil pesnik, in je slogovno ritem povezal s takim občutjem. Obupna osamljenost sredi kaotičnega krika se sredi veselja navezuje na občutje nemoči in ujetosti – vse to pa je terjalo drugačen pesnikov slogovni prijem kot poprej in s tem muzikalno disonanco. Primeri iz »*Lirike*« govori, da se je znal Jarc v poznejših letih podrediti moderno klasični formi in tudi sonetu, ko je želel vsebinsko in formalno doseči monumentalno celoto, npr. v »*Slovenskih sonetih*, VI« (1940):

In vendar nas še ni razkrojil strup:

četudi nas duši zlih časov mrak

– zvok naše govorce nas živi.

u—	u—	u—	u—	u—
u—	u—	u—	u—	u—
u—	u—	u—	u—	u—

Sklepna tercina razodeva, da gre za moderni sonet. Ker nas zanimajo tiste silnice, ki govorijo o Jarčevih pesniških začetkih, se je treba vrniti k spoznanjem, ki segajo do prve pesniške zbirke. Skopo nakazani primeri, ki jih je možno širše prikazati, pomnožiti, pa vendarle povedo, da je bila Jarčeva preokupacija okoli 1915 jasno usmerjena na književnost, čeprav se je opazno ukvarjal z glasbo, se poskusil tudi z risanjem, gotovo ob Jakčevem vplivu. To govori o dovtzetni Jarčevi mladostni osebnosti, ki je tudi v kasnejših letih ohranila pronicljivo senzibilnost, a se je oklenila literarne ustvarjalnosti. Leta 1915 je v bralnem in izraznem razponu literature bolj živ interes, kot pa je bila vidna zmogljivost. Seveda se samo po sebi ponuja vprašanje o vplivu, soočanju z domačimi in tujimi književnimi deli, kar je posebno vabljivo za tako odprtega in pronicljivega iskalca, kot je bil Miran Jarc v teh in kasnejših letih.

V literarnem pogledu je treba upoštevati oba literarna krožka v Novem mestu, ki ju je vodil Anton Podbevšek, Jarčev sošolec. Mladina je mimo čitalniških navad ubirala svoja pota in se prepustila tvornemu iskanju, naj gre za Antona Podbevška, za nekoliko starejšega pesnika in slikarja Jožeta Cvelbarja, pesnika Toneta Puca, pa Bogomirja Teplyja, Edvina Šerka, Božidarja Jakca in druge, npr. kasneje nastopajočega S. Gruma, ki ni pripadal krožku. Ko govorimo o vplivu, zlasti literarnem, ni treba imeti v mislih podrejenega odnosa književnika, ki prebira, se ogreva ali celo vzoruje pri znanih imenih; nujna je zavest, da noben umetnik ni zrasel iz vacuuma in da so imela tudi največja imena literarna oporišča, vzore in vire. Jarc je že s svojim pesniškim prvcem izpričal, da je prerasel vplivne možnosti in s samobitno intenziteto prešel od začetniških poskusov do dozorele

ustvarjalnosti. S tega stališča se ponuja podoba Jarčeve razgledanosti po domači in tuji literaturi, ki je zanj posebno važna prav ta leta zorenja. Te podobe žal ni mogoče rekonstruirati v celoti, vendar pa dovolj zgovorno, da razberemo vplivna območja in pesnikovo odzivnost. Če zanemarimo znana dela domačih klasikov in nekatere tuje književnike 19. in fidesieclovskega obdobja in skušamo izločiti le tista dela, ki niso le receptivno potrjena s pričevanji sodobnikov ali z Jarčevo korespondenco, pač pa tudi odmevna v pesnikovem ustvarjanju – na tak ali drugačen način – potem iz odbranega literarnega območja prednjači zlasti naslednje.

Od domačih književnikov ima pri Jarcu posebno mesto Ivan Cankar. Razlogov za to je več, naj gre za Cankarjevo socialno občutljivost in usmerjenost, vendar pa le-ta pride do močnejše veljave šele za »*Novembrskimi pesmimi*«. V času formiranja pesniške osebnosti mu je Cankar blizu zlasti po etični zavzetosti in po psihološki pronicljivosti; Jarc občuje, kako Cankarju poje beseda. V Cankarjevih delih je dobil tudi literarno potrdilo o neizbežnosti etične kategorije, kadar gre za človeka in medčloveške odnose. Cankarjeva ritmična proza, ki je tako blizu poezije, je Jarca utrdila v prepričanju, da se mora umetnik ravnati po ritmu lastnega jaza in da je umetniška ubeseditev izvor ritma, ne nãrobe.⁴ Osebnost, ki je širše odmevala v slovenskem literarnem prostoru je Walt Whitman. Jarc in Podbevšek sta ga v nemškem prevodu spoznala hkrati, pred njima pa gotovo Oton Župančič, seveda pa s temi imeni ni sklenjen vzpirlni krog na slovenske umetnike vse do povojnih dni. W. Whitman je s »*Travnimi bilkami*« vplival zlasti kot glasnik vitalizma in nove dobe (O. Župančič), v formalnih pogledih pa je docela razvezal pesmi normativne tradicije v docela svobodnih ritmiziranih verzih (Jarc, Podbevšek) in je zmogel postati glasnik življenjskega poguma in zanosa (Podbevšek). Po istih potih (goriški begunci) je Podbevšek po raznih pokazateljih prišel tudi do informacij o italijanskem futurizmu, ki pa ga je Jarc odklonil⁵ in je tako prišlo do razhoda s Podbevškom. Jarc je gotovo sprejel Whitmanovo novodobno prakso docela razvezane, ritmično sinhrono pesniške realizacije, medtem ko so druge tipične sestavine Whitmanove poetike, z miselnostjo vred, ostale pri Jarcu manj opazne. Prebiranje W. Whitmana je delovalo na oba domača sodobnika kot odkritje. Nekatere Župančičeve pesmi za tedaj »drznih oblik«, z raznoliko verzno dolžino, različnega sestava kitic, so bile prav tako lahko spodbuda za prelom s šolsko metriko in tradicijo, toda Jarc je v nasprotju z Župančičevim leporečjem in mestoma iščočo poetizirano privzdignjenostjo zavestno pesniško oblikoval pretrgani, disonantni ritem, kot odsev človeške razklanosti, razvil statično občutje nasproti Župančičevi dinamični živahnosti. Ob navedenem je treba upoštevati F. Juvančičeve in V. Svetkove informacije o futurizmu,⁶ pa A. Ogrisa za »*Novimi smermi*«,⁷ medtem ko za ekspresionizem nismo imeli informacij do leta 1918.⁸ To pomeni do tedaj, ko pri Jarcu že naletimo na objavljene pesmi, ki naznanjajo ekspresionista. Nekdanji Jarčev profesor dr. J. Kelemina je leta 1922 študiously analiziral tedanje pesništvo,⁹ medtem ko je Jarc že natisnil lep del svojih ekspresionističnih pesmi revialno in se pripravljaj na knjižno izdajo. Rabindranath Tagore je odmeval pri Jarcu predvsem s svojim miselnim jedrom, in to že 1917 in v času med obema vojnama; vendar prvo silovito srečanje s Tagorejevim pesniškim delom z zahtevo po harmoniji narave in človeka ne najde pesniškega odmeva pri Jarčevi vse bolj razdvojeni in z občutjem kozmične osamljenosti obteženi zavesti; s Tagorejevo pesmijo je možna vez le v zvezi s pesmimi v prozi, vendar neznatna. Povrniti se je treba k A. Podbevšku, saj se da govoriti o vplivu po obeh plateh.

⁴ Neodvisno od navedenega govori Jarc v pismu B. Jakcu 11. 1. 1919, ko je zavestno opustil normativno metrična načela.

⁵ Poleti 1919.

⁶ LZ 1909, Slovan 1909.

⁷ Slovan 1914.

⁸ V reviji Čas.

⁹ V LZ 1922. Tehna je antologija F. Zdravca »Pot skozi noč« s študijo; 1966.

Podbevšek je bil nesporno vodilna osebnost med mladimi literati v Novem mestu. Če je Jarca in Podbevška v gimnazijskih letih družila skupna literarna povezanost, pa je prišlo zaradi različnih značajev in temperamentov do ohladitve in razhoda, pri čemer ima vidno vlogo docela različen pogled obeh pesnikov na literaturo. Če ti pogledi niso mogli priti do razvidne razločnice v zgodnjih ustvarjalnih letih, pa se je kmalu po prvi svetovni vojni jasno začrtalo neskladje med futurističnim titanizmom in bombastiko, kot jo pozna Podbevšek, in med obupno razklanostjo Človeka in nemočjo, kot jo izraža kozmični ekspresionist M. Jarc. Z obeh strani je čutiti temeljne estetske in filozofske razlike, posredi je lahko tudi latentno rivalstvo. Še preden se je Jarc pesniško razvil v ekspresionističnega glasnika, je ob koncu prve svetovne vojne dejal za vso mlado novomeško generacijo: »Ali v naših srcih ni tiste pomladi, kakršna bi morala peti in vriskati v mladih dušah ... Pride nekoč tudi za nas pomlad – a takrat ne bomo več mladi fantje«. ¹⁰ Podbevšek se je reševal z Nietzschejevimi idejami in titanizmom, medtem ko je bil Jarcu Nietzsche tuj in je zrasel v svojem iskanju iz groze in krika vojne. Najsi je videz tak, da je individualni pogled na razbiti in odtujeni svet kozmične ujetosti le zanj tipičen in zavezujoč, pa se pri pazljivem branju njegovih pesmi da odkriti, da v bistvu skozi osebno zrenje misli na človeka in človeštvo nasploh. Seveda je Jarčev miselni, filozofski in nazorski razpon tisti, ki je prav v letih priprav do izida zbirke »Človek in noč« navzven neopazen ali vsaj maloopazen, v resnici pa se da govoriti o silovitem naporu tihega pesnika, ki sredi razvrednotenega sveta in mimo meščanske družbe z naporom in dostikrat sunkovito išče svoj duhovni obraz, česar vselej razločno ne razodevajo njegove pesmi. Tovrstno razglabljanje terja seveda posebno obravnavo, že zaradi zapletene narave in premen, ki spremljajo Jarčev miselni svet tja od prvih literarnih poskusov pa do bližine zbirke »Človek in noč«.

Kljub temu da je mogoče dodati literarna imena, ki imajo stičišča z Jarčevim zgodnjim ustvarjanjem, pa ni znamenj, da bi mogli dodati take literature, ki so začrtali globlji profil svojih pesniških potez v Jarčevi liriki. Čeprav je Jarc široko in zavzeto sprejemal literarna dela najrazličnejših književnikov, je morda vredno upoštevati še Dostojevskega in Jensa P. Jacobsena z romanom »Niels Lyhne«, medtem ko so mnogi drugi s svojimi deli sicer bili predmet občudovanja (kasneje F. Kafka, D. H. Lawrence), a niso imeli odzivnosti v Jarčevi zgodnji liriki. Pri obeh, a na različni način, je Jarc doživljal vprašanje bogoiskateljstva, razmerje med življenjsko stvarnostjo in privzdignjenostjo, le da je Dostojevski povedel Jarca v labirint psiholoških in človeško realnih prepadov, a tudi v neizprosno realno življenje; Jacobsen pa je postal nekak drugi »Werther« tedanje generacije, za Jarca zanimiv v dualizmu razdvojenosti in pri vprašanju človeških idealov in realnih možnosti. Stiki z bratom Francetom in Antonom Vodnikom pričajo o literarnih razglabljanjih in nazorskih vprašanjih v času Jarčevega intenzivnega ekspresionističnega ustvarjanja, s tem da Jarc ostaja samobiten kot poet, odprt in dovzeten za drugačno miselno in poetološko raven, ne da bi ustvarjalno delal drugače kot iz lastnega doživljajskega območja in iz svojega miselnega napora spoznanj. Najsi so dotikališča z Jarčevim pesništvom ekspresionizma taka ali drugačna, pesnik je izostril pesniške napore v dozoreli stopnji samosvojega opazovanja in izražanja, ne da bi ga z zbirko »Človek in noč« občutili drugače kot pesnika, ki ne dolguje dosti in nič bistvenega drugemu literarnemu svetu. Ko pa z zamudo izide Jarčeva zbirka »Človek in noč« (1927), je pesnik že nekaj časa v območju novih pesniških prizadevanj. V preseku slovenske ekspresionistične poezije Jarčev prvenec pomeni svojevrsten estetski dosežek, ki mu po naravi te poezije ne moremo potegniti vzporednice. Zbirka »Človek in noč« govori o povsem svojevrstnem vplivu na povojne pesnike, kot so Dane Zajc, Gregor Strniša, France Pibernik in drugi.

¹⁰ Pismo B. Jakcu 28. 2. 1918.

KAKO JEZIKOVNI POUK POVEZATI Z GOVORNO DEJAVNOSTJO*

Uvod

Na to vprašanje bom skušala odgovoriti s primerom govornega dejanja vprašanje-odgovor in obravnavo vprašalnega zaimka kot enega izmed sredstev za izražanje vprašanj. Seveda ne bom zajela vseh, z vpraševanjem povezanih oblik govorne dejavnosti.

Da bi lahko uresničili navezave med jezikovnim poukom in govorno dejavnostjo, moramo:

- opisati sestavo govornega dejanja in sredstva za njegovo izražanje,
- zajeti govorne položaje, ki so značilni za izražanje ustreznega govornega dejanja,
- jezikovni izraz obravnavati tako, da uzavestimo njegov pomen in vlogo pri oblikovanju sporočila.

Vprašanja in odgovori so temeljna oblika, prek katere spoznavamo svet in se sporazumevamo. Zato ni naključno, da rabi vprašanj posveča že od nekdaj veliko pozornost didaktika kot teorija pouka, da so vprašalnice sredstvo razčlenjevanja povedi in besedil pri jezikovnem pouku in pouku sploh. Kljub temu pri jezikovni vzgoji nismo uspeli povezati jezikovnega pouka z rabo; vprašalnice po stavčnih členih in vprašalni zaimki ostajajo mrtvo slovnično znanje, ki za učenca nima nobenih stičnih točk s tako širokim področjem govorne dejavnosti, kot je zastavljanje vprašanj in iskanje odgovorov.

Vprašanje in odgovarjanje je pomembna oblika sporazumevanja med otroki in starši posebej v predšolskem obdobju. Otroci so gostobesedni izpraševalci in tešijo spoznavno radovednost z neprestanim *Kaj je to, zakaj*. . . Starši pogosto niso pripravljeni ali zmožni odgovarjati na zapletene in dolge verige vprašanj. V šoli, kjer bi morale postati zastavljanje vprašanj in iskanje odgovorov temeljna oblika sporazumevanja pri reševanju problem-skih položajev, se stanje spremeni. Obravnava se ne začne z vprašanjem, ampak se učencu ponudijo že oblikovani odgovori. Toda če odgovor ne sledi vprašanju, ostane prikrita njegova vloga. Zato učenci pogosto ne vedo, čemu je namenjeno novo znanje. Tudi vlogi izpraševalca in izprašanca se zamenjata; vprašuje učitelj, odgovarja učenec. Vprašanja pa se najpogosteje navezujejo na podatke o učni snovi in ne na razumevanje, rabo, sintezo ali vrednotenje znanja.

Vprašanja nižjega nivoja obsegajo po domačih raziskovalnih izsledkih 74,1 % vseh vprašanj, zahtevnejša vprašanja višjega nivoja pa le 19,9 %; povzeto po B. Marentič-Požarnik, L. Plut-Pregelj, 1980, s. 38. Ti avtorici sta v omenjenem delu obravnavali vlogo vprašanja pri pouku in pripravili polprogramirane vaje za razvijanje zmožnosti vpraševanja.

Naloga k sporazumevanju usmerjene jezikovne vzgoje je, da uzavesti spoznavno vlogo vprašanja in odgovora ter ta temeljni položaj ujame tudi pri obravnavi ustreznih jezikovnih izraznih sredstev.

*Razprava je sestavina raziskave Komunikacijski model jezikovne vzgoje, s katero želim k sporazumevanju usmerjeno vzgojo utemeljiti na spoznanjih teorije govornega dejanja in deloma pragmatlingvistike. Poročilo o raziskavi bo v kratkem na voljo na Pedagoškem inštitutu.

Zato bom najprej naštel temeljne cilje v zvezi s to temo, nato pa predlagala nekaj sporočanijskih tem, ki spodbujajo rabo vprašanja in uzaveščajo postopke vpraševanja.

Vzgojno-izobraževalni cilji:

- učenci spoznajo, da je zastavljanje vprašanj pomembna oblika reševanja problemskih položajev;
- ugotovijo, da je na vprašanje mogoče odgovoriti na več mogočih načinov;
- opazujejo zveze med vprašanjem in odgovorom;
- se seznaniyo s postopki vpraševanja in odgovarjanja v skladu s sporočilno namero;
- spoznajo, da je vprašanje in odgovor izvorna podstava povedi in besedila in opazujejo, kako se temeljno razmerje med vprašanjem in odgovorom zrcali v zgrajenosti povedi in besedila;
- spoznajo jezikovni izraz vpraševanja, to je vprašalne zaimke, s katerimi oblikujemo dopolnjevalna vprašanja, ter besedni red in intonacijo kot sredstvo za izražanje odločevalnih vprašanj.

Vprašanje – govorno dejanje

Vprašanje je govorno dejanje, pri katerem se sporočevalec obrača na naslovnika s pričakovanjem, da mu bo ta sporočil zaželeni podatek. Zvedeti želi za predmetnopomenske sestavine ali resničnostno vrednost propozicijske sestavine sporočila.

Vprašujemo torej tedaj, kadar so naši podatki o predmetni vsebini pomanjkljivi, bodisi da nam manjkajo nekatere predmetnopomenske sestavine bodisi da ne vemo, ali je naša postavka o predmetni vsebini pravilna ali napačna. Domnevamo, da ima iskani podatek naslovnik in da nam ga bo voljan in pripravljen sporočiti. Šele naši in naslovnikovi podatki skupaj omogočajo sestaviti propozicijsko sestavino sporočila.

1. Dopolnjevalna vprašanja

Z dopolnjevalnimi vprašanji sporočevalec vprašuje po propozicijskih pomenskih sestavinah, tako da na mesto manjkajočega pomenskega določila postavi vprašalni zaimke. V izrazni uresničitvi povedi je ta nosilec stavčnega poudarka in stoji praviloma na začetku povedi, ki jo izrečemo v pripovedni intonaciji. Vprašanje je namreč dovolj jasno izraženo z leksičnim sredstvom.

Za primer vzemimo pomenski okvir glagola *odpotovali*. Ta zahteva obvezno določanje vršilca in smeri dejanja, lahko pa povprašamo tudi po neobveznih okoliščinah dejanja.

Pomenska sestava propozicije: <i>odpotovali</i> :	vršilec	smer,	čas
	?	Beograd,	jutri
	Janez,	?	jutri
	Janez,	Beograd,	?

S prestavitvijo vprašalnega zaimka ali prislova, s katerim zapolnimo prazna mesta v propoziciji, na začetni položaj, dobimo naslednje povedi:

Kdo bo jutri odpotoval v Beograd

Kam bo jutri odpotoval Janez?

Kdaj bo Janez odpotoval v Beograd?

Z vprašalnimi zaimki vprašujemo po predmetnopomenskih sestavinah povedi, ki opravljajo skladenjske vloge osebk, predmeta ali prislovnega določila:

Os.	Pov.	Pr.	P. d.
Kdo-kaj		koga-česa	kdaj
		komu-čemu	kam
		koga-kaj	kje
		kom-čem	zakaj
		kom-čim	čemu
			kako

Po pomenskih določilih s samostalnikom poimenovane predmetnosti vprašujemo s *kakšen, kateri, čigav, koliko*.

Primeri vprašanj:

Kdo je obiskal Mojco?
Koga je obiskal Lojze?
Kdaj je Lojze obiskal Mojco?
Zakaj je Lojze obiskal Mojco?

Odgovori:

Lojze.
Mojco.
Včeraj.
Zaradi bolezni.

Vprašalni zaimek opravlja naslednje vloge:

- je nosilec sporočilne funkcije vpraševanja,
- določa skladenjsko vlogo predmetnopomenskega podatka, po katerem vprašuje.

V odgovoru sporočimo iskani predmetnopomenski podatek in mu dodelimo skladenjsko vlogo, določeno že z vprašalnim zaimkom. Praviloma na vprašalne povedi odgovorimo samo s pomensko sestavino, po kateri smo bili vprašani. Če pa odgovorimo stavčno, je sporočeni podatek jedro nastale povedi in je nosilec stavčnega poudarka.

Kdo je obiskal Mojco? *Peter* jo je obiskal.
 Obiskal jo je *Peter*.

Kaj je propozicija vprašalnih povedi oziroma kaj pomenijo vprašalni zaimki, kaj je njihov predmetnopomenski denotat? Obe vprašanji pripeljeta do enakega odgovora. V odločevalnih vprašalnih povedih propozicijska vsebina ni v celoti določena. Na mestu, ki ga zaseda vprašalni zaimek, manjka pomenski podatek. Oglejmo si to ob pomenskem okviru glagola priti, ki zahteva obvezno določanje vršilca dejanja.

SPOROČEVALEC

NASLOVNIK

Vprašanje:

Odgovor:

Vpraš. funkcija

↙ ↘
Kdo je prišel? *Peter* = denotat (predmetni pomen)
 ↙ ↘
 Skl. vloga

Predmetna (propozicijska) vsebina: Prišel je Peter.

Prišel je Peter

izhodišče jedro

V odgovoru je naslovnik sporočil referenta, ki v povedi opravlja vlogo osebk; vprašalni zaimek, ki je nosil vlogo vpraševanja in podatek o skladenjski vlogi manjkajočega po-

datka, je dobil svoj denotat. Odgovor je torej določil predmetni pomen vpraševalnega zaimka, vprašanje in odgovor skupaj pa tvorita propozicijsko vsebino *Prišel je Peter*. V vprašanju vsebovani del je izhodišče, v odgovoru sporočeni del je jedro nastale povedi.

Razmerja med vprašanjem in odgovorom zanimivo osvetljujejo teorijo govornega dejanja in omogočajo naslednje izpeljave:

1. govorno dejanje je sodelovalno dejanje v smislu, da že naslovnik vpliva na oblikovanje sporočila in s svojim odgovorom sporočilo sooblikuje. Njegova udeležba je pri raznih govornih dejanjih različna. V našem primeru sooblikuje predmetno (propozicijsko) vsebino sporočila.

Ali smo udejanjili dejanje vpraševanja, če naslovnik na vprašanje ni odgovoril? Ali smo zabavali naslovnika, če se je ta dolgočasil? Ali smo zapovedali naslovniku, če ta zaželenega dejanja ni udejanjil? Teorija govornega dejanja povezuje sporočevalca in naslovnika v sporazumevalno celoto, ki skupaj oblikujeta sporočilo in odgovor nanj.

2. V povedi uresničeni stavčni člen je sestavljen iz naslednjih pomenskih podatkov: sporočilne vloge (vprašalni zaimek opravlja vlogo vpraševanja), skladenjskopomenske vloge (vprašalni zaimek je eden izmed stavčnih členov) ter predmetnopomenskega podatka (tega določa vprašalnemu zaimku odgovor).

Te izpeljave je mogoče ponazoriti tudi s primeri drugih govornih dejanj.

2. Odločevalna vprašanja

Odločevalno vprašanje zastavljamo tedaj, kadar smo oblikovali postavko o resničnosti vrednosti propozicijske vsebine, na naslovnika pa se obračamo z željo, da bi jo zatrdil ali ovrgel.

Sporočevalec lahko oblikuje postavko o predmetni vsebini v celoti, lahko pa le o njenih posameznih sestavinah:

? odpotovati, Peter, Beograd, jutri
odpotovati, ? Peter, Beograd, jutri
odpotovati, Peter, ?, Beograd, jutri
odpotovati, Peter, Beograd, ? jutri

Odločevalna vprašanja izrazimo z značilnim besednim redom in vprašalno intonacijo; vprašani podatek je nosilec jakostnega težišča.

- (1) Bo Peter jutri odpotoval v Beograd?
- (2) Bo odpotoval jutri v Beograd Peter? (ne morda Jure)
- (3) Bo Peter jutri odpotoval v Beograd? (ne morda v Zagreb)
- (4) Bo Peter odpotoval v Beograd jutri? (ne morda pojutrišnjem)

Vprašanja se med seboj razlikujejo, saj z njimi preverjamo razne postavke o predmetni vsebini sporočila. Na vsako izmed vprašanj lahko naslovnik odgovori z *da* ali *ne*. Odgovor *da* povsem zadovolji sporočevalčevo radovednost. Odgovor *ne*, s katerim postavko ovržemo, pa ne zadošča in zahteva dodatno pojasnilo o pravilni pomenski sestavini. Če odgovorimo samo z *ne*, smo nevljudni in nepripravljeni, da bi zadovoljili sporočevalčevo potrebo po podatku. Če ne vemo, seveda to tudi povemo; če podatka nočemo ali ne smemo povedati, se lahko izmaknemo s podobnim odgovorom ali pa to odkrito povemo.

Vprašanja (2) do (4) bi lahko izrazili tudi z dopolnjevalnimi vprašanji (Kdo bo jutri odpotoval v Beograd? Kdaj bo Peter odpotoval v Beograd? Zakaj se torej odločamo za dopolnjevalna vprašanja? Tako vprašanje je izrazno preprostejše in informacijsko bogatejše.

še, zato bo odgovor za naslovnika manj naporen. Postavke so že oblikovane, naslovnik jih le zatrdi ali ovrže. Če jih ovrže, so potrebna dodatna pojasnila. Lahko pa je odločevalno vprašanje tudi izraz taktike. Če vprašamo z že oblikovano postavko o pomenski sestavini, je verjetnost, da pridemo do pravega odgovora večja, kot če se pokažemo povsem nevedne. Naslovnik nam pripiše določeno stopnjo obveščenosti in jo samo še dopolni ali popravi. Če smo povsem nevedni, je večja verjetnost, da nas bo v nevednosti tudi pustil. Težje namreč prenašamo napačne podatke kot nevednost. Naše razmerje do sporočevalca je drugačno, če nas povpraša npr. *Kdo je začetnik teorije govornega dejanja*, kot pa če pride pred nas z že oblikovano postavko o njem. V drugem primeru izkaže svoje znanje in v kolikor je to tudi predmet našega zanimanja, je motivacija za sporazumevanje obojestranska.

3. Sestavljena (dvojna) vprašanja

Posebno obravnavo zahtevajo vprašanja z naslednjo obliko:

Me je kdo iskal?

A mi lahko kdo pomaga?

Je kdo videl mojo torbico?

A mi lahko poveste, kje je Peter?

– *kam je odšla Mojca?*

– *zakaj niste rešili problema?*

Posebno vlogo teh vprašanj razodevata dve dejstvi. Najprej dejstvo, da na ta vprašanja ne moremo odgovoriti samo z *da* ali *ne*. Če na vprašanje *Je kdo videl mojo torbico*, odgovorimo samo z *da*, mora nujno slediti tudi odgovor, kje. Sestavljenost teh vprašanj jasno razodevajo primeri, v katerih odločevalnemu vprašanju v glavnem stavku sledi dopolnjevalno vprašanje v odvisnem: *A mi lahko kdo pove, kje je Peter?* S takim vprašanjem se obračamo na več naslovnikov. Najprej med njimi poiščemo tistega, ki se je pripravil odzvati z odgovorom. Naslovnik, ki se je odločil za odgovor, pa se mora odzvati še z dopolnilnim odgovorom. To so torej taktična vprašanja, ki spodbujajo naslovnike, da se odzovejo.

4. Posebno skupino tvorijo dopustitvena vprašanja. Z njimi ne vprašujemo po podatkih, ampak iščemo privoljenje za dejanje:

Mama, a lahko pojem smetano?

Mama, a lahko grem v kino?

Mama, a smem k sosedovim?

Izražamo jih v obliki odločevalnih vprašanj. Sodelujeta naklonski glagol ali prislov dopustitve (smem, lahko).

5. Vprašalne povedi, ki ne opravljajo vloge vpraševanja (posredna govorna dejanja)

Če prihaja do neskladja med obliko povedi in njeno dobesedno ter dejansko sporočilno funkcijo, govorimo o posrednih (indirektnih) govornih dejanjih. Katera govorna dejanja lahko udejanjamo z vprašalnimi povedmi?

5.1. Vprašalna poved ima lahko vlogo poudarjene, čustveno obarvane trditve, torej ravno nasprotno od tega, kar dejansko pomeni.

A ni bilo prijetno?

A ni Jure pameten fant?

A ni Petra srčkana deklica?

Pomenska podstava teh povedi je naslednja:

Prijetno je bilo, ali ne?
Jure je pameten fant, ali ne?
Petra je srčkana deklica, ali ne?

Te povedi so nastale s pretvorbo trditve in odločevalnega vprašanja o zatrjeni vsebini. Ker sočasno zatrjujejo in vprašujejo, imajo namen naslovnika spodbuditi, da bi tudi on pritrdil resničnosti sporočene vsebine in se tako pridružil naslovnikovemu doživljanju ob sporočeni dejanskosti. Naslovnik se seveda lahko upre tej sugestiji rekoč, da se mu zdi Peter prav neumen in da se je na zabavi ni počutil posebno prijetno. Toda s takim odgovorom odkloni sporočevalčovo ponudbo po doživljajskem sodelovanju. V večji meri kot vsebina sporočila je prav to predmet sporočila. Zato takih ponudb ni smotrno odklanjati, če pa že, raje v obliki vprašanja *A se ti zdi, da je tako?* S takim odgovorom naslovnik spodbudi sporočevalca k ponovnemu premisleku in tudi njega potisne v enak položaj, namreč, da bi si premislil in skušal uravnati svoje doživljanje z njegovim.

5.2. Že pri obravnavi govornih dejanj z velelno sporočilno funkcijo smo srečali vprašanja v vlogi prošnje ali zahteve, tako da z njimi povprašamo naslovnika po njegovi pripravljenosti ali zmožnosti za dejanje.

A bi ne pripravili zabave?
A bi morda poslušal glasbo?
Zakaj bi danes ne šla v kino?

Naslovnika spodbujamo k dejanju tako, da ga povprašamo po razlogu, ki bi govoril zoper dejanje.

Medtem ko s poprejšnjimi vprašanji zahtevo omilimo, jo z naslednjimi okrepimo in ji damo grozeč prizvok:

A boš utihnil ali ne?
A greš spat ali ne?

5.3. Med posredna vprašanja uvrščamo tudi retorična vprašanja. Sporočevalec naslovnika vprašuje, čeprav je odgovor znan obema, ali ga morda želi sporočiti sam. Tako želi usmeriti naslovnikovo pozornost in zbuditi njegovo zanimanje:

A je takle prepirček lahko razlog za ločitev?
A ti nisem rekla, da moraš Petra pozabiti?

Prvo vprašanje pričakuje samo odgovor ne, drugo samo odgovor da, zato ne opravlja vloge vpraševanja, ampak prek vpraševanja ponuja in utrjuje odgovora:

Takle prepirček ne more biti razlog za ločitev.
Rekla sem ti, da moraš Petra pozabiti.

Odgovor, ponujen v obliki vprašanja, želi spodbuditi naslovnikovo odprtost in dojemljivost za zatrjeno sporočilo.

Vprašanje pri jezikovnem pouku in sporočanju

Izražanje vprašanj

Dopolnjevalna vprašanja izražamo z vprašalnimi zaimki, odločevalna z besednim redom in vprašalno intonacijo, lahko tudi s členkom *a/ali*.

Tukaj se bomo ustavili le pri prvi možnosti in skušali odgovoriti na vprašanje, kako zasnovati obravnavo vprašalnih zaimkov in kako speti opisane in druge oblike primernih govornih dejavnosti z jezikovnim poukom.

Pri oblikoslovju spoznajo učenci vprašalne zaimke kot tisto besedno vrsto, ki za razliko od poimenovalnih besednih vrst (samostalnika, pridevnika in prislova) predmetnosti ne poimenujejo, ampak po njej vprašujejo. Vprašujemo po vseh pomenskih kategorijah, ki jih lahko tudi poimenujemo (bitjih, stvareh in pojmi, lastnostih, okoliščinah), zato vprašalne zaimke členimo na samostalniške, pridevniške in prislovne, le da pri vpraševanju predmetnosti ni potrebno členiti tako nadrobno kot pri poimenovanju, zadostuje členitev na človeško in vse drugo (kdo-kaj).

Pri skladnji se z vprašalnimi zaimki ponovno srečamo kot tisto sestavino stavka (stavčnim členom), ki vprašuje po manjkajočem predmetnopomenskem podatku in ki zaseda skladijske vloge osebka, predmeta ali prislovnega določila.

Pri sporočanju spoznavamo govorna dejanja vpraševanja, raziskujemo način izražanja vprašanj glede na to, po čem vprašujemo in na koga vprašanje naslavljamo. Torej isti jezikovni pojav opazujemo iz treh zornih kotov:

Predmetni pomen	Bitja stvari pojmi	Lastnosti: kakovost vrsta svojina	Okoliščine: kraj čas vzrok način	Besedne vrste po razmerju do predmetnosti
Razmerje				
Poimenovanje	samostalnik	pridevnik	prislov	
Vpraševanje	kdo-kaj	kakšen kateri čigav	kje, kam, kod kdaj zakaj kako	vprašalni zaimek
Besedne vrste	samostalniška besedna vrsta	pridevniška besedna vrsta	prislovna besedna vrsta	

Vloga v povedi

1. skladijska vloga osebka, predmeta ali prislovnega določila
2. sporočilna vloga: vpraševanje po predmetnopomenskih sestavinah sporočila

Stavek: Os. —————> pov. —————> pr. + p.d.

kdo-kaj

koga-česa
2.-6. skl.

kdaj
kje
zakaj
čemu
kako

Povezava s sporočanjem

Sporočajska spodbuda* je lahko besedilo, s katerim oživimo spomin na problemski položaj, ki spodbuja k vpraševanju in iskanju odgovorov; slika, ki tak položaj ponazori; ne-

*Sredstva spodbude (besedilo, slikovni položaj) so deloma prevzeta po delu H. J. Heringer in drugi, Wortwechsel, 1979, Ernst Klett.

posreden dogodek iz življenja učencev. Sporočanja ne moremo vselej navezati na prepričljive govorne položaje, ker se v času obravnave za to ne ponudi ustrezna priložnost. Lahko pa z besedilom, izraženim pisno ali ustno, obudimo spomin na tak dogodek.

Prepričljiv problemski položaj, ki spodbuja k vpraševanju in odgovarjanju, je iskanje izgubljenega predmeta, npr. denarnice.

Tina je nakupovala. Kupila je kruh, sladkor in jabolka. Ob povratku domov je srečala prijateljico. Poklepetali sta na pločniku, nato pa sta se šli igrati na dvorišče. Čez nekaj časa je hotela domov in ugotovila, da v košari ni denarnice.

Zastavljajo se vprašanja:

- kako sem izgubila denarnico,
- kje sem jo nazadnje še imela,
- kam bi lahko denarnica izginila,
- kdo bi jo lahko vzel,
- koga bi poprosila za pomoč ali nasvet.

Da bi lahko organizirali potek vpraševanja in raziskali mogoče odgovore, razčlenimo potek dogajanja in ga prikažemo s tabelsko sliko:

KRAJ:	pri blagajni v trgovini	na poti domov	na igrišču
UDELEŽENCI DOGODKA:	Tina, blagajničarka, znanka	prijateljica mimoidoči	prijateljica
DEJAVNOSTI:	plačevanje, razliko da v denarnico, nakupljene predmete in račun v košaro.	pogovor s prijateljico na pločniku	torbica na drevesu, igra, pogovor

Razčlemba mogočih odgovorov v posameznih položajih:

- Tina in prijateljica: Tina ni natančno preiskala košare, denarnica je bila pod papirjem za kruh; Tina je košaro zamenjala; prijateljica je zagledala neskrbno položeno denarnico in jo je skrila; denarnica je dejansko izginila.
- Denarnico je Tina pozabila pri blagajni; blagajničarka zahteva opis denarnice in dokaz; denarnico je našla stranka in jo nesla vodji oddelka; Tina mora k vodji oddelka.
- Mimoidoči zagleda otroke pri igri; domneva, da je eden izmed njih izgubil denarnico; našel jo je in jo po natančnem opisu vrnil Tini. Ali: deklice ga prosijo, naj jim svetuje, kaj bi storile.

Na podlagi opisanih položajev lahko zaigramo ustrezne vloge.

Kako vprašanje in odgovor prilagajamo sporočilnemu namenu

Položaj: Lastnik avtomobila vprašuje skupino otrok, ki se igrajo v bližini, kdo je popraskal avto.

Sporočilna namera: lastnik želi zvedeti za krivca, otroci se izmikajo odgovoru, ker ga ne vedo, ne želijo ali nočejo povedati.

Učenci naj spoznajo stopnjevanje vprašalne tehnike (na skupino usmerjeno vprašanje, ki zahteva dopolnilni odgovor; na posameznika usmerjeno odločevalno vprašanje, ki zahteva odgovor z da ali ne; ponovitev vprašanja; posredna oblika vpraševanja) in načine izmikanja odgovoru (molč, odgovor z vpraševanjem, posreden odgovor, umik s prizorišča).

Potek pogovora:

Lastnik avta vprašuje	Otroci odgovarjajo	Vrsta dejanja
<i>Kdo je to storil?</i>		Vprašanje po vršilcu dejanja.
		Odgovora ni. Izmikanje z molkom.
<i>Kdo je bil to?</i>	Deček: <i>Mi smo se samo igrali.</i>	Ponovitev vprašanja. Izmikanje odgovoru s posrednim odgovorom.
<i>Želim zvedeti, kdo izmed vas je to ušpičil?</i>	Drugi deček: <i>Vsi smo bili tu.</i>	Izmikanje odgovoru: vsi smo mogoci krivci.
<i>(Deklici) Si bila ti zraven?</i>		Vpraševalec se z odločitvenim vprašanjem usmeri na posameznika.
	Deklica: <i>Zakaj vprašujete prav mene?</i>	Izmikanje odgovoru z nasprotnim vprašanjem.
<i>Rad bi vedel, ali si bila zraven?</i>	Deklica: <i>Ne.</i>	Vztrajanje pri prvotnem vprašanju. Neposreden, jasen odgovor.
<i>(Drugemu dečku) A si ti opraskal avto?</i>		Odločitveno vprašanje o krivdi naslovnika.
	Deček: <i>Saj se sploh nisem igral (prizadeto odide).</i>	Posredno zanikanje krivde z vzročno razlago. Prizadet umik s prizorišča.
<i>(Drugi deklici) Ti pa si vendar bila zraven? Kako se je zgodilo?</i>		Novo vprašanje po opisu dogodka, ki naslovnika deloma razbremenjuje krivde. Deklica klone, vendar želi, da bi odgovoril kdo drug.
	Deklica drugi deklici: <i>Mojca, povej ti!</i>	Mojca, na katero se lastnik avta ni neposredno obrnil, se izmakne odgovoru, tako da vprašanje preusmeri na odsotnega otroka.
	Mojca: <i>Ne povem. Vprašajte dečka, ki je odšel.</i>	

Obe opisani sporazumevalni spodbudi sta prepričljivi. Iskanje izgubljenega predmeta je pogost in otrokom ne tuj položaj, izmikanje odgovoru pa prav tako. Razčlembi obeh primerov sledi razčlemba še drugih podobnih položajev, ki so jih doživeli učenci.

Uprizorimo lahko položaj, ki se je ali bi se lahko zgodil v razredu: nekdo je razbil okno, učitelj išče krivca, a učenci ga nočejo povedati. Igranju vlog sledi razčlemba uporabljenih vprašanj in odgovorov, nato pa še iskanje vrednostnega odgovora na vprašanje, zakaj učenci ne želijo ali nočejo odgovoriti, katero družbeno razmerje med razrednim kolektivom in učiteljem jim preprečuje, da bi bili iskreni, kaj bi se moralo spremeniti, da bi do takih položajev ne prišlo. V življenju najdemo dovolj motivirane položaje, v katerih resnice ni mogoče sporočiti (zasliševanja med vojno itn.).

Intervju

Intervju je oblika govorne dejavnosti, pri kateri se vprašanje in odgovor najpogosteje pojavita. Pri obravnavi zasledujemo naslednje cilje:

- učenci spoznajo, da je intervju pomembna oblika sporazumevanja, s katero pridemo do podatkov o naslovniku tako, da ga po njih vprašamo; podatke si zabeležimo in jih sporočimo drugim (gledalcem televizije, bralcem časopisa, šolskega glasila, poslušalcem radia);
- na intervju se pripravimo s katalogom vprašanj ali geselskih iztočnic;
- intervju »zaigramo« ali pa ga dejansko izvedemo;
- raziskujemo, kako se v intervjuju zrcali izpraševalčev in izprašančev interes (izbira vprašanj, izmikanje odgovorom itn.);
- urimo pretvorbo prvotnega govora, sestavljenega iz vprašanj in odgovorov, v razne oblike poročanega govora.

Uvodoma zaigramo intervju v razredu. En učenec igra poročevalca, drugi vprašano osebo. Ostali učenci so opazovalci. Zapisujejo si vprašanja, ugotavljajo, kdaj je bil pogovor zanimiv in duhovit, kdaj dolgočasen; ali so si vprašanja sledila v smiselnem zaporedju in katera vprašanja bi kazalo še zastaviti.

Nato načrtujemo intervju z odraslimi: delavci v tovarni, prometnikom, pomivalcem oken, šoferjem mestnega avtobusa, povprašamo naključno izbrano osebo po stališčih do nekega aktualnega dogodka itn. Učenci si zabeležijo vprašanja ali vsaj geselske iztočnice za vprašanje: starost, poklic, družina, konjički, zanimanja, uspeh v poklicu in okoliščine na delovnem mestu, želje in načrti za prihodnost. Primer: intervju z delavcem v tovarni pohišva (lakirnici):

Vprašanja: *A ste s svojim sedanjim delom zadovoljni?*

Je delo naporno?

Če bi imeli priložnost ali če bi lahko začeli znova, a bi se spet odločili za ta poklic?

Kateri poklic bi si izbrali?

Zakaj?

A bi želeli, da bi vaši otroci opravljali isto delo?

Kaj vas na delovnem mestu najbolj moti? Hrup, prah, močne vonjave?

A so okoliščine škodljive za zdravje?

Katere samoupravne ali druge vloge opravljate v tovarni?

Itn.

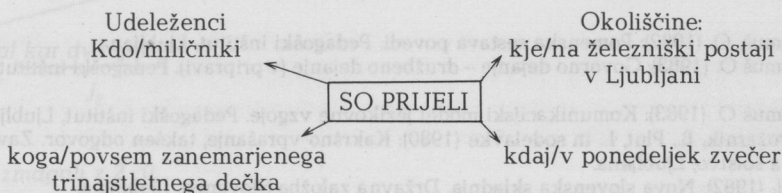
Kako se temeljno razmerje med vprašanjem in odgovorom zrcali v zgradbi povedi in besedila

Vprašanje je temeljno spoznavno razmerje do sveta, prek katerega vstopa sporočevalec v razmerje z naslovnikom, hoteč najti odgovor. Ni torej naključje, da je to temeljna spoznavevalna oblika otroštva. Prvotna dvogovorna oblika vprašanje-odgovor pa se pretvori v navidez monološko sestavo povedi in besedila. Toda tako poved kot besedilo temelji na podmeni, da naslovnik sporočenih podatkov ne ve, zato mu jih sporočamo. Izhodišče povedi je tista sestavina, za katero domnevamo, da je znana naslovniku, jedro povedi – novi del sporočila, pa je odgovor na postavko, da naslovnik teh podatkov ne pozna in mu jih zato sporočamo. Povedi in besedila odgovarjajo na vprašanja, kdo je kaj storil, kaj je storil, kdaj je storil, kje, zakaj in kako je dejanje potekalo. V jeziku ta pojav obravnavamo kot vprašalnice po stavčnih členih, ne postavimo pa navezav z dejansko rabo.

KAJ	Danes ob 19.30 je vlak približno 300 metrov pred železniško postajo v Renki do smrti povozil	KDAJ
KOGA	Jožeta Špeharja iz Mošenika pri Zagorju, ki je bil zaposlen na železniški postaji v Zagorju.	KJE
KAKO	Vzrok nesreče še raziskujejo	ZAKAJ

Učenci skušajo poiskati odgovore na zastavljena vprašanja, nato pa z vprašalnici sami oblikujejo poročilo o poteku nesreče ali kakšnega drugega zanimivega dogodka. V poročilu morajo povedati, kdo je nesrečo povzročil, kdaj in kje se je zgodilo, kako je potekala in zakaj je prišlo do nje. Vprašanja razdelimo na dve skupini: vprašanja po udeležencih dogodka in vprašanja po okoliščinah dogodka. Učenci spoznajo, da ta vprašanja usmerjajo nastajanje povedi in besedila.

a) Vprašalnice po sestavinah povedi usmerjajo oblikovanje povedi



Poved: Miličniki so prijeli v ponedeljek zvečer na železniški postaji v Ljubljani povsem zanemarnjenega trinajstletnega dečka.

b) Odgovori na vprašanja so iztočnica za oblikovanje poročila o poteku dogodka. Učenci odgovorijo na naslednja vprašanja in nato na tej podlagi oblikujejo poročilo.

KAJ	SE JE ZGODILO?
NESREČA	
KDO	JE BIL UDELEŽEN?
KDAJ	SE JE DOGODEK ZGODIL?
KJE	SE JE DOGODEK ZGODIL?

KAKO

JE POTEKAL?

ZAKAJ

SE JE ZGODIL?

Poročilo lahko oblikujemo skladenjsko na več načinov:

Npr. *Zgodila se je nesreča. Bilo je megleno in mrzlo zimsko jutro. Stopnice pred hišo so bile spolzke. Sosedova Mojca je spodrsnila in si zlomila nogo.*

Mrzlega in meglenega zimskega jutra je sosedovi Mojci spodrsnilo na spolzkih stopnicah pred hišo in zlomila si je nogo.

Zmožnost izraziti potek dogodka na več izbirnih načinov je pomembna sestavina sporazumevanja, zato jo je treba zavestno spodbujati, seveda pa vselej tudi ovrednotiti, katerim govornim položajem ustrezajo posamezne izbirne možnosti.

Raba vprašalnic ni samo sredstvo, s katerim uzaveščamo sestavo in tvorjenje povedi in besedila, ampak omogoča, da učenci brez težav spoznajo sestavljenost stavčnega člena. Ugotovijo, da lahko sestavine dogodka opišejo bolj ali manj nadrobno; to pa se izrazi v sestavljenosti stavčnega člena, ki ga izrazimo z besedo, besedno zvezo, stavkom ali stavčno zvezo.

Npr. *Miličniki so prijeli mladeniča; trinajstletnega mladeniča; povsem zanemarjenega trinajstletnega mladeniča, ki je odšel od doma v ponedeljek zjutraj.*

Na zaključku pa skušajmo odgovoriti še na vprašanje, ali obravnavo začeti z opazovanjem oblike, izraznih sredstev za udejanjanje govornega dejanja ali nasprotno. Pri mlajših učencih je pouk smotno zasnovati pomensko, tako da začnemo z rabo izraznih sredstev v motiviranih in prepričljivih govornih položajih in nato opazujemo, kako smo vprašanja izražali. Pri starejših učencih pa lahko začnemo z opazovanjem oblik ter nato raziskujemo, katera dejanja lahko z njimi udejanjimo v raznih govornih položajih.

Literatura:

Kunst-Gnamuš, O. (1982): Pomenska sestava povedi. Pedagoški inštitut, Ljubljana.

Kunst-Gnamuš O. (1983): Govorno dejanje – družbeno dejanje (v pripravi). Pedagoški inštitut, Ljubljana.

Kunst-Gnamuš O. (1983): Komunikacijski model jezikovne vzgoje. Pedagoški inštitut, Ljubljana.

Marentič-Požarnik, B., Plut, L. in sodelavke (1980): Kakršno vprašanje, takšen odgovor. Zavod SR Slovenije za šolstvo, Ljubljana.

Toporišič, J. (1982): Nova slovenska skladnja. Državna založba Slovenije, Ljubljana.

BESEDNI RED

(Poizkusna lekcija za višje razrede osnovne šole)

Razlaga

Besedni red se v slovenščini ravna, ali po perečnosti (aktualnosti) delov sporočila ali pa je določen s stalno stavo besed v besedni zvezi, pa tudi v naslonskem nizu in njegovem mestu v stavku.

Navadni besedni red

Členitev po perečnosti (aktualnosti)

V enostavčni povedi ali podredju je najprej bolj znani ali že dani del, imenujemo ga izhodišče (I), nato pa neznani, novi del, jedro (J).

Oglejmo si to na primerih:

Srednji napadalec je bil naš Igor,

I_1

J_1

On je dal kar dva gola.

I_2

J_2

Naši so zmagali z 2 : 0.

I_1

J_1

Oba gola je dal Igor,

I_2

J_2

Pri dopolnjevalnih vprašanjih je jedro na začetku:

Kdo je bil srednji napadalec? **Koliko** gòlov je dal?

Stalna stava

Besedne zveze imajo popolnoma ustaljen besedni red. Tako stoji prilastek pred odnosnico, če je pridevniški, za njo, če ni: *lepa hiša – gora Triglav*. Če je v prilastku več pridevniških besed, imajo svoje tipično zaporedje: *vsi ti naši nagajivi otroci, ljuba očetova rojstna*

hiša. Prav tako so urejene besede na desni strani odnosnice: *hiša mojega starega očeta*. Podobno velja tudi za druge besedne zveze: *začeti delati, postati priden, tam gori, včeraj zvečer, zelo hitro*.

Prvemu stavčnemu členu sledi t. i. naslonski niz:

	Vez.	Čl. naj	Pom. glag. na s-, bi	Pov. os. zaim.	Zaim. v daj.	Zaim. v tož.	Zaim. v rod.	Pom. glag. je, bom ...	Čl. ne	
Tó Tó Ōn Ōn Tó Prósim, Tó Tó Tó	da	naj	sem si bi	se se se	mu ji ti mi mi mi	ga jo ga	 je	 je bo	ne	polómil. zagódel. maščevál. ní náučil. poználo. smejáli. ní práv. ně bi biló práv. ne bó práv.

Členek *ne* oblike *sem ...*, *bi* in *bom ...* jemlje iz naslonskega niza in jih postavlja desno od sebe. V zvezi s *sem* in *bi* je naglašen členek (in namesto *nesem* se govori *nisem*), v zvezi z *bom* pa glagol: *nisem*, *ně bi*, *ne bóm*. Pomožnik *bi* se lahko premakne ali pa ostaja na prvotnem mestu: *To mi ne bi bilo práv. To bi mi ne bilo práv.* V narečjih je lahko tudi drugačno zaporedje naslonk: v primorskih narečjih pravijo na primer *Učil se bi lahko več* (namesto *Učil bi se lahko več*), vendar to ni knjižno.

Če je izpuščen prvi stavčni člen ali vprašalnica *ali* (*a*), stoji naslonka na začetku povedi: (*To*) *Me veseli.* (*To*) *Me ne moti.* – (*Ali*) *Si ti?* Z naslonko na začetku povedi izražamo tudi neko čustveno zavzetost.

Predlog, veznik ali členek stoji pred besedo ali besedno zvezo, na katero se nanaša: *pri stricu, brat in sestra, tudi naša babica*. Nesprejemljiva bi bila besedna zveza: **stricu pri* ipd.

Pristavek, kot izraz sam pove, stoji za odnosnico: *Andersen, največji pravljíčar na svetu, je bil sin revnega čevljarja*. Stavek s prirednim veznikom je neprvi: *Vem, pa ne povem*.

Obrnjeni besedni red

Pesniki zaradi večje učinkovitosti namenoma obračajo besedni red: *Minuli sreče so in slave časi.* (*Prešeren*) Normalno bi se to reklo: *Časi sreče in slave so minuli*. Tudi v vsakdanjem življenju v trenutkih čustvene prizadetosti besedni red obračamo: *Otrok nesrečni! – Trapa trapasta! – Križ božji! – Mati božja! – Ti ne bo padla krona z glave.*

Vaje

1. Podčrtaj odgovor z navadnejšim besednim redom:

Kdo vam je razkazal kraško jamo?
Jamo nam je razkazal neki domačin.
Neki domačin nam je razkazal jamo.

Kaj je lezlo po zidu?
Po zidu je lezel polž.
Polž je lezel po zidu.

Koga si srečala, Darinka?

Valterja sem srečala.

Srečala sem Valterja.

Kaj si bila vprašana, Sonja?

Francosko revolucijo sem bila vprašana.

Vprašana sem bila francosko revolucijo.

Kje ste letovali lansko leto?

Lansko leto smo letovali v Poreču.

V Poreču smo letovali lansko leto.

Kdaj si bil v Benetkah?

Pred dvema letoma sem bil v Benetkah.

V Benetkah sem bil pred dvema letoma.

2. Zapiši odgovore prve vaje tako, kot se v resnici navadno odgovarja (z nepopolnimi stavki).

3. Kateri besedni red imaš pri zanikanem pogojniku: *ne bi šel* ali *bi ne šel*?

4. Premesti naslonke z začetka povedi, kjer je treba, da ne zveni poudarjeno:

Je minilo dve leti od takrat. – Se je mama že vrnila iz bolnice? – Je bil lačen. – Je priliznjen kot maček! – Se je delal, kakor da me ne razume. – Si se danes utrudil? – Si še premajhen, da bi to vedel! – So se zbrali fantje iz vse vasi. – So ljudje, ki nočejo videti svojih napak. – Se jutraj kaj umivaš? – Ga ne poznate? – Ga ni nič škoda. – Jih bo sram. – Ni mi znano, kdaj se vrnejo. – Mi je bilo žal.

Zgled: Je deževalo. – Deževalo je.

Je deževalo? – (Ni potrebna premestitev.)

5. Premesti naslonke v zloženih povedih na pravo mesto:

Kdor je bil bolj hude jeze in posebej kaj razžaljen, šel je, da se maščuje, v razbojnike. (Trdina) – »Kaj ti je, Tine?« vpraša ga mati prestrašena. (Stritar) – Ko sem prihajal mimo, stal je kakor navadno sredi male tratine med cesto in hišo. (Kersnik) – »Pusti me!« siknil je premagani. (Kersnik) – Izpod brinja smuknil je v resnici dolgouhi zajec in kakor blisk jo je odpihal po melini. (Tavčar) – »Jaz rajši počasi hodim kakor hitro!« dejala je ona goreče. (Tavčar) – Pogladija je konja po vratu, klicala ga po imenu, ponudila mu dateljnov in ga hvalila, da je izvrstno dirjal. (Finžgar) – Z ladje se je posvetila plamenica, zagugala se v loku in padla v morje. (Finžgar)

6. Zamenjaj pesniški obrnjeni besedni red z navadnim:

Poet tvoj nov Slovincem venec vije. (Prešeren) – V sanjah kvišku kakor jelen plane. (Levstik) – O, zlatih dni spomin me vleče na planine. (Gregorčič) – Čoln ziblje ob bregu se tam. (Aškerc) – Hrasti orjaki za poljem stoje in se z burjo borijo. (Župančič) – Na mojo pot ne trosi rož dišečih. (Cankar) – Vsa v beli je svetlobi naša soba. (Gradnik) – Večer je. V breze veter se zaganja. (Kajuh)

7. Iz besed v vsaki vrsti sestavi povedi v obliki za pretekli ali prihodnji čas:

na dvorišču, otroci, igrati se –

ti, gladko, znati, brati –

v svoji sobi, pismo, Matjaž, pisati –

na knjižno polico, knjige, (jaz), zlagati –

prejšnjo soboto, v hribe, (mi), odpraviti se –
prejšnji petek, v Postojno, z avtobusom, (mi), odpeljati se –
včeraj, v šolo, s kolesom, (jaz), peljati se –
jutri, midva z Borisom, ribe, iti, loviti –
včeraj, na Bazovici, gozd, goretì –

Didaktične pripombe

Osnovna šola se danes ukvarja le s priložnostnim poučevanjem besednega reda. Če učenci govorijo ali pišejo *Je bilo vroče, Umil se bi, Pazil bi naj*, jih učitelji navajajo na običajnejše zaporedje besed: *Bilo je vroče, Umil bi se, Pazil naj bi*. Na ta način se ozavešči le majhen del otroških jezikovnih sposobnosti pri konstruiranju stavkov in besednih zvez. To zanimivo slovnično poglavje bi lahko v osnovni šoli predelovali tudi bolj sistematično. Takšen je pouk besednega reda nekđaj v osnovni šoli tudi bil; to kažejo izčrpne obravnave te učne snovi v Končnikovi, Bezjak-Schreinerjevi ali Brinarjevi osnovnošolski jezikovni vadnici. Tudi v današnji osnovni šoli bi morali najti dve učni uri za sistematično obravnavo te učne snovi. Če že tega poglavja ne utegnemo predelati pri rednem pouku, pa ga obdelajmo vsaj pri dodatnem.

V zgornji poskusni lekciji je razlaga zelo zgoščena. Ta način posredovanja učne snovi lahko pusti učence hladne. S to razlago je predstavljen predvsem obseg učne snovi, ne pa učna metoda. Verjetno se bomo v osnovni šoli dela raje lotili dialoško kot razlagalno. Pri tem bomo seveda dajali učencem dovolj časa za iskanje rešitev in jih smiselno usmerjali, kadar bodo v stiski za odgovarjanje. Najprej bomo sproblematizirali členjenje po perečnosti (aktualnosti). Zastavili bomo približno takšnole vprašanje: *Kdaj začenjamo stavek s predmetom namesto z osebkom, npr. Vse hruške je pojedel Ivan?* Učenci bodo najbrž v zadregi za odgovor. Svetovali jim bomo, naj obravnavanemu stavku pridružijo še kakšen stavek. Sestavili bodo kako takole besedilo: *V kredenci ni nobene hruške več. Vse (hruške) je pojedel Ivan*. Tako bodo uvideli, da je določitev izhodišča stavka odvisna od že prej povedanega (od že znanega). Nato bomo presenetili učence z vprašanjem: *Zakaj je možno reči le čudovita Janezkova domača naloga, ne pa domača Janezkova čudovita naloga?* Če ne bodo imeli pravih besed za oblikovanje odgovora, jim bomo priporočili, da se sprašujejo z vprašanji *kakšen, kateri, čigav*. Tako bodo spoznali, da si pridevniki sledijo v zaporedju: kakovostni, svojilni in vrstni.

Študija naslonskega niza se lotimo npr. z vprašanjem: *V kakšnem zaporedju so pomožni glagol in naslonski zaimki, npr. Nehote sem se ga dotaknil, Nehote si se ga dotaknil, Nehote se ga je dotaknil?* Pri posploševanju te govorne izkušnje je težava v tem, da je treba oblike *sem, si, smo, ste, so, sva, sta* (Toporišič: oblike na s-) oddvojiti od oblike *je*; prva oblika je pred naslonskimi zaimki, druga pa za njimi. Na podoben način obdelamo tudi *bi* in *bom*...

Pri proučevanju zanikanega pogojnika ni samo navidezno (sokratsko), ampak resnično raziskovalno vprašanje: *Ali govorite Jaz bi ne recitiral ali Jaz ne bi recitiral?* Tu učencem povemo, da to besedno zaporedje v slovenskem jeziku ni ustaljeno; nato pa z glasovanjem ugotavljamo, koliko učencev govori *bi ne* in koliko *ne bi*.

Zatem se še pogovorimo o funkciji obrnjenega besednega reda (inverzije) v čustvenih izrazih in v poeziji, npr. *Cmera cmerasta! – Smrkavec smrkavi! – Štor nerodni! – Od nekđaj lepé so Ljubljanke slovele. (Prešeren) – Z Avreljem Droh se več mu v bran ne stavi. (Prešeren)* Tu si slovnični pouk podaja roko z literarnim.

Nekako tako v glavnih obrisih predelamo vso učno snov. Primeri, ki si jih izmišljajo učenci, ali interesi učencev lahko to učno snov seveda še razširijo. Hudomušna učenka

mi je nekoč dala v obravnavo tole zloženo poved: *Uro je našla neka stara gospa, ki je imela pozlačeno zadnjo plat*. Nesmiselne povedi ni bilo težko spremeniti v smiselno: *Uro, ki je imela pozlačeno zadnjo plat, je našla neka stara gospa*. Težje pa je bilo najti pravilo, ki je bilo s to napako prekršeno. V podredni zvezi ne sme biti odvisni del odtrgan od glavnega. Takih zapravnitev se v šoli ne smemo bati; saj ravno te dajejo pouku čar neposrednosti in svežine.

Vaje lahko predelujemo na več načinov: najbrž je boljše predelovanje ustrezne vaje po posameznem učnem koraku kot pa predelava vseh vaj po celotni učni snovi. Tako se znanje bolje »useda« v učencih. Ni treba pričakovati, da bo pri vadenju šlo vse gladko. Ogledimo si, katere težave bi utegnile nastopiti.

Še najlažje bo izbirati odgovore z ustreznim besednim redom. Najprej odgovarjamo po šolsko, tj. s celimi stavki, nato pa vsakdanje, tj. z nepopolnimi stavki. Pri odgovarjanju z nepopolnimi stavki še posebno točno vidimo, kaj je jedro stavka.

Zelo kočljiva je četrta vaja, v kateri je treba popravljati stavke z nedopustno naslonko na začetku. Ne bomo namreč vsi enotni, kdaj naj štejemo, da je prvi stavčni člen zamolčan, npr. *(Vi) Me še ne poznate*. Peta vaja zahteva zamenjavo naslonk v zloženih povedih. S to vajo izločamo srbohrvatski besedni red naslonk, kakršnega so prevzeli naši pisatelji 19. stoletja in ga učenci pri branju klasikov še pogosto srečujejo. Vaja v zamenjevanju pesniškega besednega reda s proznim prispeva k razumevanju poezije; zato bi ta postopek moral postati stalna sestavina obravnave pesmi.

Zadnja vaja predvideva konstruiranje stavkov iz besed ali besednih zvez (sintezo stavkov). Neprijetnost te vaje je v tem, da ni mogoča samo po ena rešitev, ampak po več, saj naš besedni red sicer ni povsem poljuben, vendar pa bolj svoboden kot npr. angleški, nemški ali italijanski. Vajo bomo raje reševali pisno kot ustno, da bomo lahko primerjali šolarske rešitve in ugotavljali, katere so sprejemljive in katere ne. Priporočamo lahko rešitve z osebkom ali prislovnim določilom časa v izhodišču, npr. *Otroci so se igrali na dvorišču*. – *Prejšnjo soboto smo se odpravili v hribe*. Moramo pa šteti za pravilne tudi takele stavke: *Na dvorišču so se igrali otroci*. – *V hribe smo se odpravili prejšnjo soboto*. Pač pa odklonimo takle stavek: *Na dvorišču otroci so se igrali*. Pri predpredzadnjih dveh stavkih je zanimivo opazovati, kateri stavčni člen učenci štejejo za bolj pereč (aktualen) in ga postavijo na konec stavka, npr. *Včeraj sem se s kolesom peljal v šolo* ali *Včeraj sem se v šolo peljal s kolesom*. (Najbrž se stavčna sinteza prav zaradi negotove določljivosti besednega reda kljub priporočilom mnogih metodikov, npr. Gnamuševe, Kotnika idr., le počasi uveljavlja.)

Upajmo, da smo s povedanim utemeljili, da bi bilo poglavje o besednem redu primerno za višje razrede osnovne šole in da bi se ga dalo prav živahno obravnavati. Učenci bi na ta način dobili vpogled v svoje skrite jezikovne sposobnosti, ki se jih brez ustreznega učenja sploh ne zavedajo. Zakaj bi bil naš pouk zmeraj zasnovan ozko prakticistično, priložnostno, kot negovanje nekega nejasnega jezikovnega čuta, kot odpravljanje nadležnih napak? Zakaj ne bi bil teoretično bolj poglobljen in bolj sistematičen?

Franc Žagar

Pedagoška akademija v Ljubljani

Literatura:

Olga Kunst-Gnamuš, Kako učenci osnovne šole obvladajo skladnjo besedil, JiS 1982/83, str. 34–44;

Hermina Jug-Kranjec, O pomenski in stilni vlogi besednega reda pri oblikovanju sporočilne perspektive povedi, JiS 1981/82, str. 37–42;

Janez Rotar, Naklonska nikalnica ob pogojniku, JiS 1967/68, str. 75–82, 112–115;

Jože Toporišič, Slovenska slovnica, Maribor 1976, str. 532–545.

SLOVENISTIKA V LETU 1982

Bibliografski pregled

BIBLIOGRAFIJA, LEKSIKONI

Sedej, Danijela: Gradivo za leksikon sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev. 4. del. – Otrok in knjiga 15 (1982), 80–94.

– Gradivo za leksikon sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev. 5. del. – Otrok in knjiga 16 (1982), 70–82.

Slovenska književnost. Ured. Janko Kos in Ksenija Dolinar. Lj., CZ 1982. 436 str. (Leksikoni Cankarjeve založbe. Književnost. 1)

JEZIKOSLOVJE IN LITERARNA ZGODOVINA

Il contributo sloveno al convegno di studi su l'identità culturale di Alpe Adria. Letteratura fra romanticismo e decadentismo, fra realismo e neorealismo. Venezia, dal 6 al 9 ottobre 1982. 71 str.

Vsebuje: Boris Paternu, La poesia romantica slovena al punto d'incontro di tre culture; Janko Kos, Ivan Cankar fra letterature romanze, germaniche e slave; Atilij Rakar, »Senilità« di Svevo alla luce di un confronto; Franc Zadavec, Crisi e riconciliazione del poeta del confine nazionale; Jože Koruza, Il cosmopolitismo del teatro di Slavko Grum; Matjaž Kmecl, Apparenza e realtà nella narrativa di Vladimir Bartol; Ciril Zlobec, La poesia slovena degli anni cinquanta; Helga Glušič, L'uomo al bivio di due mondi nella narrativa di Ciril Kosmač; Aleksander Skaza, Possibilità e limiti del dialogo intellettuale nei romanzi di Alojz Rebula.

Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (tipološka problematika ob jugoslovanskem in širšem evropskem kontekstu). Mednarodni simpozij v Ljubljani od 1. do 3. julija 1981. Ured. Boris Paternu s sodel. Franca Jakopina (jezik) in Jožeta Koruze (književnost in kultura). Lj., Filozofska fakulteta 1982. 538 str. (Obdobja. 3)

Vsebuje mdr.: Književnost: Boris Paternu, K tipologiji realizma v slovenski književnosti; France Bernik, Problem lirike v realizmu 19. stoletja; Matjaž Kmecl, Problem realizma v slovenski pripovedni prozi; Jože Koruza, Problem realizma v slovenski dramatik; Maria Bobrownicka, Književnozvrstni problemi slovenskega realizma; Franc Zadavec, Ivan Cankar kot naturalist in realist v teoriji in praksi; Zdzisław Darasz, Levstikov književnozgodovinski nazor; Stefan Barbarič, Jurčičevi poetološki pogledi; Janez Logar, Josip Jurčič – časnikar; Jože Pogacnik, Idejno-estetska izhodišča Stritarjevega esaja o Prešernu; Dimitrije Vučenov, Fran Levstik in Srbi; Aleksandar Flaker, Realizam Doma grofova Rostovih i realizam z Vrha od Svete Trojice; Maja Ryžova, Simon Enko i M. Ju. Lermontov; Gerhard

Gieseemann, Zu einigen Aspekten der Rezeption Heinrich Heines im slovenischen Realismus; Manfred Jähnichen, Zur sozialen Motivik in der Dichtung des Realismus, dargestellt am Schaffen von Sv. Čech und A. Askerc; Vlado Nartnik, Ob prvem prevodu Slova o polku Igorěv v slovenščino; Iskra V. Čurkina, Fran Levstik i russkie učeny; Klaus D. Olof, Lyrik des Realismus – Dichtung zwischen Poesie und Pose; Maria Dąbrowska-Partyka, Motivacije istinitosti pripovijedanja kao eksponent umjetničke evolucije. – Jezik: Franc Jakopin, K vprašanju slavizmov v slovenskem knjižnem jeziku; Barbara Oczkowa, Jezikoslovni nazor v Levstikovih Napakah slovenskega pisanja; Miroslav Kravar, Klasička metrika u slovenskom pjesništvu III. Borba oko »šestomera slovenskega«; Tone Pretnar, O verz u Levstikovega Tugomera; Velemir Gjurić, Socialnozvrstna zaznavanost besedil v Levstikovem Pavlihi; France Novak, Terminologija v Slovenskem glasniku; Katja Sturm-Schnabl, Miklošičevi slovenski korespondenti; Hanna Orzechowska, List Jana Baudouina de Courtenay do Josipa Jurčiča z roku 1877; Radoje Simić, Fran Miklošič i Đura Daničić.

JEZIKOSLOVJE

Bezlaj, France: Iz slovenske leksike. – JiS 28 (1982/83), 10–13.

Bolje – lepše – pravilneje. – Gozdarski vestnik 40 (1982), 389, 450.

Breznik, Anton: Jezikoslovne razprave. Izbr. in ured. Jože Toporišič. Lj., SM 1982. 459 str.

Str. 5–24: J. Toporišič, Delo Antona Breznika; str. 427–440: Jana Hafner in Stane Suhadolnik, Bibliografija Antona Breznika.

Cencig, Norbert: Drugi jezik. (Koroška in njena dva jezika). – Koroški koledar 1982, 157–163.

Cubberley, P. V.: Juncture in Serbo-Croat and Slovene. – New Zealand Slavonic Journal (Wellington) 1982, 125–132.

Čušin, Branko: Adergas. Poskus etimološke razlage krajevnega imena. – Mohorjev koledar 1982, 64–68.

Dejanova, Marija: Za fukciite na služebnata дума да v slovenskija knjižoven ezik (v sravnienie s b"lgarski). – B"lgarski ezik (Sofija) 32 (1982), 319–329.

Dimitrovski, Todor: Postarite leksikografski trudovi kaj Slovencite (XVI–XIX v.). – Literaturen zbor (Skopje) 29 (1982), 3–8.

Dular, Janez: Ob osnutku novega Slovenskega pravopisa. – NRazgl 31 (1982), 264–266.

Feinig, Anton: Krajevna, ledinska in hišna imena v Rožu. – Letno poročilo Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu 25 (1981/82), 64–67.

Feldstein, Ronald R.: The relative chronology of the Slovene progressive stress shift – Slovene studies (New York) 4 (1982), 91–97.

Ferluga-Petronio, Fedora: Problemi di interferenza linguistica: su un errore di sintassi slovena degli studenti sloveni bilingui. – *Linguistica* 22 (1982), 171–189.

Gjurin, Velemir: Časopisnost Pavlihe. (Časopisne besedilne oblike kot humoristično stilizacijsko sredstvo.) – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 18 (1982), 153–173.

– Slovenski slengovski frazeologemi kot besedne igre. – V: Nemzetközi szlavisztikai napok. Szombathely 1982, 128–136.

Godnič-Godini, Neva: Gradivo za kraški leksikon s posebnim ozirom na posredovalno vlogo kraščine. – Slovensko morje in zaledje 4/5 (1982), 137–152.

Se nadaljuje.

Gorup, Radmila: Slovene and Serbo-Croatian place systems. – Slovene studies (New York) 4 (1982), 3–14.

Grad, Anton: K etimologiji slovenskega toponima Koseze. – *Onomastica Jugoslavica* (Zagreb) 9 (1982), 209–214.

– K etimologiji toponima Opčine nad Trstom. – SR 30 (1982), 230–232.

– Veliki slovensko-angleški slovar. Lj., DZS 1982. VIII, 826 str.

Gradišnik, Janez: »Dežela« in »država«. – *JiS* 27 (1981/82), 155–157.

– »Primer« in »zgled«. – *JiS* 27 (1981/82), 190–191.

– Tudi vrednota je resničnost. Odgovor na razpravo Jakoba Müllerja. – *NRazgl* 31 (1982), 388–389.

Hladnik, Miran: Smučati (se). – *Smučanje* 3 (1982), št. 9, 33.

Horvat, Sonja: Nekaj oblikoslovnih značilnosti severovzhodnih notranjskih govorov. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 18 (1982), 131–151.

Hradil, Jože: Madžarsko-slovenski slovar z izbranim šolskim besediščem. Lj., DZS; Budimpešta, Tankönyvkiadó 1982. 635 str.

Iz roda v rod. Pričevanja o slovenskem jeziku. Razstava Arhiva SR Slovenije, Ljubljana 1982. V Lj., Arhiv SR Slovenije 1982. 79 str. (Publikacije Arhiva SR Slovenije. Katalogi. 5)

Str. 7–17: Breda Pogorelec, Beseda ob razstavi.

Jakopin, Franc: Delež vzdevkov pri nastajanju slovenskih priimkov. (Osnutek.) – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 18 (1982), 127–129.

– France Bezljaj kot etimolog in onomastik. – *Onomastica Jugoslavica* (Zagreb) 9 (1982), 5–9.

– Jernej Kopitar in romunščina. – V: Radovi V jugoslovensko-rumunskog simpozijuma. Beograd 1982, 163–170.

– Obrazilo -ina in Aškerčevina. – *JiS* 27 (1981/82), 124.

Odgovor na vprašanje Vita Hazlerja, 123–124.

Jerman, Frane: Ob rob prevajanja filozofske literature. – V: Univerzalnost na književniot prevod. NOB i revolucijata vo prevodot Tetovo 1982, 81–86.

Jeza, Franc: Sorodnost med slovenščino in pravnordijskim jezikom. – *Koledar Goriške Mohorjeve družbe* 1982, 171–174.

Jug-Kranjec, Hermina: Slovenščina za tujce. 4. dopolnjeni natis. Lj., Filozofska fakulteta 1982. 256 str.

Jurančič, Janko: O jeziku in priimkih na obeh straneh slovensko-hrvaške meje v nekdanji Panoniji. – *Onomastica Jugoslavica* (Zagreb) 9 (1982), 217–228.

Kattnig, Franc, Janko Zerzer: Dvojezična Koroška. Seznam dvojezičnih krajevnih imen južne Koroške = Zweisprachiges Kärnten. Zweisprachiges Ortsverzeichnis von Südkärnten. Celovec, Naš tednik in Mohorjeva založba 1982. 151 str.

Kaučič-Baša, Majda: Rodilnik zanikanja. – SR 30 (1982), 305–321.

Keber, Janez: O izvoru priimkov na -šek. – *Onomastica Jugoslavica* (Zagreb) 9 (1982), 229–236.

Kmecl, Marko: Priporočilo in dogovor, kako bomo pisali. – *Gozdarski vestnik* 40 (1982), 94–95.

O pisavi imen za vozila z veliko ali malo začetnico.

Kmecl, Matjaž: O preživetju jezika. – V: Bomo preživel? Celje, Moh. družba 1982, 125–135.

Koritnik, Rudi V.: Ali pa je Pravopisu uspelo najti tudi svojega naslovnika? – *Problemi* 20 (1982), št. 8, 32–33.

Korošec, Tomo: Besediloslovna tipologija razmerij med časopisnim sporočilom in sliko. – SR 30 (1982), 361–388.

– O poročevalskem stilemu za nedokazano kaznivo dejanje. – *JiS* 28 (1982/83), 64–70.

Kralj, Lado: Kaj je odrski jezik. – NRazgl 31 (1982), 681.

Kranjc, Andrej: »Skedenj« – ljudsko ime za jamo. – Naše jame 23/24 (1981/82), 43-48.

Križaj, Martina: Glagolska vezljivost. – SR 30 (1982), 189-213.

Kronsteiner, Otto: Die slowenischen Namen Kärntens. 3. veränd. u. erw. Aufl. Wien, Österr. Gesellschaft für Namenforschung 1982. 112 str. (Österreichische Namenforschung. Sonderreihe. 1)

Kunej, Marjan: Pravi smisel in pomen. (O idejni problematiki aktualnih razprav o slovenskem jeziku.) – Komunist 40 (1982), št. 5, 3.

Lencek, Rado L.: On poetic functions of the grammatical category of dual. – V: South Slavic and Balkan linguistics. Amsterdam, Rodopi 1982, 193-214. (Studies in Slavic and general linguistics. 2)

– The structure and history of the Slovene language. Columbus, Ohio, Slavica 1982. 365 str. (Slavica)

Lipovec, Albinca: Prečrkovanje čeških lastnih imen. – JiS 28 (1982/83), 53-54.

Logar, Tine: Diftongizacija in monoftongizacija v slovanskih dialektih. – JiS 27 (1981/82), 209-212.

Lupinc, Olga: Naš jezik. – Mladika (Trst) 26 (1982), 18, 32, 55-56, 69, 89, 117, 158.

[Mahnič, Mirko] mm: Jezik in govor v GLLJD od 1920-1945. – Dokumenti Slov. gled. in film. muzeja 18 (1982), št. 38/39, 90-101.

Majtán, Milan: Riečne názvy slov. Krupinica, slovin. Ljubljana. – Onomastica Jugoslavia (Zagreb) 9 (1982), 61-65.

Matičetov, Milko: Sulla »Lingua Illyrica, o sia Reseana«. – Metodi & ricerche n. s. I (1982), n. 2, 94-95.

Zapisi krajevnih imen iz 16. in 18. stol.

Mečkovska, Nina: Samomnožinski samostalniki v slovenskem in v vzhodnoslovanskih jezikih. – SR 30 (1982), 27-46.

Merkù, Pavle: Naši živalski priimki. – Jadranski koledar 1982, 117-122.

– Precisazioni toponomastiche. Estratto degli atti del convegno su »Ambiente storico e vita di popolo nel territorio del Torre« (Nimis, 21. XI. 1981). Udine 1982, str. 57-62.

– Slovenska plemiška pisma. – Slovenski koledar 29 (1982), 63-64.

– Slovenski priimki na zahodni meji. Trst, Mladika 1982. 79 str.

Izhajalo kot priloga Mladike od jan. 1980 do apr. 1982.

– Slovenščina v Trstu od srednjeveških listin do plemiških pisem. (Predavanje 12. 5. 1982 pri Slovenski matici v Ljubljani.) – Glasnik SM 6 (1982), 53-63.

– Zasebna slovenščina v 17. stoletju. – SR 30 (1982), 121-150.

Mlakar, Franc: Terminologija s področja zapisovanja in predvajanja zvoka in slik. – Elektrotehniški vestnik 49 (1982), 210-214.

Močnik, Rastko: Jezik – oslovje. – Problemi 20 (1982), št. 8, 29-32.

Ob Slovenskem pravopisu.

Moder, Janko: Materinščina. – Rodna gruda 29 (1982), št. 1-12.

Müller, Jakob: Jezik kot vrednota ali jezik kot resničnost? – NRazgl 31 (1982), 294-296.

Ob knjigi J. Gradišnika Še znamo slovensko?

– Še o knjižnem jeziku kot resničnosti, ne pa namišljeni vrednoti. – NRazgl 31 (1982), 556.

Odgovor Janezu Gradišniku.

Nartnik, Vlado: K oblikoslovju štetja do deset v slovenščini. – V: Nemzetközi szlavisztikai napok. Szombathely 1982, 121-127.

– Modalni romb in modalne pretvorbe. – Slavia (Praga) 51 (1982), 353-357.

Nečak-Lük, Albina: Funkcija jezika na narodnostno mešanih območjih glede na predložene rešitve za Slovence v Italiji. – Razprave in gradivo 15 (1982), 171-178.

Novak, Mitja: Pravna terminologija v prevodih. – NRazgl 31 (1982), 610-611.

Novšak, France: Makedonsko-slovenski slovar. Lj., DZS 1982. 491 str.

Orožen, Martina: Jezikovna sredstva humorja in satire v delih Janeza Mencingerja. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 18 (1982), 175-199.

– Mluvnice Josefa Dobrovského jako metodologický vzor slovinské mluvnice F. Metelky. – V: Pocta Josefu Dobrovskému. K demokratickým tradicím slavistiky. Praha 1982, 27-32. (Václavkova Olomouc. Acta Univ. Pal. Olomucensis. Fac. philosophica. Suppl. 27.)

– Slovenski književni jezik i njegove varijante u 19. veku. – Naučni sastanak slavista u Vukove dane 8 (11.–15. IX. 1978). Referati i saopštenja sv. 1. Bgd 1982, 63–72.

P. L.: O gorskih imenih, da ne pridejo v pozabo. – Slovenski vestnik (Celovec) 37 (1982), št. 22, 8.

Pahor, Samo: Položaj slovenskega jezika v Furlaniji-Juljski krajini in problemi njegovega uveljavljanja v javnosti ter v upravno-pravnih postopkih. – Razprave in gradivo 15 (1982), 147–169.

Pogorelec, Breda: Dada. – JiS 27 (1981/82), 157–158.

Odgovor na vprašanje Jolke Milič (157).

– Pomenski obseg in raba besede domoznanstvo, domoznanski. – JiS 27 (1981/82), 112–113.

Odgovor na vprašanje Mojce Gedrih.

– Vloga izrazov humorja v Cankarjevi prozi. – Seminar slovenskega jezika, literature in kulture 18 (1982), 201–204.

Priestly, Tom: 'k + dative in a Carinthian Slovene dialect. – Folia Slavica (Columbus, Ohio) 4 (1980), Nr 1, 25–34.

Izšlo 1982.

Puhar, Alenka: Odgovornost za ubeseditev žive stvarnosti. – NRazgl 31 (1982), 10–11.

O novinarski slovenščini.

Puhar, Jože: »Cementiranje«. – Strojniški vestnik 28 (1982), 32.

Ramovš, Anton: O nekaterih starih geoloških izrazih. – Proteus 45 (1982/83), 33–34.

– Odkod imena geoloških obdobj? – Proteus 44 (1981/82), 308–312.

Rigler, Jakob: Akcentuacijska zmeda v naših slovarjih. – SR 30 (1982), 491–503.

Rožanc, Marjan: Slovenski jezik. – Slovenski koledar 29 (1982), 142–143.

Iz knjige: Iz krvi in mesa. (Eseji o slovenskih mitih.)

Rupnik, Marija: Zakaj lomiti kopja ob jeziku? – Komunist 40 (1982), št. 16, 20.

Skutil, Jan: Dobrovského Institutiones a Kopitarova »panonská teorie«. – V: Pocta Josefu Dobrovskému. K demokratickým tradicím slavistiky. Praha 1982, 33–40.

Slavec, Ingrid: Iz jezikovnega življenja Slovencev v Mannheimu v Zvezni republiki Nemčiji. – Glasnik SED 22 (1982), 72–74.

– Jezikovne navade Slovencev v Mannheimu. – V: Slavec, I.: Slovenci v Mannheimu. Lj. 1982, 85–101.

– Slovensko jezikoslovje in etnologija. – Prav tam, 23–27.

Snoj, Marko: Slovensko *kǫrpā, *korpā in germansko *skarpō. – JiS 28 (1982/83), 79–81.

– Še ena baltoslovanska skupna osnova sln. rep-ljāti in lit. rėpliōti. – JiS 27 (1981/82), 149–150.

Sršen, Janez: Jezik v luči alienacije, mistifikacije in manipulacije. – NRazgl 31 (1982), 43.

Ob članku A. Puharjeve.

Strgar, Vinko: Za pravilnejšo rabo izraza drevnina. – Proteus 44 (1981/82), 314–315.

Strojan, Marjan: Levstikov slog v njegovih prevodih iz angleščine. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 319–327.

Vladimir Levstik.

Suhadolnik, Stanislav: Jože Stabej. – Mohorjev koledar 1982, 94–96.

Šivic-Dular, Alenka: Bibliografija Franceta Bezlaja. – Onomastica Jugoslavica (Zgb) 9 (1982), 11–22.

– Sln. nocój in njegove vzporednice v slovanskih jezikih. – SR 30 (1982), 415–418.

Štrukelj, Rudi: Zakaj dvojino jemlje vrag? Esej iz sociolingvistike. – Problemi 20 (1982), št. 4/6, 341–342.

Šumi, Nada: Jezikovne značilnosti Jančarjevega pisanja. – Gledališki list SNG drama 1981/82, št. 4, 66.

– Pogledi na odrski jezik. Po simpoziju na Borštnikovem srečanju v Mariboru. – NRazgl 31 (1982), 680.

Thesaurus der slowenischen Volkssprache in Kärnten. Hrsg. von Stanislaus Hafner u. Erich Prunč. Bd 1. A- bis B-. Wien, Verlag d. Österr. Akad. d. Wiss. 1982. 221 str. (Schriften der Balkankommission. Linguistische Abteilung. Sonderpublikation) Schlüssel zum »Thesaurus ...« 111 str., 1 zvd.

To honor Jernej Kopitar. 1780–1980. Ed. by Rado L. Lencek and Henry R. Cooper, Jr. Ann Arbor, Univ. of Michigan 1982. XV, 234 str. (Papers in Slavic philology. 2)

Vsebuje mdr.: Rado L. Lencek, Kopitar's share in the evolution of Slavic philology; Jože Pogačnik, Jernej Kopitar and the issue of Austro-Slavism; Milan Fryšćak, Kopitar and Dobrovský; Henry R. Cooper, Jr., Kopitar and the beginning of Bulgarian studies; Kenneth E. Naylor, Kopitar as slavist: an appreciation;

Hanna Orzechowska, Jernej Kopitar's influence on contemporary grammars of the Slavic languages; Jože Toporišič, Kopitar's Grammar; Pavle Ivič, Kopitar and the evolution of Vuk Karadžić's views on the Serbian literary language; Thomas Butler, Jernej Kopitar and South Slavic folklore; Olga Nedeljković, New perspectives on the collaboration between Maksimilijan Vrhovac and Jernej Kopitar; Benjamin Stolz, Kopitar and Vuk: an assessment of their roles in the rise of the new Serbian literary language; Franc Jakopin, Kopitar's share in the work of F. Miklošič; Sergio Bonazza, Jernej Kopitar – his place in Slovene cultural history.

Tomšič, Marjan: Pozguri i pozduli ali gor in dol.
– Mentor 3 (1982), št. 5, 10–14.

O ljudskem besedju v slovenski Istri.

Toporišič, Jože: Kopitar kot branilec samobitnosti slovenskega jezika. – SR 30 (1982), 69–88.

– Matija Valjavec kot naglasoslovec. Ob stopetdesetletnici rojstva. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 18 (1982), 115–126.

– Moderni slovenski knjižni jezik. – SR 30 (1982), 436–461.

– Nova slovenska skladnja. Lj., DZS 1982. 488 str.

– Strukturalismus in der Slovenistik. (Am Beispiel der Wortartentheorie.) – Linguistica 22 (1982), 211–237.

– Zakaj ne po slovensko = Lo sloveno con il metodo sintetico. Trieste, Editoriale stampa triestina 1982. 306 str., 4 kasete.

Toporišič, Jože, Jakob Rigler: K Urbančičevi alternativi SP. Obravnava lastnih imen v Načrtu pravil za novi slovenski pravopis in pri Urbančiču. – NRazgl 31 (1982), 164.

Urbančič, Boris: Na rob Načrtu za novi Slovenski pravopis. – NRazgl 31 (1982), 358–359.

– Osebna imena. Ob Načrtu pravil za novi Slovenski pravopis. – NRazgl 31 (1982), 78–79.

– Zemljepisna imena. Ob Načrtu pravil za novi slovenski pravopis. NRazgl 31 (1982), 228–230.

Veterinarski terminološki slovar. 1. A – B. Lj., SAZU 1982.

Vevar, Štefan: Prav nič vzoren »vzor«. – JiS 28 (1982/83), 20–24.

O prevodu romana Siegfrieda Lenza Vzor.

Zavrnik, Braco: Slovenščina si utira pot v svet. – Slovenski koledar 29 (1982), 45–47.

O poučevanju slovenščine na tujih univerzah.

Zdovc, Pavel: Prispevki h koroški toponimiji v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku. 1. Krajevna imena s področja občine Sele. – Koroško mladje 1982, št. 45, 46–57; št. 46, 67–75; št. 47, 72–82.

Zelko, Ivan: Prekmurje do leta 1500. Murska Sobota, Pom. založba 1982. XX, 112 str. (Historična topografija Slovenije. 1).

Zgonik, Mavricij: O geografskem poimenovanju v dvomljivih primerih. – NRazgl 31 (1982), 518.

Zorko, Zinka: Od slovenskega porabskega narečja k slovenskemu knjižnemu jeziku. – V: Nemzetközi szlavisztikai napok. Szombathely 1982, 137–149.

Primerjava števanovskega govora v Porabju s slov. knjižnim jezikom.

LITERARNA ZGODOVINA

Bajt, Drago: Ljudje, zvezde, svetovi, vesolja. Eseji o znanstveni fantastiki. Lj., MK 1982. 231 str.

Pretežno o slovenski znanstveni fantastiki.

Barbarič, Štefan: Prvi slovenski prevodi Turgenjeva. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 71–88.

– Snovanje dijaškega lističa ali spomin na dva moža (na prof. J. Potokarja in na ravnatelja dr. T. Kolenca). – Stopinje 1982, 104–109.

Bartol, Vladimir: Literarni zapiski. – Dialogi 1982, 364–390, 505–528, 620–637, 748–762.

Str. 381: Drago Bajt, Literarni zapiski V. Bartola iz leta 1930–1933.

– Literarni zapiski za leto 1932/33. – Dialogi 1982, 827–834.

Beličič, Vinko: Leposlovna knjiga danes. – Mladika 26 (1982), 125–127.

O sodobni slovenski prozi.

Bohanec, Franček: Plenumsko razmišljanje (1). – Borec 34 (1982), 472–489.

Ob literarnozgodovinskih prispevkih na 10. plenumu kulturnih delavcev OF.

Bonazza, Sergio: Prisotnost in odmev Danteja v slovenski kulturi. – Primorska srečanja 6 (1982), 273–279.

Čepič, Marjeta: O napredni in socialni književnosti med vojnama. – Sodobnost 30 (1982), 81–96.

Darasz, Zdzisław: Od moderny do ekspresjonizmu. Z przemian świadomości literackiej w Słowenii. Wrocław [itd.], Oss. & PAN 1982. 133 str.

Dolenc, Ivan, Jerneja Petrič: Naši na tujih tleh. Intervju po pošti: sprašuje Ivan Dolenc iz Toronta, odgovarja urednica antologije Jerneja Petrič iz Ljubljane. – NRazgl 31 (1982), 250–251.

Dolenc, Janez: Pregled potresne motivike v slovenski književnosti. – JiS 27 (1981/82), 113–118.

Dolgan, Marjan: Poskusi slovenskega »velikega teksta« ali junaške epopeje. – SR 30 (1982), 279–303.

Doncsecz, Ibolya: Rábavidéki szlovén kéziratok. – V: Nemzetközi szlavisztikai napok. Szombathely 1982, 178–181.

Porabski slovenski rokopisi.

Gantar, Kajetan: Horacijeva »Spomladanska pesem« (C. IV 7) v treh slovenskih prevodih. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 21–32.

Goljevšček, Alenka: Kult mrtvih v slovenski ljudski pesmi. – Traditiones 7/9 (1978–1980), 159–168.

Izšlo 1982.

– Mit in slovenska ljudska pesem. V Lj., SM 1982. 222 str. (Razprave in eseji. 25)

Grafenauer, Niko: Izročnost pesmi. Maribor, Obzorja 1982. 232 str. (Znamenja. 69)

Hartman, Bruno: Literarno-kulturno delo v Mariboru med vojnama. – JiS 27 (1981/82), 143–149.

Hladnik, Miran: Dolga humoristična proza za »čas kratenje Slovencom«. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 18 (1982), 63–92.

– »Mladini in prostemu narodu v poduk in zabavo«. (Poljudna mladinska literatura 19. stoletja v slovenščini.) – Otrok in knjiga 16 (1982), 27–33.

– Mohorjanska pripovedna proza. – SR 30 (1982), 389–414.

Holmqvist, Lena: Alfred Jensen och Slovenien (fortsättning). – Acta neophilologica 15 (1982), 113–142.

Idrizović, Muris: Napredne tendence v književnoumetniškem snovanju za otroke. – Otrok in knjiga 15 (1982), 12–16.

Predvsem ob primerih iz slovenske književnosti.

Jevnikar, Martin: Imenitni možje. – Koledar Goriške Mohorjeve družbe 1982, 56–67.

Vsebuje mdr.: Josip Marn, Alojz Gradnik, France Kotnik.

– Zamejska in zdomska literatura. – Mladika 26 (1982), 36–37, 57–58, 77–78, 100, 159–160.

Kermauner, Taras: Družbena razveza. Sociološko in etično naravnani eseji o povojni slovenski prozi. Lj., CZ 1982. 557 str.

– Kaj je s slovensko literaturo danes ali vprašanje postmodernizma. – Sodobnost 30 (1982), 479–492.

– Odgovornost in poezija. – NRazgl 31 (1982), 262–263.

Kmecl, Matjaž: Komični in (nekomični) »originali« v slovenski literaturi 19. stoletja. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 18 (1982), 55–61.

– Predimpresionizem in predsimplizem v slovenski literaturi. – JiS 28 (1982/83), 61–64.

Kobe, Marjana: Študij mladinske književnosti, njegove naloge in možnosti. – Otrok in knjiga 15 (1982), 23–27.

Krakar, Lojze: Prvi stiki. Kako so se nekateri znameniti Slovenci srečevali z Goethejevo umetnostjo. – NRazgl 31 (1982), 184–185.

Kramberger, Marijan: Oblačila slovenskih cesarjev. Maribor, Obzorja 1982. (Razpotja. 35)

Legiša, Lino: V preizkušnji. Spremna beseda: Bogo Grafenauer in Janez Rotar. Biografija Peter Legiša. V Lj., SM 1982. 309 str.

Str. 294–300: Bibliografija Lina Legiša.

Lešničar, Tanja: Ob 130-letnici »Robinzona« pri Slovencih in 260-letnici Defoejevega Robinsona. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 63–70.

Matičev, Milko: Poesia d'autore nel dialetto sloveno della Resia. – La battana (Fiume) 18 (1982), št. 63–64, 115–128.

Moder, Janko: Iz zgodovine prevajanja pri Slovencih matici. Z ognjem in mečem 1892–1893. Odlomek. – Glasnik SM 6 (1982), 18–38.

O prevodih Petra Miklavca in Matija Mračeta.

– Štirje štajerski prevajalci Shakespeara. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 89–126.

Janko Pajk, Dragotin Šauperl, Ivan Vrban Zadravski, Karel Glaser.

– Z ognjem in mečem 1892–1893. Poglavlje iz zgodovine prevajanja. – Prav tam, 141–201.

Moravec, Dušan: Odsev osvobodilnega boja in revolucije v povojni slovenski drami. – NRazgl 31 (1982), 327.

Mukicsné Kozár, Mária: Egy XIX. századi két nyelvű tankönyv. – V: Nemzetközi szlavisztikai napok. Szombathely 1982, 182–187.

Rokopisna dvojezična Velika abecedna knjiga za Slovence Istvána Lüllika iz l. 1833 v szombathelskem arhivu.

Novak-Popov, Irena: Tematika vojne v sodobni slovenski poeziji. – NRazgl 31 (1982), 292–293.

Novak, Vilko: Madžarski viri Martjanske pesmarice I. – JiS 27 (1981/82), 127–131.

Partljič, Tone: Usoda mojega rokopisa. Nekaj spoznanj po letošnjem srečanju pisateljev na gradu Štatenberg. – NRazgl 31 (1982), 581.

Paternu, Boris: Funkcija parodije v razvoju slovenske književnosti. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 18 (1982), 25–31.

Peršak, Tone: Zapiski o sodobni slovenski dramatik. – Sodobnost 30 (1982), 183–194, 264–271, 443–448, 691–696, 830–836, 1189–1196.

Pibernik, France: Paralela h kritiki. Dialogi 1982, 241–242, 251–252.

O slovenskem povojnem pesništvu, ob knjigah Med tradicijo in modernizmom in Med modernizmom in avantgardo.

Pogačnik, Jože: Recepcija Danteja v slovenski književnosti. – JiS 27 (1981/82), 212–217.

Poniž, Denis: Današnji položaj slovenskog pjesništva. – Oko (Zagreb) 10 (1982), br. 274, 14.

– O avantgardi in modernizmu (postmodernizem je pa samo lepa sanja). – Sodobnost 30 (1982), 1053–1059.

– O poeziji in kibernetiki. – NRazgl 31 (1982), 293.

K članku Odgovornost in poezija T. Kermaunerja.

– Some notes on Slovene avant-garde. – Književna reč (Bgd) 11 (1982) medjunarodno izd., br. 2–3.

– Vprašanje o »ženski« liriki v sodobni slovenski poeziji. – Dialogi 1982, 402–408.

Prenz, Juan Octavio: Poesía eslovena contemporánea. Nota del traductor. – Le livre slovène 20 (1982), No 3/4, 4–6.

K prevodom sodobne slov. poezije v španščino.

Pretnar, Tone: Komično v rimi. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 18 (1982), 33–53.

– O Miklošičevem in Vrazovem prevajanju poljskih verznihi besedil. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 33–42.

Rode, Matej: Slovencečkite preveduvalci vo NOB. – V: Univerzalnost na književniot prevod. NOB i revolucijata vo prevodot. Tetovo 1982, 81–86.

Rupel, Dimitrij: Literatura in revolucija. Spori, izobčenja in poobčenja na slovenski literarni levici. – Nova revija 1 (1982/83), 346–347.

Sbh. prevod (Literatura i revolucija) v: Republika (Zagreb) 38 (1982), br. 7/8, 77–85.

– Literatura v metežu kulturnega boja. – Glasnik SM 6 (1982), 97–111.

– Poskusi z resničnostjo. Koper, Lipa 1982. 252 str.

– Rokopisi so zlato. Iz referata na pisateljskem srečanju v Štatenbergu. – NRazgl 31 (1982), 581–582.

Simčič, Samo: Odgovornost poezije. Po II. srečanju slovenskih pesnikov v Kranju. – NRazgl 31 (1982), 201.

– Spoznanja o poeziji današnjega časa. France Pibernik: Med modernizmom in avantgardo I. Med modernizmom in avantgardo II. – NRazgl 31 (1982), 436–437.

Ob Pibernikovem delu.

Sirbu, Richard: Most med kulturama. Slovenska književnost v romunskem prostoru. – NRazgl 31 (1982), 277–279.

Snoj, Jože: Odgovornost poezije? – NRazgl 31 (1982), 200.

Sobočan, Štefan: Ali prekmurska ljudska pesem še živi? – Rodna gruda 29 (1982), št. 7, 26–27.

Svetina, Ivo: Poezija da, odgovornost nel. – NRazgl 31 (1982), 201.

Srečanje slovenskih pesnikov, 1., 1981, Kranj: Poezija, pesniki in zgodovina. Kranj, Osrednja knjižnica Občine Kranj 1982. 140 str.

Vsebina: France Pibernik, Poezija, pesniki in zgodovina; Niko Grafenauer, Poezija med molkom in ideologijo; Jože Snoj, O »tistem, kar je«; Denis Poniž, Znanost? Poezija? Zgodovina?; Samo Simčič, Pesniki, poezija, zgodovina?; Andrej Medved, Poezija; njena »zgodovinskost«; Boris A. Novak, Poezija časa; Dimitrij Rupel, Teze o možnostih literature; Tine Hribar, Poezija in njena avtopoetika; Taras Kermauner, Poezija in kritika; Razprava.

Šimundić, Mate: Napomena o suvremenoj slovenskoj poeziji. – Zadarska revija 31 (1982), 27–28.

Štante, Milan: O prevajanju iz indijske literature s posebnim ozirom na prevod Premčandove »Arenek«. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 355–358.

Štih, Bojan: (Ne)odgovornost poezije. – NRazgl 31 (1982), 200–201.

– »Veš, poet, svoj dolg?« – Sodobnost 30 (1982), 797–802.

Neokrnjeno besedilo referata na plenumu kult. delavcev OF 21. maja 1982.

»Topla greda« za poezijo. Iz pogovora o današnji slovenski poeziji (tretji program Radia Ljubljana). – NRazgl 31 (1982), 202.

Sodelovali so: Ciril Zlobec, Matjaž Kmecl, Kristijan Muck, Marta Vozlič, Ana Brvar, Jošt Rotar. Vodila Barbara Berce. – Glej še: Marko Kravos, Zmrzovalna skrinja za poezijo, str. 230–231.

TV dialog o Štatenbergu. – Dialogi 1982, 33–39. 1981 s temo Literatura in politika. Sodelujejo Tone Partljič, Tone Pavček, Franc Šali, Bojan Štih, Taras Kermauner, Boris Grabnar in Jože Volfand.

Zlobec, Ciril: Slovenska poezija v petdesetih letih. – Sodobnost 30 (1982), 1076–1080.

– Un momento de la lírica eslovena. – Le livre slovène 20 (1982), No 3/4, 2–3.

S prevodi sodobne slovenske lirike v španščino.

Željeznov, Dušan: Prvi prevod Puškina v slovenščini. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 43–46.

ADAMIČ LOUIS

Adamič, France: Korenine Adamičevega rodu. Poročilo na Simpoziju o Louisu Adamiču v dneh od 16. do 18. septembra 1981 v Ljubljani. – Slovenski koledar 29 (1982), 199–206.

– Spomini na brata Louisa Adamiča. – Prešernov koledar 1982, 89–97.

Bratko, Ivan: Ob drugi izdaji Orla in korenin govor ob izidu knjige na tiskovni konferenci DZS, dne, 25. junija 1981). – Zbornik občine Grosuplje 12 (1982), 119–121.

Christian, Henry A.: A brief survey of archival sources concerning Louis Adamic. – Slovene studies (New York), 4 (1982), 123–126.

Kurent, Tine: Pismo Louisa Adamiča sestri Tončki 10. maja 1915. – SR 30 (1982), 352–355.

Modic, John L.: Laughing in the jungle: the writer as hero. – Slovene studies (New York) 4 (1982), 113–122.

Munda, Jože: Louis Adamič pri »Glasu naroda«. – SR 30 (1982), 462–475.

Petrič, Jerneja: Louis Adamič and his views concerning literature. – Slovenski koledar 29 (1982), 285–288.

– Znanstveni simpoziji in spominske slovesnosti ob tridesetletnici smrti Louisa Adamiča. – Slovenski koledar 29 (1982), 184–185.

Praček-Krasna, Ana: Louis Adamič sin dveh domovin. – Slovenski koledar 29 (1982), 213–220.

Slovesnosti ob spominu na tridesetletnico smrti Louisa Adamiča v Prapročah, v Grosupljem in v Ljubljani, septembra 1981. – Zbornik občine Grosuplje 12 (1982), 103–115.

Vsebuje: Govor Davida Andersona na simpoziju v Ljubljani 16. 9. 1981; Iz govora Anne Krasne-Praček v Prapročah 3. 9. 1981; Iz govora Joža Vilfana na slovesnosti v Grosupljem 4. 9. 1981; Govor Vide Tomšič na osrednji proslavi v Cankarjevem domu v Ljubljani 16. 9. 1981.

Vidan, Ivo: Louis Adamič – književnik. – Forum (Zgb) 21 (1982), knj. 4/6, 764–828.

AŠKERC ANTON

Rajhman, Jože: Aškerčeva »tragika« (ob sedemdesetletnici pesnikove smrti). – Znamenje 12 (1982), 220–229.

Dopisa škofov Napotnika in Jegliča ter Aškerčeva odgovora.

AVANZO MIHA

Lainšček, F. Feri: Intervju z Mihom Avanzo. Resnični ustvarjalci ne potrebujejo Mentorja? – Mentor 3 (1982), št. 8/9, 9–11.

O uredniškem delu pri Tribuni, Mladih potih in Problemih.

BERKOPEC OTON

Poláková, Helena: Ob petinsedemdesetletnici Otona Berkopca. – SR 30 (1982), 232–235.

BEVK FRANCE

Brecelj, Marijan: Bevk in dominsvetovski krog. – Znamenje 12 (1982), 54–68, 122–130, 233–241, 340–350, 423–436.

Pisma Izidorja Cankarja, Josipa Debevca in Franceta Koblarja.

– Drobo pričevanje iz Bevkovega partizanskega življenja. – Jadranski koledar 1982, 139–142.

Rode, Matej: France Bevk in bolgarska književnost – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 329–332.

BLEIWEIS JANEZ

Barbarič, Štefan: Bleiweis in Levstik. (Razširjeni diskusijski prispevek.) – Glasnik SM 6 (1982), 9–13.

Bavdek, Srdjan: Bleiweis in naše veterinarsko pismenstvo. Prosvetitelj, strokovni učitelj, pisec, organizator šolstva in veterinarske službe, strokovni in znanstveni delavec. – NRazgl 31 (1982), 161–162.

Grafenauer, Bogo: Uvodna beseda na Bleiweisovem simpoziju. – Glasnik SM 6 (1982), 5–9.

Granda, Stane: Dr. Janez Bleiweis in Slovenska matica. – Glasnik SM 6 (1982), 2–5.

BORŠNIK MARJA

Glazer, Alenka: Manom Marje Boršnikove. – Dialogi 18 (1982), 797–799.

Kmecl, Matjaž: Epitaf za Marjo Boršnikovo. – NRazgl 31 (1982), 489.

Paternu, Boris: Marja Boršnik. 24. I. 1906 – 10. VIII. 1982. – JIS 28 (1982/83), 1.

– Marja Boršnik (1906–1982). – SR 30 (1982), 512–516.

Pogorelec, Breda: Beseda ob grobu. – NRazgl 31 (1982), 489.

BRENK KRISTINA

Jamar-Legat, Marija: Ob delovnem jubileju Kristine Brenkove. – Otrok in knjiga 15 (1982), 52–56.

BUDAL ANDREJ

Košuta, Miran: Pozabljena pesnika. Premislek o

poeziji Janka Samca in Andreja Budala. – NRazgl 31 (1982), 392.

CANKAR IVAN

Bernik, France: Model tradicionalnega in model simbolističnega romana pri Cankarju. – JiS 28 (1982/83), 2–10.

Cankar, Ivan: Dream visions and other selected stories. Transl. from Slovenian by Anton Družina. Willoughby Hills, Ohio, Slovenian research center of America 1982. XII, 203 str. (Slovenian literature series.)

Kermauner, Taras: Metodološki uvod v knjigo Cankarjeve dramatike. – Sodobnost 30 (1982), 61–78, 195–211, 300–317.

Kos, Janko: Ivan Cankar na križpotju romanskih, germanskih in slovanskih literatur. – Sodobnost 30 (1982), 1184–1188.

Mitrović, Marija: Kralj Betajrove Ivana Cankarja. Bgd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva 1982. 124 str. (Biblioteka Portret književnog dela).

Ozbal, Irma M.: Emigrants in Ivan Cankar's fiction. – Slovene studies (New York) 4 (1982), 99–111.

Pogačnik, Jože: Poruke i pouke prosvetiteljske tradicije. – Revija (Osijek) 22 (1982), br. 4, 14–30. Ob Cankarjevih Hlapcih.

– Problem »afirmativne kulture« v Cankarjevem delu. – JiS 28 (1982/83), 29–33.

Rotar, Braco: O meji razumljivosti. – NRazgl 31 (1982), 546–547.

Tudi o Cankarjevi komediji Za narodov blagor.

Virk, Tomislav: Dve legendi. – 2000 1982, št. 21/22, 107–112.

Bratje Karamazovi in Hlapec Jernej in njegova pravica.

CANKAR IZIDOR

Gradišnik, Branko: Izidor Cankar, nesojeni mojster prevajanja, in njegovi prevodi iz angleške književnosti. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 271–278.

CIGLER JANEZ

Jevnikar, Martin: Ostalina pisatelja Janeza Ciglerja v Višnji gori. – Glasnik SDD 12 (1982), 133–135.

ČUFAR TONE

Cesar, Emil: »Vstaja nov slovenski rod, ki bo ostvaril Prešernovo Zdravljico«. (Iz poslovnega pisma Toneta Čufarja.) – Obzornik 9 (1982), 593–599.

O zadnjih letih (pod okupacijo) in smrti Toneta Čufarja.

DESTOVNIK-KAJUH KAREL

Destovnik-Kajuh, Karel: Markacije. Izbrane pesmi in pisma. Izbr., ured., spremno besedo in opombe napis. Denis Poniž. Lj., MK 1982. 132 str. (Kondor. 200)

DEV FELIKS

Pretnar, Tone: O Devovem dramskem verzu. – JiS 27 (1981/82), 99–105.

FINŽGAR FRAN SALEŠKI

Finžgar, Fran Saleški: Zbrano delo. Četrta knjiga. Pod svobodnim soncem. Ured. in opombe napis. Jože Šifrer. Lj., DZS 1982. 630 str. (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. 135)

Šolinc, Vinko: Pogovor s Finžgarjem. – Glasnik SDD 12 (1982), 131–133.

FORSTNERIČ FRANCE

Šimundić, Mate: France Forstnerič. – Zadarska revija 31 (1982), 62–63.

GLAZER JANKO

Glazer, Alenka: Prostor in čas v poeziji Janka Glazerja. – JiS 27 (1981/82), 137–142.

GLONAR JOŽA

Jež, Nikolaj: Glonarjev prevod »Kmetov«. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 267–270.

GOVEKAR FRAN

Moravec, Dušan: Pisma Frana Govekarja. 2. knjiga. Lj., SAZU 1982. 282 str. (Dela SAZU. Razr. za filol. in lit. vede. Korespondence pomembnih Slovencev. 5/II)

GRADIŠNIK BRANKO

Pretnar, Tone: Lovi kakor da hoče oživeti iz. (O verzem v Gradišnikovi Zemljizemljizemlji). – SR 30 (1982), 419–435.

GRADNIK ALOJZ

Fatur, Bogomil: Poezija Alojza Gradnika. – Primorska srečanja 6 (1982), 347–353.

Gradnik, Alojz: Pesmi. (Izbr., ured. in spremno študijo napis. Denis Poniž. Uvodni esej Josip Vidmar. Likovne priloge izbr. in koment. Ivan Sedej.) Lj., MK 1982. 274 str.

Str. 5–21: Josip Vidmar: Alojz Gradnik, Svetle samote; str. 221–256: Denis Poniž: Trenutki in večnost Gradnikove lirike.

Poniž, Denis: Pesnikovo življenje, pesnikov smrt. Ob stoletnici rojstva Alojza Gradnika. – Nrazgl 31 (1982), 644.

– Trenutki in večnost Gradnikove lirike. (Odломki iz študije, ki bo izšla v knjigi »Alojz Gradnik: Pesmi« pri Mladinski knjigi.) – Primorska srečanja 6 (1982), 197–203.

Potokar, Tone: Alojz Gradnik v prevodih. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 231–239.

Slovenska osnovna šola Alojz Gradnik v Števerjanu. Izdano ob poimenovanju šole 18. decembra 1982. Števerjan, Odbor za poimenovanje šole 1982. 71 str.

Vsebuje mdr.: Marjanka Terpin, Življenje in delo Alojza Gradnika, pesnika Gorjskih Brd.

Vodnik, France: Pesnik Alojz Gradnik. – Mohorjev koledar 1982, 72–74.

GRAFENAUER NIKO

Grafenauer, Niko: Od A do Nič. – Otroci in knjiga 16 (1982), 34–41.

O lastnem pesnjenju za mladino.

– Poezija in družba. Sprašuje Jože Horvat, odgovarja Niko Grafenauer. – Nova revija 1 (1982/83), 454–460.

GRAH DRAGO

N[ovak], V[ilko]: V spomin Dragu Grah. – Stopinje 1982, 101–102.

GREGORČIČ SIMON

Gantar, Kajetan: Gregorčičev poskus prevajanja Homerja. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 127–139.

Pagon-Ogarev, Andrej: Pred sto leti je izšel prvi zvezek Gregorčičevih pesmi. – Jadranski koledar 1982, 101–107.

Smolej, Viktor: Simon Gregorčič. – Mohorjev koledar 1982, 83–84.

GRUDEN IGO

Osnovna šola Igo Gruden, Jamlje. Slovensko poimenovanje 30. maja 1982. V Jamljah, Pripravljalni odbor 1982. 24 str.

Str. 7–11: Učiteljice: Igo Gruden.

GRÜN HERBERT

Stanovnik, Majda: Herbert Grün in prevajanje. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 345–354.

HANŽEK MATJAŽ

Poniž, Denis: Obdobja. Esej o pesniških projektih Matjaža Hanžka. – Dialogi 18 (1982), 807–811.

HARTMAN MILKA

Hartman, Milka: Milka Hartman. Celovec-Dunaj, Feliks J. Bister 1982. 3 zv.

1. Življenje. Tekst in dokumentacija: Feliks J. Bister. 200 str.

2. Poezije. 140 str.

3. Melodije. Harmoniziral Hanzi Gabriel. 167 str.

HOFMAN BRANKO

Hofman, Branko: I umetnost i istorija traže istine.

Intervju. – Književne novine (Beograd) 34 (1982), br. 642, 12.

JANČAR DRAGO

Kermauner, Taras: Še tak sanjač se nazadnje ujame. Gled. list SNG drama 1981/82, 50–58.

O drami Disident Arnož.

Rupel, Dimitrij: Usoda upornika. Gled. list SNG drama 1981/82, 60.

O drami Disident Arnož.

JANEZ SVETOKRIŠKI

Koruza, Jože: Funkcija humorja v pridigah Janeza Svetokriškega. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 18 (1982), 7–23.

JARNIK URBAN

Jurančič, Janko: Jarnikov slovenački prevod ruskoslovenskog teksta iz Cvetnika Jovana Rajića. – Naučni sastanak slavista u Vukove dane 1981. Referati i saopštenja knj. 11/3. Bgd. 1982, 49–58.

JURČIČ JOSIP

Barbarič, Štefan: Razstava o Jurčiču v Slovanski knjižnici. – Zbornik občine Grosuplje 12 (1982), 95–97.

Budkovič, Cvetko: Spominska proslava ob 100. obletnici Jurčičeve smrti, 7. maja 1981, Muljava. – Zbornik občine Grosuplje 12 (1982), 101–102

Jurčič, Josip: Zbrano delo. Deseta knjiga. Literarni članki. Podlistki. Ocene. Politični članki 1. del. Dodatek. Ured. in opombe napis. Janez Logar. Lj., DZS 1982. 589 str. (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. 134)

Kocijan, Gregor: Pripovedne značilnosti Jurčičevih »značajevk«. – JiS 27 (1981/82), 201–209.

Odlomek iz daljše študije.

– Simpozij o Josipu Jurčiču na Muljavi. – Zbornik občine Grosuplje 12 (1982), 77–83.

S povzetki referatov Antona Slodnjaka (Pripovednik in kritik), Štefana Barbariča (Jurčič in Turgenjev), Franceta Bernika (Levstik in Levčevi pogledi na literaturo), Matjaža Kmecla (O Levstikovih logikih), Gregorja Kocijana (Jurčičevo delo in literarno-kritični odmevi), Janka Modra (Nekaj misli o Jurčičevi poti v svet), Martine Orožen (Jezikovne značilnosti Jurčičeve humoreske Kozlovska sodba v Višnji gori), Jožeta Pogačnika (Jurčičevemu Sosedovemu sinu na rob), Dimitrija Rupla (Družbene razmere in razmerja v Jurčičevem romanu Doktor Zober), Matjaža Kmecla (Pozabljeni in založeni spominska pričevanja o Jurčiču).

Kolšek, Peter: Deseti brat. Ob novem slovenskem filmu. – NRazgl 31 (1982), 297.

KALAN FILIP

Košir, Manca: Interviewing Filip Kalan. To live with open eyes. – Le livre Slovène 20 (1982), No 1/2, 2–16.

KERMAUNER TARAS

Javoršek, Jože: Portret Tarasa Kermaunera. – *Oko* (Zagreb) 10 (1982), br. 275, 4–5, br. 276, 4.

Kermauner, Taras: Anketa »Republike« i odgovori Tarasa Kermaunera. – *Republika* (Zagreb), 38 (1982), br. 11, 135–136.

O načinu svojega književnega dela.

– Nisem stalinist, a tudi dekadent ne. – *Nova revija* 1 (1982/83), 100–104.

– Usoda mojega rokopisa. – *Nova revija* 1 (1982/83), 758–761.

KERSNIK JANKO

Kadić, Ante: »Death of a villager« by J. Kersnik: a reflection on death in literature. – *Slovene studies* (New York) 4 (1982), 15–20.

KOCBEK EDVARD

Gradišnik, Janez: Manj znana usoda Kocbekovih novel. – *Nova revija* 1 (1982/83), 938–940.

O knjigi *Strah* in pogum.

Hribar, Tine: Presežnost poezije. – *Nova revija* 1 (1982/83), 43–47.

Ob pesmi *Darežljivost* pesmi.

Hribar, Spomenka: Listina zgodovine. – *Nova revija* 1 (1982/83), 690–698.

Inkret, Andrej: Kocbekove štiri partizanske novele. – *Nova revija* 1 (1982/83), 189–192.

Strah in pogum.

– Skica za življenjepis Edvarda Kocbeka. – *Nova revija* 1 (1982/83), 676–681.

Kocbek, Edvard: Trije rokopisi. – *Nova revija* 1 (1982/83), 669–671.

Faksimile rokopisov treh neobj. pesmi.

– Troje Kocbekovih pisem. – *Nova revija* 1 (1982/83), 672–675.

Josipu Vidmarju, Vitomilu Zupanu, Andreju Inkretu. Obj. tudi odlomki iz dnevnika o Zupanovem Menuetu.

Kovačič-Peršin, Peter: Kocbekovo pojmovanje krščanske vere. – 2000 1982, št. 21/22, 25–30.

Poniž, Denis: Esej o poeziji Edvarda Kocbeka. – *Polja* (Novi Sad), 28 (1982), br. 278, 186–188.

– Lirski i epski zapisi o Kocbekovu Pentagramu. – *Književnost* (Bgd) 37 (1982), 257–266.

Rožanc, Marjan: Kako sem ponovno odkril Boga in kako sem kljub temu ostal nevernik ali Edvard Kocbek. – 2000 1982, št. 21/22, 97–106.

Rupel, Dimitrij: Kocbekova strah in pogum. Odlomek iz daljše študije. – *Nova revija* 1 (1982/83), 682–689.

– Predavanje o Kocbeku. *FSPN* 8. XI. 1981. – *Književna reč* (Bgd) 11 (1982), br. 188, 5.

KOLEDNIK FERDINAND

Jevnikar, Martin: Dr. Ferdinand Kolednik. – *Koledar Goriške Moh. družbe* 1982, 73–74.

Moder, Janko: Iznajdljiv posrednik slovenske književnosti. Po zaslugi Ferdinanda Kolednika bero »Jurija Kozjaka« skoraj po vsem svetu. – *Rodna gruda* 29 (1982), št. 8/9, 32–33.

– O prispevku Ferdinanda Kolednika k Jurčičevi poti po svetu. Ob stoletnici Jurčičeve smrti in ob Kolednikovi osmrtnici. – *Zbornik občine Grosuplje* 12 (1982), 59–76.

KOPČAVAR CENE

Bajt, Drago: Prevajalec Cene Kopčavar. – V: *Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem*. Lj. 1982, 333–343.

KOPITAR JERNEJ

Krause, Friedhilde: Georg Heinrich Pertz und Jernej Kopitar. – *Zeitschrift für Slawistik* (Berlin) 27 (1982), 109–114.

KORITNIK GREGOR

Gjurin, Velemir: Gregor Koritnik in njegov prevod Krokara. – *Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem*. Lj. 1982, 279–310.

KOSMAČ CIRIL

Glušič, Helga: Novelistika Cirila Kosmača. (Pitanje sinteze tradicionalne i moderne proze.) – *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 1981. Referati i saopštenja knj. 11/2. Bgd 1982, 317–322.

KOSMAČ FRANCE

Milarić, Vladimir: »Partizani« Franceta Kosmača. – *Otrok* in knjiga 15 (1982), 20–22.

KOSOVEL SREČKO

A. L.: Slataper in Kosovel le dva kraška pesnika? – *Most* 63/64 (1982), 144–151.

Vzporedno slov.-ital. besedilo.

Berger, Aleš: Srečko Kosovel kot prevajalec Aloysiusa Bertranda. – V: *Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem*. Lj. 1982, 263–265.

– Srečko Kosovel v besedi in sliki. Lj., MK 1982, 24 str. (Obrazi)

Flaker, Aleksandar: Railway lyrics: the Slavic forms. – *Canadian review of comparative literature* 9 (1982), No 2, 172–187.

Andrej Belyj, Oton Župantič, Srečko Kosovel, Dobriša Cesarić.

Kermauner, Taras: Ali je Kosovelova religiozna, etična, socialna drža še zavezljiva? – *Most* 63/64 (1982), 210–237.

Vzporedno slov. – ital. besedilo.

Kosovel, Srečko: *Otrok s sončnico*. Ured. Joža Mahnič. Celje, Mohorjeva družba 1982. 86 str. Str. 5-8: Joža Mahnič, Srečkove otroške.

Šrmpf, Franc: Srečko Kosovel in Tagore. – *JiS* 27 (1981/82), 121–123.

Isto v: *Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem*. Lj. 1982, 369–372.

KOVAČIČ LOJZE

Košir, Manca: Pogovor z Lojzetom Kovačičem. – *Nova revija* 1 (1982/83), 175–182.

KOZAK JUŠ

Nemec, Krešimir: Esezizam u »Maskama« Juša Kozaka. – *Zadarska revija* 31 (1982), 16–24.

KOZAK PRIMOŽ

Inkret, Andrej: Ob smrti Primoža Kozaka. – *Sodobnost* 30 (1982), 1–4.

Kos, Janko: Spomin na Primoža Kozaka. – *NRazgl* 31 (1982), 12.

KRANJEC MIŠKO

Zadavec, Franc: Mladost v močvirju in dvoje, troje vprašanj. – V: Kranjec, M.: *Mladost v močvirju*. Lj., MK 1982. 2. knj., 227–235.

KURALT MARTIN

Pretnar, Tone: On Kuralt's Slovene and German translations of Bogusławski's song »Świat srogi, świat przewrotny«. – V: *The structure of the literary process: Studies dedicated to the memory of Felix Vodička*. Amsterdam/Philadelphia 1982, 371–383. (Linguistic & literary studies in Eastern Europe. 8)

LAH IVAN

Vidrih, Nives: Antologija češke poezije Ivana Laha. – V: *Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem*. Lj. 1982, 251–262.

LEVSTIK FRAN

Baš, Angelos: Pričevanja Frana Levstika o noši. – *Glasnik SED* 22 (1982), 6–11.

Dolenc, Jože: Leto 1981 v znamenju Frana Levstika. – *Mohorjev koledar* 1982, 84–85.

Dolenc, Milan: Fran Levstik, čebelarstvo in podkovstvo. – *Glasnik SM* 6 (1982), 39–41.

Kmecl, Matjaž: Levstikova smrt. – *Slovenski koledar* 29 (1982), 132–137.

Koruza, Jože: Levstikov Juntez kot gledališki in jezikovni eksperiment. – *JiS* 27 (1981/82), 177–181.

Kos, Janko: Levstik in Andersen. – *SR* 30 (1982), 241–266.

Kremenšek, Slavko: O ljudstvu in ljudski kulturi v Levstikovih spisih. – *Glasnik SED* 22 (1982), 3–6.

Levstikov zbornik. Simpozij 1981. V Lj., SM 1982. 200 str.

Vsebina: Josip Vidmar, Govor na Levstikovem grobu; Bratko Kreft, Uvodna beseda; Anton Slodnjak, O Levstikovem značaju in delu; Vasilij Melik, Levstikovo mesto v slovenskem političnem življenju; Dimitrij Rupel, Politika Frana Levstika; Martina Orožen, Levstikovi pogledi na jezik; Joža Mahnič, Jezik in slog Levstikove proze; Stanislav Suhadolnik, Levstikov odnos do Prešernovega jezika in njegovi posegi vanj, zlasti ob Klasju; Matjaž Kmecl, Levstikovo literarno programiranje; Štefan Barbarič, Levstik in Jurčič; Taras Kermauner, Jurčičev in Levstikov Tugomer; Jože Pogačnik, Kopitarjeva miselna dediščina v Levstikovem kulturološkem konceptu; Aleksander Zorn, Levstikovo pojmovanje romana; Matej Rode, Fran Levstik kot prevajalec; Iz razprave.

Mitrović, Marija: Martin Krpan između usmenih modela i modernog pripovedanja. – *Književna istorija* 14 (1982), 537–547.

Močnik, Rastko: Sociološki pogled na Levstikovega »Martina Krpana«. – *NRazgl* 31 (1982), 609–610.

– Zgled iz sociologije književnosti: sociološki pogled na Levstikovega »Martina Krpana«. – *Mentor* 3 (1982), št. 8/9, 1–8.

Ognjanović, Dragutin: Levstik i deca. – *Stremljenje (Priština)* 23 (1982), br. 4, 85–98.

Orožen, Božena: Fran Levstik in štajerski Slovenci. – *Obrazi* 12 (1982), 46–53.

Rode, Matej: Fran Levstik kot prevajalec. – V: *Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem*. Lj. 1982, 42–54.

– Fran Levstik – prevajalec. – *Obrazi* 12 (1982), 54–55.

Terseglav, Marko: Levstik in ljudsko slovstvo. – *Glasnik SED* 22 (1982), 11–22.

Vigle, Jagoda: Veliki Slovenec iz malih Retij. 150 let od rojstva Frana Levstika. – *Rodna gruda* 28 (1982), št. 12, 14–15.

Vratuša, Anton: Ob sklepu Levstikovega leta. Ob zadostčenju, da je doživljalo Levstikov pomen vse ljudstvo, ne smemo pozabiti na nove in neprenehne naloge, predvsem glede jezika. – *NRazgl* 31 (1982), 38.

Željeznov, Dušan: Prvi zgledni Puškin v Levstikovem prevodu. – V: *Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem*. Lj. 1982, 55–61.

LEVSTIK VLADIMIR

Bajt, Drago: Prevajalska načela Vladimirja Levstika. – V: *Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem*. Lj. 1982, 221–230.

Jurišić, Šimun: Kako je Vladimira Levstika preveo Ivo Andrić. »Verzi« u prijevodu. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 241–243.

Željeznov, Dušan: Vladimir Levstik in Puškin. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 211–220.

LINHART ANTON TOMAŽ

Lencek, Rado L.: At the roots of the Slovene intellectual disassociation from the Illyrian movement – Slovene studies (New York), 4 (1982), 41–48.

Ob slovenskem prevodu Linhartove Zgodovine.

LOKAR DANILO

Kovič, Kajetan: Burja pred tišino. Devetdesetletnica Danila Lokarja. – NRazgl 31 (1982), 266–267.

Lokar, Danilo: Burja pred tišino. Izbrane novele. Urednik Kajetan Kovič. Bibliografijo in kronološki pregled sestavi Marijan Breclj. Lj., DZS; Koper, Lipa 1982. 453 str.

Str. 415–448: Marijan Breclj, Bibliografija Danila Lokarja; 449–454: Kronološki pregled Lokarjevega življenja in dela.

– »Vedno sem živel v umetnosti, tudi ko nisem pisal. Dajala mi je slast za življenje.« – Knjiga 82, 257–266.

Poniž, Denis: Svet ljudi, svet mornikov. O prozi Danila Lokarja. – Primorska srečanja 6 (1982), 354–358.

LUŽAN PAVLE

Kermauner, Taras: Crna komedija. Uz Lužanove Srebrne niti. – Scena (Novi Sad) 18 (1982), br. 2, 26–34.

MAJAR MATIJA

Szőke, Lajos: Adalékok Matija Majar munkásságához. – V: Nemzetközi szlavisztikai napok. Szombathely 1982, 150–159.

Prispevki k dejavnosti Matije Majarja.

MAKAROVIČ SVETLANA

Petrov, Aleksandar: Preobražaji »Zelenog Djordja«. O poemi Svetlane Makarovič. – Književna reč (Bgd) 11 (1982), 186–187.

MEŠKO KSAVER

Šolinc, Vilko: Srečanje z Meškom. – Glasnik SDD 12 (1982), 88–91.

MILČINSKI FRAN

Milčinski, Fran: Fran Milčinski. Izbor, spremna beseda in opombe Breda Slodnjak. Lj., MK 1982. – (Izbrana mladinska beseda)

1. Tolovaj Mataj in druge zgodbe. 1982. 208 str.

Slodnjak, Breda: Fran Milčinski. – Mohorjev koledar 1982, 75–77.

MRZEL LUDVIK

Rožanc, Marjan: Kako sem odkril vsemogočno besedo ali Ludvik Mrzel. – Dialogi 1982, 543–547.

MURN JOSIP

Stanovnik, Majda: Murn in prevajanje literature. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 203–210.

NOVAK BOGDAN

Kovač, Jože: Oh, ta nesrečna zunajliterarna snov. O funkciji snovi v satiričnem romanu Bogdana Novaka Na drugi strani Ljubljane. – NRazgl 31 (1982), 517.

NOVAK BORIS A.

Poniž, Denis: Žeja jezika (poezija Borisa A. Novaka). – Dialogi 1982, 7–9.

NOVY LILI

Fleré, Djurdja: Lili Novy in zlata medalja Otona Župančiča. – V: Iz zgodovine prevajanja na Slovenskem. Lj. 1982, 311–318.

PAVČEK MARKO

Kmecl, Matjaž: O pjesničkom uznesenju mladog pjesnika Marka Pavčeka. Odlomci. – Zadarska revija 31 (1982), 41–43.

PAVČEK TONE

Horvat, Jože: Intervju Sodobnosti: Tone Pavček. – Sodobnost 30 (1982), 1115–1131.

PIRJEVEC DUŠAN

Pirjevčev zbornik. Uredil Tine Hribar. Maribor, Obzorja 1982. 279 str. (Znamenja. 62–63)

Vsebina: Tine Hribar, Pot do zbornika; Taras Kermauner, Srečanje z Dušanom Pirjevcom; Dimitrij Rupel, Pirjevčeva drama Ljudje v potresu; Andrej Inkret, Preraščanje in razlika; Denis Poniž, Dušan Pirjavec in začetki moderne analize literarnih del na Slovenskem; Ivan Urbančič, Dopuščanje biti (pogovor z Dušanom Pirjevcom); Maksim Sedej ml., Portret Dušana Pirjevca; Spomenka Hribar, Dušan Pirjavec in vprašanje o bogu; Niko Grafenauer, Roža ničesar, nikogaršnja roža; Tine Hribar, Revolucija, katarza in imitatio Christi.

PODBEVŠEK ANTON

Komelj, Milček: Vloga Antona Podbevška. Skica iz pisem in spominov. – NRazgl 31 (1982), 615–616.

Pojasnilo Katke Šalamun-Biedrzycke na str. 684. Dodatno pojasnilo M. Komelja na str. 713.

POTRČ IVAN

Košir, Manca: Intervju Sodobnosti: Ivan Potrč. – Sodobnost 30 (1982), 337–349.

PREGELJ IVAN

Zadravec, Franc: Dramatika Ivana Preglja. – SR 30 (1982), 151–176.

PREŠEREN FRANCE

Andoljšek, Ivan: Ko se je šolal pesnik Prešeren v

Ribnici na Dolenjskem. – Sodobna pedagogika 33 (1982), 206–214.

Juhant, Janez: Prešeren – mislec novega veka. – Bogoslovni vestnik 42 (1982), 496–504.

Kos, Janko: Prešeren in bidermajer. – SR 30 (1982), 47–68.

Novak, Vilko: Prešeren v Ribnici in o tedanji ljudski šoli. – JiS 28 (1982/83), 26–27.

Paljetak, Luko: »Še en pesnik več«. Govori prevajalec Prešerna v hrvaščino – . – NRazgl 31 (1982), 272, 261.

Prešeren, France: France Preseren. Poète slovène. 1800–1849. Préface et adaptations françaises par Marc Alyn d'après les traductions de Viktor Jesenik. [Francija], Formes et langages 1982. 152 str.

Str. 7–24: France Preseren, poète slovène 1800–1849 par Marc Alyn.

– Poezija. Cjelokupno pjesničko djelo. Preveo i sastavio Luko Paljetak. Zagreb, Nakladni zavod MH 1982. 366 str. (Arion)

Rupel, Dimitrij: Neizmerna odgovornost poezije. – Nova revija 1 (1982/83), 38–42.

Ob Prešernovi glosi.

PREŽIHOV VORANC

Brenk, Kristina: Kruh upanja. Spomini na Prežih. Lj., Borec 1982. 158 str.

Str. 155–158: Drago Drušković, Sprema beseda.

Glušič, Helga: Rumunske teme u Prežihovoj prozi. – V: Radovi V jugoslovensko-rumunskoj simpozijuma. Bgd 1982, 257–261.

Pogačnik, Jože: Samonikli Prežihova Voranca. Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva 1982. 111 str. (Biblioteka Portret književnog dela)

REBULA ALOJZ

Bressan, Arnaldo: K Rebulovemu romanu V Sibilinem vetru. – Sodobnost 30 (1982), 1064–1075.

REMEC MIHA

Poniž, Denis: Mali esej o Iksionu Mihe Remca ali kakaj me moti znanstvena fantastika. – Dialogi 1982, 252–256.

RIBIČ IVAN

Janež, Stanko: Ivan Ribič-Stojan. In memoriam. – NRazgl 31 (1982), 103.

ROŽANC MARJAN

Košir, Manca: Intervju Sodobnosti: Marjan Rožanc. – Sodobnost 30 (1982), 666–676.

Rožanc, Marjan: Istorija se ne stvara, istorija se pati. Za »Književnu reč« govori Marjan Rožanc. Razgovarala Manca Košir. – Književna reč (Bgd) 11 (1982), br. 193/94, 16–17.

RUPEL DIMITRIJ

Hribar, Tine: Revolucija in intelektualci. – Gled. list SNG drama 1982/83, 9–10.

Kermauner, Taras: Job danes. – Gled. list SNG drama 1982/83, 12–15.

Novak, Boris A.: Jobovo trpljenje kot arhetip človeške usode. (Odlomek iz dramaturške razčlenitve drame Job Dimitrija Rupla). – Gled. list SNG drama 1982/83, 6–7.

SAMEC JANKO

Glej pri Budal, Andrej!

SAMSA MARA

Domjo – osnovna šola Mara Samsa. Ob poimenovanju šole 1. maja 1982. Ured. Jože Koren. Domjo, pripravljalni odbor 1982. 96 str.

Str. 9–21: Jože Koren, Mara Samsa. Življenje, delo in boj; str. 23–29: Jasna Rauber, Mara Samsa v ogledalu svojih junakinj.

SELIŠKAR TONE

Paljetak, Luko: Tone Seliškar. – Zadarska revija 31 (1982), 51.

SIVEC IVAN

Pretnar, Tone: Laški enajsterec v Zupanovem Levitanu in Sivčevi povesti Tedaj so cvetele češnje. (Poskus »pomenljivosti« verzne vzorca na osnovi netipičnih besedil.) – JiS 28 (1982/83), 44–50.

SLANA MIROSLAV

Slana, Miroslav-Miros: Zakaj zapiramo knjige namesto hudodelcev. Prispevek k literarnemu Štatenbergu 1982 Usoda mojega rokopisa o demagoški psihologiji zasebnštva in natisnjenem romanu Proletarec v bunkerju. – Nova revija 1 (1982/83), 941–949.

SLOMŠEK ANTON MARTIN

Grmič, Vekoslav: A. M. Slomšek in njegovo delo. Ob stodvajsetletnici smrti. – NRazgl 31 (1982), 706.

SUHODOLČAN LEOPOLD

Kajzer, Janez: Dečja proza i književni izumi Leopolda Suhodolčana. – Detinjstvo (Novi Sad) 8 (1982), br. 3/4, 21–27.

SVETINA IVO

Svetina, Ivo: Uvod k usodi. »Usoda mojega rokopisa«, Štatenberk 1982. – Nova revija 1 (1982/83), 754–757.

O rokopisu knjige »Vaša partijska ljubezen, očetel Herojska smrt življenja... 1972«.

ŠEGA DRAGO

Šega, Drago: Pogovor z Dragom Šego. – Nova revija 1 (1982/83), 801–816.

Spraševal Dimitrij Rupel.

ŠELIGO RUDI

Poniž, Denis: Zrenje Agate Schwarzkobler. – Problemi 20 (1928), št. 3 (217), 57–64.

Šeligo, Rudi: Triptih Agate Schwarzkobler. Spretni besedi sta napisala Taras Kermauner in Denis Poniž. V Lj., MK 1982. 119 str. (Kondor. 205)

Str. 81–99: Taras Kermauner, Med nemočjo in fascinacijo; str. 100–118: Denis Poniž, Zrenje Agate Schwarzkobler.

ŠIFRER TONE

Šifrer, Jože: Ob spominski plošči pisatelja Tone-ta Šifrerja. – Loški razgledi 29 (1982), 143–144.

Štih, Bojan: Svatba. – Gled. list SNG Maribor drama 36 (1981/82), št. 1, 5–7.

ŠMIT JOŽE

Ilich, Iztok: Ob 60-letnici človeka in pesnika Jožeta Šmita. – Knjiga 82, 436–438.

Intervju.

Kmecl, Matjaž: Črta pod izpesnjenimi pravljičami. – V: Šmit, Jože: Eden izmed vas. Lj., CZ 1982, 145–161.

ŠULER KRISTINA

Slana, Miroslav: Enovitost Kristine Šulerjeve. – Borec 34 (1982), 384–385.

TAVČAR IVAN

Boršnik, Marja: Dopolnilo k Tavčarjevi korespondenci zadnje dobe. – SR 30 (1982), 476–491. Pisma hčerki Pipi in zetu Vladimiru Arku.

Martinović, Juraj: Tavčareva Visočka kronika. – V: Tavčar, Ivan: Visočka kronika. Sarajevo, V. Masleša 1982, 5–47.

TAVČAR ZORA

Pisateljica Vetrja v laseh. – Književni glasnik MD n. s. 2 (1982), 11–12.

TRDINA JANEZ

Glogović, Mario: Anagrafski podatki o reškem obdobju v življenju Janeza Trdine. – JIS 28 (1982/83), 81–83.

TRUBAR PRIMOŽ

Dolar, Jaro: Mnogokrat izgubljena, vendar živa že stoletja. Napeta, skoraj pustolovska zgodba o eni od najredkejših, vsekakor pa o najzanimivejši slovenski knjigi – Trubarjevi »Cerkovni ordningi«. – Slovenski koledar 29 (1982), 52–54.

Flanik, Rudolph: Trubar and his biographers. – Slovene studies (New York) 4 (1982), 49–56.

Mirko Rupel, Jože Javoršek, Jožko Humar.

Rajhman, Jože: Trubarjev Ta celi novi testament (1582–1982). – Mohorjev koledar 1982, 147–148.

UDOVIČ JOŽE

Novak, Boris A.: Iskra v besedi. Ob sedemdesetletnici pesnika Jožeta Udoviča. – NRazgl 31 (1982), 682.

VEGRI SAŠA

Pretnar, Tone: Za tako reč ni taka reč. Poskus branja Konstelacij Saše Vegri. – JIS 28 (1982/83), 24–26.

VIDMAR JOSIP

Martinović, Juraj: Varijacije na tri Vidmareve teme. – Treći program Radio Sarajeva 11 (1982), br. 36, 571–580.

Strehovec, Janez: Temeljno opredeljevanje lepega. Zapis o Vidmarjevem »Eseju o lepoti«. – NRazgl 31 (1982), 40–41.

VODOVNIK JURIJ

Vodovnik, Jurij: Jurij Vodovnik in njegova ljudska pesniška zapuščina. Pripr., zbral in ured. Stane Gradišnik. Slovenska Bistrica, Samopr. interesna skupnost 1982. 46 str.

Str. 6–12: Stane Gradišnik, Jurij Vodovnik, pevec in pesnik s Pohorja.

VOMBERGAR JOŽE

Jevnikar, Martin: Dramatik Jože Vombergar. – Koledar Goriške Moh. družbe 1982, 76–78.

VRAZ STANKO

Baš, Angelos: O predmetu Vrazovega etnološkega dela na Slovenskem. (Odlomek iz rokopisa.) – V: Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije 1. Lj. 1982, 9–14.

– Poglavlja iz etnološkega dela Stanka Vraza na Slovenskem. – Traditiones 7/9 (1978–80), Lj. 1982, 189–249.

Bošković-Stulli, Maja: Stanko Vraz kao folklorist. – V: Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije 1. Lj. 1982, 9–14.

Terseglav, Marko: Stanko Vraz in slovensko romantično gibanje za ljudsko pesem. – V: Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije 1. Lj. 1982, 25–36.

WUDLER BORIVOJ

Stopar, Ivan: In memoriam. – Obrazi 12 (1982), št. 1/2, 2–3.

ZAJC DANE

U znaku sudbine ili pjev lude. – Književne novine 34 (1982), br. 654, 22–23.

Intervju, sprašuje Josip Osti.

ZIDAR PAVLE

Kovačič-Peršin, Peter: Domišljeni človek Pavleta Zidarja. – 2000 1982, št. 21/22, 113–118.

Ob romanu Razoroženi prerok.

ZLOBEC CIRIL

Horvat, Jože: Intervju Sodobnosti: Ciril Zlobec. – Sodobnost 30 (1982), 40–55.

Lainšček, Franc-Feri: Intervju s Cirilom Zlobcem. Življenje je skrajno nesentimentalno. – Mentor 3 (1982), št. 10, 8–13.

ZUPAN VITOMIL

Kowalska, Urszula: Januszowe twarze historii. – Literatura na świecie (Warszawa) 1982, nr. 2 (127), 180–193.

O Menuetu za kitaro.

Zupan, Vitomil: Vitomil Zupan talks to Manca Košir for »Književna reč«. – Književna reč (Bgd) 1982 (medunarodno izd.) br. 2/3, 6–7.

Glej tudi pri Sivec, Ivan!

ŽIGON JOKA

Planina, France: + Joka Žigon – Loški razgledi 29 (1982), 156.

ŽUPANČIČ OTON

Brecelj, Marian: Nekaj prisotnosti Otona Župančiča na Goriškem. – V: Slovenska osnovna šola »Oton Župančič« v Gorici. Gorica 1982, 11–13.

– Župančičeva poezija v italijanščini. – Prav tam, 14–20.

Cooper, Henry R., Jr.: Župančič and Whitman. – Southeastern Europe (Tempe, Arizona) 9 (1982), 147–159.

Grafenauer, Niko: Lov in beg. – Nova revija 1 (1982/83), 507–520.

Interpretacija Župančičeve pesmi Večerna impresija.

Marković, Slobodan Ž.: Prisutstvo i prihvatanje poezije za decu Otona Župančiča na srpskohrvatskom jeziku. – V: Marković, Sl. Ž.: Zapisi o pojavama u književnosti za decu. Gornji Milanovac, Dječje novine 1982, 56–61.

Šerc, Slavo: Vzporednice in vplivi. Poezija Otona Župančiča in Richarda Dehmela. – Dialogi 1982, 595–598.

Župančič, Oton: Zbrano delo. Osmi knjiga. Gledališke ocene, članki, govori in izjave. Neobjavljeni gledališki članki. Zapiski in dnevniki. Ured. Joža Mahnič in Josip Vidmar. Besedilo pripr. in opombe napis. Joža Mahnič. Lj., DZS 1982. 414 str. (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. 136)

Glej tudi pri Kosovel, Srečko in Novy, Lili!

ANTOLOGIJE

Izabrane slovenske drame. Izabr. i prir. Branko Hečimović. Prev. Mirjana Hečimović, Luko Paljetak, Ana Marija Kobal. Zgb, Znanje 1982. 346 str. (Biblioteka itd. 98)

Vsebina: Branko Hečimović, Slovenska dramska književnost; Ivan Cankar, Kralj Betajnovce, Sablazan u dolini Šentlorjanskoj; Slavko Grum, Dogadaj u mjestu Gogi; Dominik Smole, Antigona; Primož Kozak, Alera.

Naši na tujih tleh. Antologija književnosti Slovencev v Severni Ameriki. Izbor, ureditev, predgovor, opombe in spremno besedilo Jerneja Petrič. Prevodi nemških in angleških tekstov Štefan Vevar in Andrej Arko. Lj., CZ 1982. 523 str.

Pesniški almanah mladih. Almanah so pripr. in ured. Aleš Berger, Janez Mušič, Boris A. Novak. Lj., MK; Maribor, Obzorja 1982. 312 str. (Pôta mladih. Izredna knj.)

Prve stopinje? Literarni zbornik avtorjev 10. republiškega srečanja pesnikov in pisateljev začetnikov, februar 1982. Lj., Zveza kulturnih organizacij Slovenije 1982. 22 str.

METODIKA

Ahačič, Draga: Metodika neposredne gledališke vzgoje za začetnike. – JiS 27 (1981/82), 158–166.

Batič, Milena: Drugo polletje na šolskem odru. Maribor, samozaložba 1982. 132 str.

Cuderman, Vinko: Poskus interpretacije lirske pesmi z metodo modificiranega programiranega pouka. – JiS 27 (1981/82), 105–112, 225–233.

Erjavšek, Bojan: Kako doseči učinkovitejše in hitrejša branja. – Sodobna pedagogika 33 (1982), 179–185.

Fatur, Silvo: Književnost II. Učbenik. Maribor, Obzorja 1982. 178 str. (Srednje izobraževanje. Skupna vzgojnoizobrazbena osnova.)

– Še o učnih načrtih za slovenski jezik in književnost v usmerjenem izobraževanju ali sporočilo Marjanu Dolganu. – JiS 27 (1981/82), 134–ov. III.

Glavan, Mihael: Slovenski jezik in književnost v skrajšanih programih. Metodčni napotki za učitelje. – Vzgoja in izobraževanje 13 (1982), št. 5, 42–46.

Gregorač, Vera: Književnost II. Delovni zvezek. Maribor, Obzorja 1982. 52 str. (Srednje izobraževanje. Skupna vzgojnoizobrazbena osnova)

Hauser, Přemysl: Jezikovna vzgoja na Češkem. – JiS 28 (1982/83), 13–19.

Heberle-Perat, Marija: Besedni zaklad otrok v migracijskem okolju. Preskus sondažnega preverjanja besednega zaklada učencev osnovne šole s prilagojenim programom in malih šolarjev na Jesenicah. – Sodobna pedagogika 33 (1982), 340–346.

– Vpliv materinega jezika na šolske ocene. – Sodobna pedagogika 33 (1982), 262–267.

Kotnik, Stanko: Problematika pravopisnega pouka in aktivnost učencev. – JiS 27 (1981/82), 151–155.

Krajczár, Károly: Korszeru órávezetés a szlovén nyelv oktatásában. – V: Nemzetközi szlavisztikai napok. Szombathely 1982, 203–211.

Sodobna učna ura pri slovenskem jezikovnem pouku.

Krakar Vogel, Boža: Slovenščina v šoli. Nekaj značilnosti pouka slovenščine v našem vzgojno-izobraževalnem sistemu. – NRazgl 31 (1982), 605–606.

Kunst-Gnamuš, Olga: Kako učenci osnovne šole obvladajo skladnjo besedil. – JiS 28 (1982/83), 34–44.

– Pouk oblikoslovja v osnovni šoli. – Vzgoja in izobraževanje 13 (1982), št. 5, 36–42.

– Primer pomensko, funkcijsko in operativno zasnovane obravnave. – JiS 27 (1981/82), 182–190.

– Smeri prenove jezikovne vzgoje. – Sodobna pedagogika 33 (1982), 145–160.

Pintarič, Ana: Problemski pristup tekstu »Zastidio se majke« Ivana Cankara u VI razredu osnovne škole. – Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika 7 (1982), 30–33.

Petricig, Paolo: Politični položaj Beneške Slovenije glede na pobude za slovensko izobraževanje in varstvo na področju šolstva. – Razprave in gradivo 15 (1982), 251–255.

Tudi o poučevanju slovenskega jezika.

Pihler, Mira: Jezikovni razvoj slovenskih otrok v Gradcu pri dopolnilnem pouku materinega jezika. – Vzgoja in izobraževanje 3 (1982), št. 6, 22–24.

Poláková, Helena: Češka teorija o pouku književnosti. – JiS 27 (1981/82), 218–224.

Popadić, Breda: Moralne vrednote v berilih slovenskega jezika za višjo stopnjo osnovne šole. – Vzgoja in izobraževanje 13 (1982), št. 2, 42–49.

Stranj, Pavel: Najaktualnejši problemi na vzgojno-izobraževalnem področju v tako imenovanih globalno varstvenih zakonskih osnutkih in v

njih predlaganih rešitvah v luči stvarnih potreb manjšine. – Razprave in gradivo 15 (1982), 179–188.

O problematiki slovenščine kot učnega jezika.

Vokač, Zlata: Nekateri problemi pri poučevanju literature v narodnostni šoli. – V: Nemzetközi szlavisztikai napok. Szombathely 1982, 193–202.

Vovko, Andrej: Polemika o učnem jeziku na Ciril-Metodovi šoli v Sv. Luciji pri Portorožu. – Slovensko morje in zaledje 4/5 (1982), 77–88.

Žagar, Franc: Čustvena obarvanost besedila. (Poskus lekcije za višje razrede osnovne šole.) – JiS 28 (1982/83), 50–53.

DODATEK ZA LETO 1981

BIBLIOGRAFIJA, LEKSIKONI

Sedej, Danijela: Gradivo za leksikon sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev. 3. del. – Otroci in knjiga 13/14 (1981), 89–98.

JEZIKOSLOVJE

Gjurin, Velemir: Velika začetnica, pisanje skupaj, narazen, in pisanje prevzetih besed. – Informativni zbornik Zveze delavskih univerz Slovenije 1981, št. 4, 11–12.

Grad, Anton: Starejši grecizmi v slovenščini (II). – Linguistica 21 (1981), 165–173.

Igerc, Matej: Pozabljeni prijatelji naših domov. – Koledar MD (Celovec) 1981, 55–56.

Hišna imena v obmejni župniji Suha na Koroškem.

Jerman, Frane: Ob rob prevajanja filozofske literature. – Anthropos 1981, št. 4/6, 440–444.

Kotnik, Bertrand: Hišna imena Pograd ali Št. Jakob v Rožu. – Koledar MD (Celovec) 1981, 57–68.

Kunst-Gnamuš, Olga: Pomensko in operativno zasnovan pouk skladnje. 1. Razvoj generativnega jezikoslovja in njegov vpliv na pouk skladnje. 2. Pomenska sestava povedi. 3. Od besede do povedi. Lj., Pedagoški inštitut pri UEK 1981. 85 str.

Lencek, Rado L.: A note on the -m > -n change in South Slavic dialects. – Folia Slavica (Columbus) 4 (1981), 2/3, 317–326.

Ostrovska, Albina: Razvoj govora in govorne motnje pri predšolskem otroku. – Zdravstveni vestnik 50 (1981), 249–251.

Planina, France. Imena naselij v loški občini. – Loški razgledi 28 (1981), 207–226.

Puharič, Krešo: Nekaj vprašanj ustreznosti rabe strokovnega pravnega izrazoslovja. – Združeno delo 1981, 515–518.

Srebot-Rejec, Tatjana: On the allophones of /v/ in standard Slovene. – Scando-Slavica (Copenhagen) 27 (1981), 233–241.

Toporišič, Jože: Kontrastivni pogled na tvorbu reči srpskohrvatskog i slovenačkog jezika. – Naučni sastanak slavista u Vukove dane 7/1, 1977. Bgd 1981, 167–175.

– Slowenisch als Fremdsprache. – Linguistica 21 (1981), 299–316.

Žigon, Joka: Stoletna burka. – Loški razgledi 28 (1981), 312–313.

Bralec – bravec.

LITERARNA ZGODOVINA

Davison, Milena: The waste land in a state of siege: comments on the contemporary Slovene novel. – Slovene studies (New York) 3 (1981), 72–86.

Dolenc, Janez: Alpske poskočnice v zapisu Simona Rutarja. – Goriški letnik 8 (1981), 49–54.

Gerlanc, Bogomil: K pregledu slovenske književnosti za otroke Boga Preglja. – Otok in knjiga 13/14 (1981), 62–65.

Otok in knjiga 10 (1980), 25–41.

Krakar, Boža: Proza za mladino v letnem zborniku Drobince. – Otok in knjiga 13/14 (1981), 37–42.

Ožbalt, Marija A.I.: The theme of the unwed mother in Slovene literature. – Slovene studies (New York) 3 (1981), 59–71.

Pogačnik, Jože: Norme i forme. Beograd, Prosve- ta 1981. 268 str.

Poniž, Denis: Pitanje »ženske lirike« u suvremenom slovenskom pjesništvu. Prev. Borivoj Jurković. – Žena (Zgb) 39 (1981), br. 5/6, 40–48.

Smolik, Marijan: Marienlob in den ältesten Kirchenliedern der Slovenen. – V: De cultu Mariae no saeculis XII–XV. Acta congressus Mariologici-Mariani internationalis Romae anno 1975 celebrati. Vol. II. Romae 1981, 231–242.

Tersegav, Marko: Kako celoviteje raziskovati ljudsko pesem. – V: Rad XXIII kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije, Slavonski Brod 1976. Zgb 1981, 193–197.

Vandot, Josip: Struje v naši mladinski književnosti. – Otok in knjiga 13/14 (1981), 43–49. V letu 1931.

CANKAR IVAN

Cankar, Ivan: Izbrannoe v 2-h tomah. Prevod so slovenskogo. Sostavlenie i primečanja Aleksandra Romanenko. Moskva, Hudožestvennaja literatura 1981. 2 zv.

T. 1, str. 3–23: E. Rjabova, Ivan Cankar (1876–1918).

– Kuća Marije Pomoćnice. Nina. Prev. sa slovenačkog i priredio Juraj Martinović. Sarajevo, Veselin Masleša 1981. 199 str. (Ars)

Str. 5–26: Juraj Martinović, Cankarevi prostori čežnje i snova.

KOPITAR JERNEJ

Hafner, Stanislaus: B. Kopitar und die Wiener Zeitschriften des Vormärz. (Anlässlich der zweihundertsten Wiederkehr seines Geburtstages.) – Anzeiger für slavische Philologie 12 (Graz) (1981), 1–41.

Prunč, Erich: Aus der Kopitarkorrespondenz. (Briefe Urban Jarniks an Bartholomäus Kopitar.) – Anzeiger für slavische Philologie (Graz) 12 (1981), 43–69.

Stone, Gerald: On Kopitar's visit to Oxford. – Slovene studies (New York) 3 (1981), 106–107.

KÜZMICS MIKLOŠ

Nyomárkay, I.: Die wendische Übersetzung eines ungarisches Gebetbuchs. – Studia Slavica Academiae scientiarum Hungaricae 27 (1981), 129–132.

Mikloša Küzmicsa prevod Tarniczyjevega molitvenika.

PUNTAR FRANE

Sajko, Rosanda: Slovenska radijska igra za otroke in sodobno radiofonsko iskanje Franeta Puntarja. – Otok in knjiga 13/14 (1981), 5–15.

Kermauner, Taras: Deklasirančev krik. (Ob Slanovem romanu Proletarec; odlomek iz daljše razprave.) – V: Slana, Miroslav: Proletarec. Maribor, Obzorja 1981, 493–505.

SMOLE DOMINIK

Kermauner, Taras: Antigona i smrt. – Prolog (Zagreb) 13 (1981), br. 50, 23–29.

Sofokles, Anouilh, Smole.

ŠTREKELJ KAREL

Kumer, Zmaga: Iz Štrekljeve korespondence. – Muzikološki zbornik 17/2 (1981), 69–75.

Obj. Štrekljevo pismo in odg. L. Janáčka v zvezi z zbiranjem gradiva za »Das Volkslied in Oesterreich«.

ŽUPANČIČ OTON

Župančič, Oton: Čaša opojnosti. Prevela Desanka Maksimović. Izbor i predgovor Niko Grafe-

nauer. Beograd, Slovo ljubve 1981, 154 str. (Ex libris. Kolo 2. 19)

Str. 5-29: Niko Grafenauer, Lov i beg.

predislovie Aleksandra Romanenko. Moskva, Progress 1981. 278 str.

Str. 3-21: A. Romanenko, Mužstvo sovremennika.

ANTOLOGIJE

Slowenische Texte aus dem 17. und 18. Jahrhundert. Hrsg. und eingeleitet von Jože Pogačnik. München, Sagner 1981. (Specimina Philologiae Slavicae. 7. Materialien zum Curriculum der west- und südslawischen Linguistik. 7)

Str. I-VIII: Einleitung.

Zemlja i mužstvo. Sovremennaja slovenskaja poezija. Prevod so slovenskogo. Sostavlenie i

METODIKA

Batič, Milena: Prvo polletje na šolskem odru. [S. l.], Milena Batič 1981. 144 str.

Sestavil Marko Kranjec
s sodelovanjem Alenke Logar-Pleško
in Anke Sollner-Perdih
Filozofska fakulteta v Ljubljani

DOPOLNILO K BIBLIOGRAFIJI DR. MARJE BORŠNIKOVE

Bibliografijo dr. Marje Boršnikove (JIS XXVIII, 1982/83, št. 7/8, str. 221-244) popravi oz. dopolni takole:

1. Str. 227, zadnja v., in 228, 1. in 2. v.: Enota Jubilejne prireditve ob stoletnici Aškerčevega rojstva ... se pravilno glasi:

[Leta 1908 je zapel Aškerc pretresljivo pesem Slovenski pesnik, ...]. – Prav tam, 193-196.

Govor na slavnostni akademiji v Ljubljani 7. junija 1956. Objavljeno v kontekstu poročila Jubilejne prireditve ob stoletnici Aškerčevega rojstva.

2. Str. 233: Za enotami leta 1971 dodaj:

1972

Aškerc, Anton. – Leksikon pisaca Jugoslavije I. A-Dž. Novi Sad, Matica srpska 1972, str. 100-104.

Soavtor France Dobrovoljc.

Celestin, Fran. – Prav tam, str. 428-429.

3. Str. 236: Pri enoti Aškerc, Anton: Zbrano delo. Prva knjiga. ... (leto 1946) dodaj oceno (Ref.):

Janko Glazer, Slavistična revija 1949, str. 155-160.

Na te pomanjkljivosti nas je ljubeznivo opozoril prof. Vlado Novak, za kar se mu najlepše zahvaljujemo.

Marko Kranjec
Filozofska fakulteta v Ljubljani

ŽIVLJENJSKI JUBILEJ ROZKE ŠTEFANOVE

Ob sedemdesetletnici, ki jo je Rozka Štefanova praznovala konec avgusta, je poteklo petinštirideset let od njenega prvega stika s polonistiko, ko je štipendistka prišla v Krakov »z navdušenjem in trdno voljo, da obvlada ne samo jezik, ampak tudi poljsko književnost«, kot je v svoji knjigi spominov zapisal Vojeslav Molé. Kljub zgodovinskim razmeram, ki so nastopile kmalu po njenem dveletnem študijskem bivanju na Poljskem tik pred vojno in so marsikomu iz njene generacije povsem preokrenile mladostno odločitev, je Rozka Štefanova v dobrih tridesetih letih, od 1947 do upokojitve, utrdila polonistiko na ljubljanski univerzi, ji ob sicer ozkem študijskem okviru na slavistiki dala osnovo z jezikovnim in literarnozgodovinskim učenikom, s prevodi iz poljske klasike ter avtorjev novejših dobe pa poglobila vez med poljsko in slovensko kulturo.

Začeti delo lektorja za poljščino pri novo ustanovljeni katedri za slovansko filologijo leta 1947 je za Rozko Štefanovo, ki je bila na to mesto imenovana, pomenilo tvorno vključitev v že obstoječe stike med obema kulturama in s tem razširitev pedagoškega dela, česar se je lotila z vso potrebno voljo in navdušenjem. Tedaj so bile za njo najtrše življenjske izkušnje. Po študiju slavistike, enoletnem poučevanju na trgovski šoli v Murski Soboti, se je aprila 1941 kot aktivistka vključila v ilegalno delovanje OF, kar jo je decembra 1943 pahnilo v ljubljanske zapore, od januarja 1944 do osvoboditve pa v koncentracijska taborišča Ravensbrück-Barth, nato zbirna baza in pot v domovino. Po vojni je bila dve leti ravnateljica v Slovanski knjižnici, predavala na višji pedagoški šoli v Ljubljani starejšo rusko književnost in sodelovala pri izdaji Pregleda ruske književnosti ter učbenikov Slovensko berilo I-IV.

Novi lektorat poljščine je za stike s poljskim jezikom in književnostjo, ki so dotlej nastajali iz spontanega nagibov, narave stroke in naključnih zanimanj posameznikov ter ustvarili bogato tradicijo in nakopičili precej gradiva, pomenil organizirano obliko in študijski program. Poljsko-slovenski literarni in kulturni stiki so bili dovolj pomembni, slovenska literarna zgodovina je imena najvažnejših poljskih pisateljev omenjala v sklopu slovanskih literatur. Nejasno so se kazali tudi pomembnejši vplivi in pobude, ki so predvsem v prvi polovici in ob koncu 19. stoletja sooblikovali slovensko književno zavest. Rozka Štefanova je ob pedagoškem delu nadaljevala predvsem v tej smeri. S članki je spremljala dogajanje v poljskem literarnem življenju in posegala v pomembnejše gradivo iz stikov med literaturama. Od številnih študij in člankov sta posebno pomembni razpravi o Prešernovem in Čopovem odnosu do poljske književnosti, v katerem je opazila tedaj premalo znane sorodnosti med Krstom pri Savici in Mickiewiczem Konradom Walenrodom. Z analizo motivnih, idejnih in oblikovnih elementov v obeh pesnitvah ter ob zgodovinskih in življenjskih sorodnostih med obema pesnikoma je nakazala pomembno vlogo poljskega romantičnega pesnika pri nastanku Prešernove pesnitve in s tem odprla še zmeraj živo vprašanje, ki ima danes že svojo bibliografijo. Iz zanimanja za novejšo književnost pa so nastali zanimivi samostojni orisi avtorjev, kot so Wyspiański, Żeromski, Reymont ali pa sintetičen pregled obdobja Mlade Poljske. Zlasti je ob koncu petdesetih let zanimiv sklenjen pogled na sodobne tokove poljske poezije, v katerem razvojno predstavlja rast novejših poezije od konca Mlade Poljske do najmlajših avtorjev, kjer ni brez kritičnega poznavanja najmlajše pesniške ustvarjalnosti in razumevanja za razmere v idejni krizi tega časa. Po desetletnem spremljanju in preučevanju poljske književnosti je nastala široko-potezno zasnovana knjiga Poljska književnost, v Jugoslaviji prvi popoln pregled poljskega jezikovnega snovanja in slovstvenega ustvarjanja od začetkov do najnovejših dobe

sklenjen pregled skoraj tisočletnega razvoja poljske književnosti ob upoštevanju družbenozgodovinskih razmer še zmeraj služi kot bogat informator o zgodovini poljske kulture.

Njeno publicistično obravnavanje poljske književnosti je vseskozi spremljalo tudi presajanje poljske poezije v slovenščino. Na tem področju je njeno življenjsko delo gotovo prevod pesnitve Gospod Tadej, ki ga je poljska kulturna politika nagradila z državnim priznanjem, ocenjevalec pa je zapisal, da prevod kaže »povezanost pesniške sposobnosti s poglobljenim literarnozgodovinskim poznavanjem predmeta. Enako ji je poljska kritika priznala uspešnost prevodov muzikalno zahtevnega Słowackega, kjer se pri izboru za zbirko Lirika ni ravnala po kriteriju lažjih prevodnih postopkov, ampak po zakonitostih pesnikove lirske ustvarjalnosti, pri čemer so poleg »poznavanja jezika, estetske občutljivosti in jezikovne kulture tudi izraz velike pietete do izvirnika«. V zvezi s prevajalsko prakso je tudi razprava o problemih prevajanja starejše poljske poezije, ki je zanimiva ocena prevajalskih rešitev in prikaz uveljavljanja norme od Prešerna do danes z jedrnatim pregledom poljskega in slovenskega verzifikacijskega sistema.

Iz njenih predavanj po primerjalni diferencialni učni metodi je v sodelovanju s Poljakom Władysławom Łacikom sestavila prvi učbenik poljskega jezika, ki je uporaben tudi za samouke. Ker je znala svoj zavzeti odnos do poljskega jezika in književnosti vnesti tudi v predavalnico, so iz njenega lektorata z dobrim praktičnim znanjem poljskega jezika izšli mnogi današnji uredniki, novinarji, prevajalci, ki jim je navdušenje za poljščino ostalo za zmeraj, kar kaže tudi bibliografija novejših prevodov. Skoraj v vsaki generaciji njenih študentov je našel kdo pobudo za svoje nadaljnje ustvarjalno delo v znanstvenem spoznavanju jezika ali leposlovno-prevajalskem delu.

Kako je na Poljskem odmevalo njeno delo, kažejo nagrade poljskega ministra za kulturo in umetnost z oznako »Zaslužen za poljsko kulturo« in najvišje priznanje Državnega sveta »Zlato odlikovanje reda zaslug za Ljudsko republiko Poljsko«, v domovini pa je prejela »Red dela z rdečo zastavo«. Tudi njen praznik je minil v enaki ustvarjalni vnemi, zato ob dobrih željah pričakujemo tudi za naprej prisotnost njene osebnosti pri tkanju poljsko slovenskih kulturnih vezi.

Nikolaj Jež

Filozofska fakulteta v Ljubljani

UMRL JE STAROSTA ITALIJANSKIH SLAVISTOV ETTORE LO GATTO

16. marca 1983 je v Rimu umrl starosta italijanskih slavistov Ettore Lo Gatto. Rodil se je v Neaplju 20. maja 1890. Lo Gatto je bil sicer po svoji izobrazbi germanist in je v svojih prvih znanstvenih delih in prevodih obravnaval teme s tega področja (Nietzsche, Wagner), za slovanske književnosti pa se je začel zanimati po prvi svetovni vojni, potem ko se je v avstrijskem ujetništvu prvič srečal z rusko knjigo. Že leta 1920 je s soustanoviteljem italijanske slavistike Giovannijem Maverjem začel izdajati revijo »Russia«, ki velja za prvi pomembnejši prispevek k spoznavanju ruske kulture v Italiji. Leta 1921 je ustanovil v Rimu Inštitut za vzhodno Evropo (*Istituto per l'Europa Orientale*), skoraj hkrati pa je začel svojo akademsko pot, ki ga je peljala od Padove do Neaplja in kočno v Rim, kjer je poučeval vse do upokojitve. Njegovo neutrudno delo je v vseh pogledih zelo pomembno za celoten razvoj italijanske rusistike, saj uvrščamo med njegove učence imeni, kot sta na primer Riccardo Picchio in Angelo Maria Ripellino, njegove knjige in članki, ki jih je pisal prav do smrti, pa so znani vsakemu evropskemu slavistu.

Zapuščina Ettore Lo Gatta je ogromna: bežen pregled bibliografije (prim. jubilejni izdaji *Studi in onore di Ettore Lo Gatto e Giovanni Maver*, 1962, str. IX–XXI in *Studi in onore di Ettore Lo Gatto*, 1980, str. 337–341) dovolj jasno kaže na njegova vsestranska zanimanja na področju slavistike (našteli smo nad 260 bibliografskih enot). V Italiji je namreč veljal poseben koncept »slavistike«, ki je zahteval obravnavo slovanskih literatur kot enoto, kjer sicer lahko zasledujemo razlike med posameznimi deli te enote, ne moremo pa jih upoštevati zgolj kot avtonomne realizacije zunaj širšega »slavističnega« konteksta. Poldoben koncept je sprejela celotna italijanska slavistika vse do prvih let po drugi svetovni vojni, ko so se tudi v Italiji začeli pojavljati strokovnjaki za posamezna slavistična področja, ki so odklanjali enotno sistematizacijo slovanskih literatur. Nič čudnega ni torej, če v njegovem opusu zasledimo vrsto del, ki proučujejo rusko literaturo, druga pa belorusko ali ukrajinsko, češko (posebno znamenit je njegov prevod pesnitve Maj Karla Mácha), slovaško in celo lužiško-srbsko. Za slovensko, srbsko, hrvaško in poljsko literaturo se Lo Gatto v glavnem ni zanimal, verjetno tudi zato, ker je imel pri tem izrednega sodelavca v prijatelju, Dalmatincu po rodu, Giovaniju Maverju. Kljub širokemu spektru je glavni del Lo Gattovih zanimanj posvečen ruski kulturi. Pri širjenju le-te si je prizadeval, da bi se v recepciji italijanskega bralca otresla eksotičnosti, oddaljenosti, predvsem pa tiste čudne navlake, ki rusko književnost spremlja z vidika nekaterih neupravičenih psiholoških, filozofskih in tudi mističnih predsodkov, ki bi jih lahko strnili v posplošujoči koncept o posebnosti »ruske duše«. Lo Gatto je rusko literaturo opazoval in razlagal na podlagi specifičnega razvoja ruske kulture nasploh in prav iz tega osnovnega spoznanja so nastala nekatera njegova pomembnejša dela (*Storia della Russia*, 1946 in *Storia del teatro russo*, 1952), ki kažejo na izredno odprtost njegovih pogledov in na prepričanje, da ni mogoče razumevati ruske književnosti zgolj v primerjavi z zahodnim svetom.

Lo Gattovo najpomembnejše delo je nedvomno Zgodovina ruske književnosti (*Storia della letteratura russa moderna* in *Storia della letteratura russo sovietica*), ki jo je začel objavljati že leta 1928 in ki je doživela vrsto dopolnjenih izdaj vse do njene dokončne oblike leta 1968, ko je izšla skupno z Zgodovino stare ruske književnosti njegovega učenca Riccarda Picchia. Delo je bilo prevedeno tudi v nekatere evropske jezike. Večina sodobnih italijanskih slavistov je svoje prve informacije o ruski književnosti odkrivala prav v tem

delu, ki še danes velja za osnovni italijanski prispevek k spoznavanju ruske literature. Odlikuje se predvsem po izredno bogatem informativnem materialu, ki ga druge tovrstne knjige nimajo, saj skoraj ni literarnega dela, ki ga ne bi avtor (čeprav samo bežno) omenil in uvrstil v širši tok ruskega kulturnega razvoja. V knjigi resda nekoliko moti (obenem pa preseneča) določena enciklopedičnost obravnave zbranega materiala, ki je lahko za sodobni specializirani pristop k problemom le nekoliko zastarela, vendar ne moremo mimo ugotovitve, da je glavna avtorjeva zasluga prav v težnji, da bi iz specifičnega problema (oziroma iz literarnega dela) izluščil širšo podobo kulturno-zgodovinskega razvoja književnosti. K temu pa se navsezadnje vrača tudi sodobna kulturologija in literarna znanost nasploh, ki po nekaj desetletjih strogo omejenih obravnav spet čuti potrebo po večjem razmahu lastnih opazovanj in ocen.

Med njegovimi monografskimi deli bi še posebej omenil knjigo o Puškinu (*Puškin. Storia di un poeta e del suo eroe*, 1959) in »liričnoučeno« (termin R. Picchia) potovanje v mit o Peterburgu (*Il mito di Pietroburgo*, 1960). Obe knjigi sta napisani z veliko večščino, predvsem pa z veliko ljubeznijo do ruske literature. To velja še posebej za monografijo o Puškinu, ki je bil Lo Gattu najljubši pesnik in ki mu je zato posvetil tudi večino svojih znanstvenih razprav.

Posebno poglavje Lo Gattovega dela je popularizacija ruske literature, ki so jo v Italiji do prve svetovne vojne poznali le v slabih prevodih iz francoščine. Sam se je lotil prevodov iz originalov in tako so izšla izpod njegovega peresa dela Puškina, Lermontova, Dostojevskega, Turgenjeva, Gončarova, Čehova, Sologuba pa tudi sodobnejših sovjetskih avtorjev (Lunca, Leonova, Bulgakova, Zamjatina). Z izrednim čutom za kvaliteto je Lo Gatto odkril italijanskemu bralcu vrsto avtorjev, ki so bili prava neznanka ne le za italijanski svet, ampak tudi za širšo evropsko publiko. Tako je na primer že leta 1923 prevedel Sologubov roman *Mali bes*, nekaj let pozneje Lunca in Belo gardo Bulgakova (1930), le nekaj let po prvi ameriški izdaji pa še Zamjatinov roman *Mi* (1955). Obenem z nastajanjem sovjetske literature je Lo Gatto posvetil več študij pisateljem, ki so se takrat komaj uveljavljali (Gladkov, Fadejev, Babelj, Piljnjak, Sejfulina, Lidin) in s tem dokazal, da je literaturo mogoče opazovati in ocenjevati ob njenem nastajanju in ne le v oddaljeni časovni perspektivi, saj še danes njegovo vrednotenje v marsičem sovпада z ocenami v pozneje napisanih razpravah drugih literarnih kritikov.

S smrtjo Ettorea Lo Gatta se verjetno končuje posebno poglavje v razvoju italijanske, pa tudi evropske rusistike. To poglavje nosi verjetno v svojem začetnem delu vse predznake, ki so tipični za odkrivanje novih poti. Kljub temu je njegovo prizadevanje za globlje spoznavanje slovanskih kultur kot subjektov splošnega evropskega kulturnega razvoja bistven mejnik za premostitev pregraj, ki so slovanski svet ločevale od romanskega.

Ivan Verč
Trst

PREKMURSKA GESLA V LEKSIKONU SLOVENSKA KNJIŽEVNOST (CZ 1982)

Prilastek »prekmurski« tudi v geslih tega leksikona nas opravičuje, da si jih kritično ogledamo kot posebno skupino. To je potrebno toliko bolj, ker so pisatelji te jezikovne in pokrajinske skupine tudi sicer deležni pomanjkljivega obravnavanja. Najbolj zadovoljivo so v leksikonu predstavljene rokopisne pesmarice, ker tako vidno – kolikor so sploh bile omenjene – niso bile še nikjer v delih o celotnem slovenskem slovstvu. Pogrešamo le pri Martjanski pesmarici pripombo, da je velik del pesmi iz nje in poznejših natisnjen v Bakoševi pesmarici.

Drugače je z ustreznostjo gesel o pisateljih. Iz seznama avtorjev niti ni jasno, kdo jih je sestavil ali – izpustil. Zlasti za to drugo skupino je menda odločilno izhodišče docela neumljiv podatek na str. 435 v seznamu Literarne zgodovine: M. Kokolj, B. Horvat: Prekmursko slovstvo. Od začetka reformacije do zloma nacizma. Murska Sobota 1977. Ker je to delo z naslovom: Prekmursko šolstvo, si moremo misliti le, da je prišlo v ta seznam z igračkanjem računalnika ali česa podobnega. Kakega drugega dela o prekmurskem slovstvu – čeprav je večkrat navedeno v besedilu gesel – v tem seznamu (kjer so tudi obravnave le posameznih obdobji) ni.

K posameznim natisnjenim geslom bi bilo treba pripomniti: Agenda Vandalica – »prva tiskana prekmurska knjiga« je zame še vedno vprašljiva, leksikon pa bi to trditve moral uskladiti s trditvijo na str. 358, da je Témlinov Mali Katechismus »prva prekmurska knjiga«. Pri literaturi o njem bi kazalo dodati razpravi podpisanega: O grafiki prve prekmurske knjige. *Linguistica* 18, Lj. 1878, 31–45 in O jeziku prve prekmurske knjige, *Studia Slavica Hung.* XXV, Budapest 1979, 279–85. – Pri M. Bakošu je trditev, da je »morda oskrbel tudi ponatis Temlinovega katekizma« (18 in 19, medtem ko je pri T. to brez »morda«. Hudo pomanjkljivo je predstavljen njegov Nouvi (ne: Nuovi) gráduvál, v katerega je sprejel pesmi Š. Küzmiča, ki so povečini iz starejših rokopisnih pesmaric.

Lepo, da je sprejet *Barla* (»Objava« je nápak navedena!) in *Sijarto* (za katerega ne bi bilo potrebno navesti še dveh črkopisno drugačnih oblik, pač po SBL, sicer bi jih morali tudi pri drugih prekm. imenih) – rojstni kraj so Večeslavci, Nouvega (ne: Nouviga) – toda bolj bi zaslužilo omembo anonimno Starišinstvo i zvačinstvo (1807) kot zabavno in pesniško delo. Kako naj opravičijo uredniki in sestavjalci, da v knjigi ni: Imreja *Agustiča*, urednika mesečnika, v katerem je tudi sam pisal pesmi in prozo; Janoša *Kardoša* – če že ne zaradi cerkvene pesmarice, pa zaradi prvih pesniških prevodov iz madžarščine tako v berilih kot samostojno (Aranyev Toldi), ne Jožefa *Košiča* z zgodovinskimi, etnološkimi, vzgojnimi knjigami, z verzifikacijo (o katerem se lahko poučijo v Razpravah III. 2. razr. SAZU). – Zelo pomanjkljivo je predstavljen Avgust *Pavel*, saj avtor ne pozna razprave o njem v Razpravah IV. in ne pozna njegovega glavnega posredništva med Slovenci in Madžari: prevodov treh Cankarjevih knjig in pesmi ter manjših spisov vrste slovenskih avtorjev. Napačne so oblike: Szombathelyju (brez jl), Kolendar (nam. Kalendar), Novicah (nam. Nóvinah).

Odkod je pri M. Severju »morda« rojstni kraj Vaneča, ko je tako v SBL kot v nenavedenem Izboru podpisanega to jasno povedano? Dvakrat je v naslovu napačno »zveliczánsztva« (nam. -cs-). Pesmi niso le »po pričevanju Š. Küzmiča prevedene iz nemščine« in navedba

Ruplove razprave Prva prekm. knjiga nima tu kaj iskati; Razprave SAZU pa navajamo po razredih in letnikih.

Med svobodnimi leposlovci, doma v Prekmurju, ni omenjen Lojze Kozar s petimi knjigami, pesmimi itn., ki je uvedel Goričko v pripovedništvo, medtem ko se ni izmuznil marsikateri avtor z eno knjigo, s spomini, intervjuji itn. Še bolj čudno je, da nima gesla Ivan Škafar, ki je naveden pri več geslih v istem leksikonu s svojo Bibliografijo prekm. tiskov (SAZU), z razpravami o posameznih pisateljih v SBL in drugod, z objavo korespondence M. Küzmiča v SR, z odkritjem hrvaške Mekinićeve pesmarice (gl. SBL pod Š. I.) ter vrsto zgodovinskih razprav.

Avtorji gesel se tudi niso domenili, ali bodo navajali pri prevodih vsaj nekatera imena tujih pisateljev, ker tudi pri prekmurskih prevajalcih iz madžarščine niso enotni.

Vilko Novak
Ljubljana

OSEMNAJSTI ZVEZEK LITERARNEGA LEKSIKONA

Dimitrij Rupel, Literarna sociologija. Znanstvenoraziskovalni center in Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede pri SAZU, Ljubljana 1982, 115 str.

Definicija naslovnega gesla se glasi približno takole: Literarna sociologija je sociološka panoga, ki uporablja metodo, kakršna je v veljavi v sociologiji znanja in sociologiji umetnosti, in z njo analizira predmet, ki sicer pripada literarnim vedam. Literarnosociološka analiza skuša odkriti skupinsko zavest, skrito za očitno strukturo literarnega dela. Definicija je zapisana že na drugi strani Ruplovega besedila. Razumljiva je in uporabna, vendar problematična do te mere, da za pojasnitev in utemeljitev rabi nadaljnjih 98 strani, kar je povzročilo eno najboljšežnejših geselskih predstavitev med dosedanjimi devetnajstimi v Literarnem leksikonu.

Avtor že uvodoma opozarja, da literarne sociologije ni zamenjavati s sociologiziranjem na témo literatura, ki je pogosta praksa aktualnih političnih interesov. Strah je popolnoma upravičen, saj imajo literatura, literarna veda in pouk literature v šoli z vulgarnim sociologiziranjem same tradicionalno slabe izkušnje. Izkušnje so ustvarile množičnemu trpnemu udeležencu v učno-vzgojnem procesu utrjeno predstavo o tem, kaj naj sociologija z literaturo počne. Po branju Ruplove literarne sociologije ugotavljamo, da delce korenito podira z muko ustvarjene šolske predstave o literarni sociologiji. (Podobno smo presenečeni in vrženi iz uvajenega mišljenja pri knjigi Rastka Močnika s podobnim, a pomenljivo obrnjenim naslovom Raziskave za sociologijo književnosti, ki je izšla pred kratkim.) Kakšne so šolske predstave, se hitro lahko poučimo iz izbora besedil za najnovejši učbenik slovenske književnosti v srednjem usmerjenem izobraževanju (Književnost III) in zlasti iz njihove obravnave v prvih štirih poglavjih. Čeprav se učbenik natančno zaveda slabšalnega prizvoka sintagme vulgarno sociologiziranje in se pojavu načelno odreka, ga v konkretni obdelavi besedil skozi stranska vrata potihoma znova in znova vódi na prizorišče s tem, ko se mu najprej zdi potrebno opisati zgodovinski (politični, ekonomski, kulturni) trenutek in šele potem pogledati na literaturo kot odraz, zrcalno podobo (npr. str. 52) tega trenutka ali kot posebno področje uveljavljanja popularnih idej in interesov. Tako pisanje nas ne preseneča, ker smo ga navajeni in se nam zdi prijetno domače, četudi

literaturo v okviru literarne vede degradira na raven ilustrativne ali aplikativne dejavnosti. Če se kaj takega sme dogajati znotraj literarne vede, kakšno pravico do podobnega početja ima šele sociologija, ki se kot znanost že v samem začetku postavlja nad svoj legitimni predmet! Ruplova knjiga preseneti z drugačnim pristopom, z razmišljanjem, ki se odpoveduje nadrejenemu odnosu do literature. Njen strah pred sociologiziranjem je tako močan, da se nam od časa do časa zazdi celo prav malo sociološka. O čem nas informira, potem ko v uvodu zagotovi obema, sociologiji in literaturi, avtonomnost in upravičenost?

Nadaljevanje prvega poglavja je namenjeno začetkom literarne sociologije. Njeni zametki segajo v prva leta 19. stoletja (gospa de Staël), kamor se razraščajo tudi korenine sociologiziranja. Hippolyte Taine je glavno ime pripravljalnega obdobja. Nadalje razmejuje literarno sociologijo od sorodnih ved: estetike, literarne teorije in lingvistike na eni strani in od sociologije kulture, sociologije znanja ter sociologije umetnosti na drugi. Drugo poglavje zvezka našteva teoretične dosežke v razvoju literarne sociologije. Po imenih gre: Karl Marx, Georgij Valentinovič Plehanov, Georg Lukács, Lucien Goldmann, Arnold Hauser, Theodor W. Adorno, Ian Watt, Raymond Williams, Fredric Jameson. Ugotovljen je velik vpliv marksizma na misel imenovanih avtorjev in problematiziran negativni vrednostni odnos, ki ga je večina gojila do novejša literarne produkcije pod očitkom dekadentnosti. Od teh imen je v posebno, četrto poglavje ločen Robert Escarpit za primer empiričnega sociološkega raziskovanja knjige in književnosti. V posebnem poglavju je zato, ker se Rupel očitno strinja z oceno spornosti in očitkom pozitivizma, ki ju teoretiki danes dajejo temu zanimivemu delovnemu področju. Analiza socialnega porekla in statusa avtorjev, popularnosti literature (naklad), pismenosti in bralnih navad, založništva, distribucije, cenzure, kritike, knjižničarstva in sodobne kulturnoindustrijske proizvodnje namreč ne more odgovoriti na temeljno vprašanje o literaturi, ne more razložiti bistva literature.

Peto poglavje pregleduje slovensko pisanje, ki se je ukvarjalo z družbeno vlogo in razumevanjem literature. Gre za literarne programe: Čopovega in Prešernovega, Levstikovega, Jurčičevega, Celestinovega. Že bolj sistematično je izrabljaj sociološke metode Ivan Prijatelj. V sodobnost segajočih imen je še precej: Ivan Cankar, Vladimir Martelanc, Ivo Brnčič, Edvard Kardelj, Boriš Zihnerl itd. Sociološko relevantne izjave o literaturi pripadajo tako avtoritetam literarne vede (France Kidrič, Matjaž Kmecl, Franc Zadravec, Gregor Kocijan) kot avtoritetam sociologije (Rastko Močnik in Braco Rotar) ter ekonomije (Martin Žnidaršič). Zadnji dve poglavji snopiča razmišljata o bistvenih nalogah literarne sociologije in njenem odnosu do literature, o vprašanju, ki se je postavilo že na prvi strani razprave. Rezultati literarnosocioloških raziskav, ki jih je do sedaj našteval, avtorja večinoma ne zadovoljujejo, ker prav malo povedo o bistvenem literature in ker rade stopajo v službo političnih interesov. Literarna sociologija se mora izogniti vabljeni praksi, prevajati uporabno vrednost (funkcijo) literature v menjalno vrednost (družbeno koristnost). Literaturi, zlasti umetniški, se mora najprej prepustiti, da jo prizadene, in potem določiti, v čem je (ne)konformizem literarnega dela ter kakšna je njegova funkcija. Literatura je od nekdaj želela biti avtonomna in od nekdaj so ji avtonomnost odrekli in se ji je sama odpovedovala. V neavtonomnem položaju je literatura res lahko zrcalo sveta in družbe, vendar biti zrcalo ni bistveni namen umetniško vredne literature. Jezik literature je samozadosten in ne rabi strokovnih jezikov, da bi ga pojasnjevali, interpretirali in popularizirali. Je pa literarni jezik neprecizen, zato so izjave v njem nepreverljive. Tu je izvor njegove »abstraktnosti« ali večpomenskosti. Resnica literarnega dela ne pripada nobenemu njegovemu posameznemu pomenu, ampak vsem skupaj. Ruplova literarna sociologija noče odkrivati le enega (tj. socialnega) pomena besedil, ampak ima interdisciplinarne ambicije. Analizirati namerava odnose med različnimi pomeni literarnega dela, a bralca ne poteši z ilustracijo takega početja.

Razprava je polna koristnih opozoril, tudi čisto praktične narave, ki bi jih veljalo uzavešiti. Na primer umetnostni amaterizem. Zanj se srčno zavzemajo kulturne inštitucije. Zagovarjajo ga s stališča avtonomnosti (svobode) umetnosti. Najbolj svoboden je ustvarjalec, ki ni vezan na profit, to pa je amater. Dejansko zahteva umetnost celega človeka, torej profesionalca, ki pa ne sme biti konformist, če hoče biti pravi umetnik. Zavzemanje inštitucij za amaterizem se s tega stališča kaže kot prikrit boj proti nekonformističnim profesionalcem. – Koristno je vedeti za Marxov ironični odnos do izjav o napredku (razvoju) literature (str. 37), kakršnih ena se pojavi tudi v omenjenem slovenskem učbeniku za književnost, npr. na že citirani problematični strani.

Pripombe k 18. zvezku Literarnega leksikona pa bi bile lahko naslednje. Rupel teorijo recepcije sicer omenja, vendar je nima za obvezo literarne sociologije. Kolikor je recepcija določena s socialnim statusom, poreklom ali drugimi socialnimi značilnostmi bralca, je prav gotovo dostojen predmet literarne sociologije. Zdi se tudi, da je poročilo o slovenski literarnosociološki ali sociologizirajoči misli le preskopo glede na obsežnejše predstavitev svetovno znanih imen. Pogrešamo zlasti ime Frana Podgornika, omembo mohorjanskega programa in vsaj naštetje glavnih tez slovenske literarnosociološke diskusije.

Naslov zvezka je literarna sociologija namesto sociologija literature, kakor panogo poimenuje npr. Močnik. Odločitev za naslov je zavestna in ustrezna, saj to, kar Rupel v knjižici predstavlja, ni znanost na način, h kateremu teži sociologija, ampak je z esejističnim jezikom in abstraktnimi, literarno izmuzljivimi sklepi res bolj literarna (beri: literarizirana) sociologija, sociologija, ki jo piše literatura.

Miran Hladnik
Filozofska fakulteta v Ljubljani

POLJUDNOZNANSTVENA KNJIGA O SLOVENSKEM JEZIKU

Berta Golob, Žive besede. Mladinska knjiga, Ljubljana 1982, 60 str.

Poljudnoznanstveno pisati o tako abstraktni snovi, kot je jezik, je gotovo težko. Pri Slovencih imamo doslej, kot mi je znano, samo posamezne tovrstne spise v Cicibanovi Veseli šoli. Pri pisanju poročila o Živih besedah si ne maram nadevati drže pikolovskega bralca ali strogega kritika. Takoj na začetku naj povem, da se je po mojem Berti Golob kljub tveganosti početja in pomanjkanju podobnih knjig to delo zelo zelo posrečilo. No, najbrž so k prikupnosti knjige svoje prispevale tudi številne fotografije in humoristične ilustracije Marjana Mančka.

Kaj vse vsebuje knjiga? Tehten uvod ji daje obsežna zbirka pregovorov, rekov in izrekov o besedi. S tem je opravičen naslov. Nato sledi na živahen način predstavljena strokovna tematika v dveh velikih lokih. Najprej od živalske govorice, nastanka jezikov, vznika karantanske slovenščine do sodobnega slovenskega jezika z vsemi njegovimi socialnimi, funkcijskimi in prenosniškimi zvrstmi. Nato pa od iznajdbe pisave do telekomunikacij, od Brižinskih spomenikov do Branke Jurca in Pavla Zidarja, od prvega slovnika Adama Bohoriča do Jožeta Toporišiča, od abecedne vojne do javnega pisma Socialistične zveze delovnega ljudstva o slovenskem jeziku, od normativnih priročnikov do poklicev, ki so povezani z jezikom. Največji poudarek je dan razpravljanju o zvrstnosti. Doslej je bil v naši zavesti vse prevelik prepad med pravilnim in nepravilnim, med knjižnim in pogovornim, med šolskim in pouličnim. V knjigi Žive besede se kot ljubezniv pripev ponavlja misel, da uporabljajmo govornemu položaju primeren jezik: »V zborni obliki predvsem be-

remo (tudi recitiramo, redkeje govorimo).« – »Nihče vas ne sili uporabljati zbornega jezika pri vaških igrah na dvorišču ali pa v pogovoru s teto.«

In na kakšen način je knjiga napisana? Prav v tem je namreč njena prikupnost. Berta Golob je načitana in temperamentna avtorica, ki mladega bralca kar zasipa z informacijami in domisleki. Njena knjiga je zelo nazorna, trditve so podprte s posrečenimi primeri. Ko teče beseda o natančnem strokovnem jeziku, je to ponazorjeno z govorjenjem mehanika; ta bo rekel: *Popraviti je treba sklopko*, ne pa *Popraviti je treba sklopko vašega ljubkega avtomobila*. Avtorica poučuje in zabava z imenitnimi narobe zgledi, npr. *Podpisani Janez Bučko sem se rodil na cvetoči dan mladosti leta 1965 v Višnji gori*. Preprosto in otroku razumljivo zna razložiti strokovno zahtevne stvari, npr. uporabo samih malih črk v grafičnih izdelkih ali rabo stilno opaznih besed v leposlovju. Na mnogih mestih pokaže, kako mladega bralca razume in rada pokramlja z njim, npr. *Če sta se s prijateljem iz sosednje stolpnice zmenila, da bo odprto okno pomerilo, ali pridete na dvorišče, potem ga brž odprite*. Morebiti se sicer mlademu bralcu tu in tam le utrne občutek, da je avtorica kljub »dobrim lastnostim« vendar »učiteljske narave«, saj ga neprestano bombardira s »pojmi, ki jih mora poznati«: *arhaizem, barbarizem, fonem, morfem, fonologija, semiologija, psiholingvistika, sociolingvistika itd.*

O jeziku pa se ne da samo kramljati, ampak ga je treba tudi študirati in ustvarjati v njem. Tako daje Berta Golob tudi razne sugestije za samostojno delo: *Če imate v hiši dojenčka, zapisujte njegov govorni razvoj. – V šoli predlagaj srečanje z arabskim ali afriškim študentom. Pogovarjajte se tudi o jeziku*. Prav daleč v tej smeri v poljudnoznanstveni knjigi ne gre, sicer bi se spremenila v nekaj takega, kot je jezikovna vadnica. Ob tej zatrti težnji v knjigi sem vendar začutila, da bi si bili Berta Golob z Živimi besedami in učitelji slovenščine lahko zavezniki: knjiga lahko s svojimi idejami bogati naš pouk, mi pa lahko s svojimi spodbudami poskrbimo, da jo bodo naši učenci prav brali in razumeli.

Na naši šoli smo si nabavili petnajst izvodov Živih besed za rabo v dvojicah ali v skupinah. Knjigo smo najprej preštudirale učiteljice slovenskega jezika in jo v aktivu prediskutirale. Pri pouku smo jo nato preizkusili zlasti v 7. in 8. razredih, posamezne odlomke pa tudi v drugih razredih, bodisi pri rednem pouku ali v literarnem krožku. Navedem naj nekaj primerov, kako smo knjigo uporabljali; morda bo to v spodbudo še kakšnemu učitelju slovenskega jezika.

Na osnovi idej iz knjige smo pripravili gradivo za stransko tablo v kabinetu za slovenski jezik. Na eni strani so bili primeri interesnih govoric s šaljivimi ilustracijami, na drugi pa najlepše slovenske lirske pesmi. Primerjava je opozarjala na razliko med živo vsakdanjo in žlahtno pesniško besedo.

V osmem razredu smo pri skupinskem pouku po knjigi študirali žargon in sleng. Pri tem smo zbrali žargonske izraze, ki jih naši učenci uporabljajo za nezadostno oceno. Nabralo se je kar precej teh besed: *bat, gol, šut, klin, ful, gajžla, kljuka, palca, sveča, šubárac, šit, šponé*.

Fotografije ustreznih in neustreznih napisov so nas motivirale za terensko delo. Učenci so menili, da so v našem okolju primerni tile napisi: *Mladi Šiškar, Gostilna Majolka, Pri slepem Janezu, Slaščičarna Jagoda, Okrepčevalnica, Vroče hrenovke*. Za slabe pa so ocenili naslednje: *Exportdrvo, Centrotexil, Avtotehna, Integral, Hot dog, Whisky bar, Dahlia, Moda elegant*.

Pripravili smo tudi govorno vajo o poklicih, ki so povezani z jezikom. Kot predavatelji so nastopali učenci, ki so si izbrali enega izmed naslednjih poklicev: napovedovalec, igralec, učitelj slovenskega ali tujega jezika, novinar, književnik, prevajalec, korektor, lektor, strojepiska, tajnica, tiskar. Nekateri od učencev so nam tudi predstavili intervjuje, ki so jih imeli z ljudmi, ki te poklice opravljajo.

Naredili smo tudi anketo, kaj učenci mislijo o knjigi *Žive besede*. Nekatere najbolj zanimive izjave naj predstavim:

Največ moje pozornosti sta pritegnili strani, na katerih so različni napisi. Med njimi je precej nepotrebnih tujih: *Baby, Boutique, Obuća, Zimmer*. Ti napisi dokazujejo, da počasi prihajamo pod vpliv tujih jezikov in da sami nismo dovolj ustvarjalni.

Tanja

Avtorica je gotovo v živem stiku z mladino, kajti ve, kaj je za nas dolgočasno in kaj privlačno.

Urban

Ko knjigo prebereš, si prepričan, da je res, kar avtorica pravi na koncu: *Skrb za jezik ni vedno lahka. Ta knjiga je želela povedati predvsem to, da je zares potrebna.*

Jernej

Med sestavljanjem tega poročila sem izvedela, da je bila Berta Golob za *Žive besede* nagrajena z Levstikovo nagrado. Ob tej novici se mi je sam od sebe izvil vzdih: Saj si jo je zaslužila. Nato me je še dolgo zasledoval občutek, da je Levstikova nagrada prišla v prave roke. V svojem imenu, v imenu svojih učencev in, mislim, tudi v imenu bralcev Jezika in slovstva Berti Golob k nagradi od srca čestitam. Obenem pa izrekam tudi upanje, da bo napisala še kakšno poljudnoznanstveno knjigo o jeziku in z njo obogatila našo literaturo za mladino.

Danica Cedilnik

Osnovna šola Valentina Vodnika v Ljubljani

KOBYŁAMAMAŁYBOK (še o aliteraciji v otroških jezikovnih zabavah)

V poročilu o Ludvikovi študiji *Aliteracija in aliteracijski verz* (Literarni leksikon, 17) sta se mi zapisala naslov *Pericarežeracirep* in sklep, da bi veljalo raziskati in opisati funkcijo aliteracije v otroških izštevankah in jezikovnih zabavah; v temle zapisu pa bi rad ponudil v razpravo naslednjo – zaradi skromnega gradiva zelo tvegano – tipologijo verznooblikovalnih sredstev v stavkih, ki se berejo v obe strani enako: mehanizem dvojne smeri branja temelji:

1. v jezikih s svobodnim besednim naglasom in v jezikih z neinicialnim stalnim besednim naglasom na aliteraciji: sem sodita zgleda:

(1) slovenski (AAAA): *Pericarežeracirep*

(2) poljski (ABBA): *Kobyłamamałybok*;

2. v jezikih z inicialnim stalnim besednim naglasom in v jezikih, ki svobodni besedni naglas omejujejo na neoksitonične položaje, na rimi; sem sodi zgled:

(3) srbskohrvaški: *Anavolimilovana*.

Gradivo opozarja tudi na skladenjsko in pomensko opozicijo med tipoma 1 in 2, vendar je preskromno, da bi dovoljevalo še tako tvegano tipologijo, zato naj velja kot vabilo bralcem h konstruktivni diskusiji.

Tone Pretnar

Filozofska fakulteta v Ljubljani

Glas Korotana. 1982, št. 8. Izdaja Visokošolski dom »Korotan«, zanj Ivan Tomažič.

Stanko Šimenc, Slovensko slovstvo v filmu. Knjižnica Mestnega gledališča ljubljanskega, 91. Ljubljana 1983, 285 str.

Jezik na odru, jezik na filmu. Knjižnica Mestnega gledališča ljubljanskega, 92. Ljubljana 1983, 344 str.

Nenad Miščević, John Langshaw Austin – jezik kot dejavnost. DDU Univerzum, Ljubljana 1983, 123 str.

Cenjeni naročniki!

Dolgo smo oklevali, vendar letos ni šlo drugače: morali smo povišati naročnino. Menimo, da nova cena ni pretirana, saj je bila dosedanja dokaj nizka, zato pričakujemo, da boste spremembo sprejeli z razumevanjem in nam ostali še naprej zvesti.

Nove cene letne naročnine so:

za Jugoslavijo 200 din,

za dijake in študente, ki dobivajo revijo pri poverjenikih, 80 din,

za tujino 450 din.

Uredništvo

